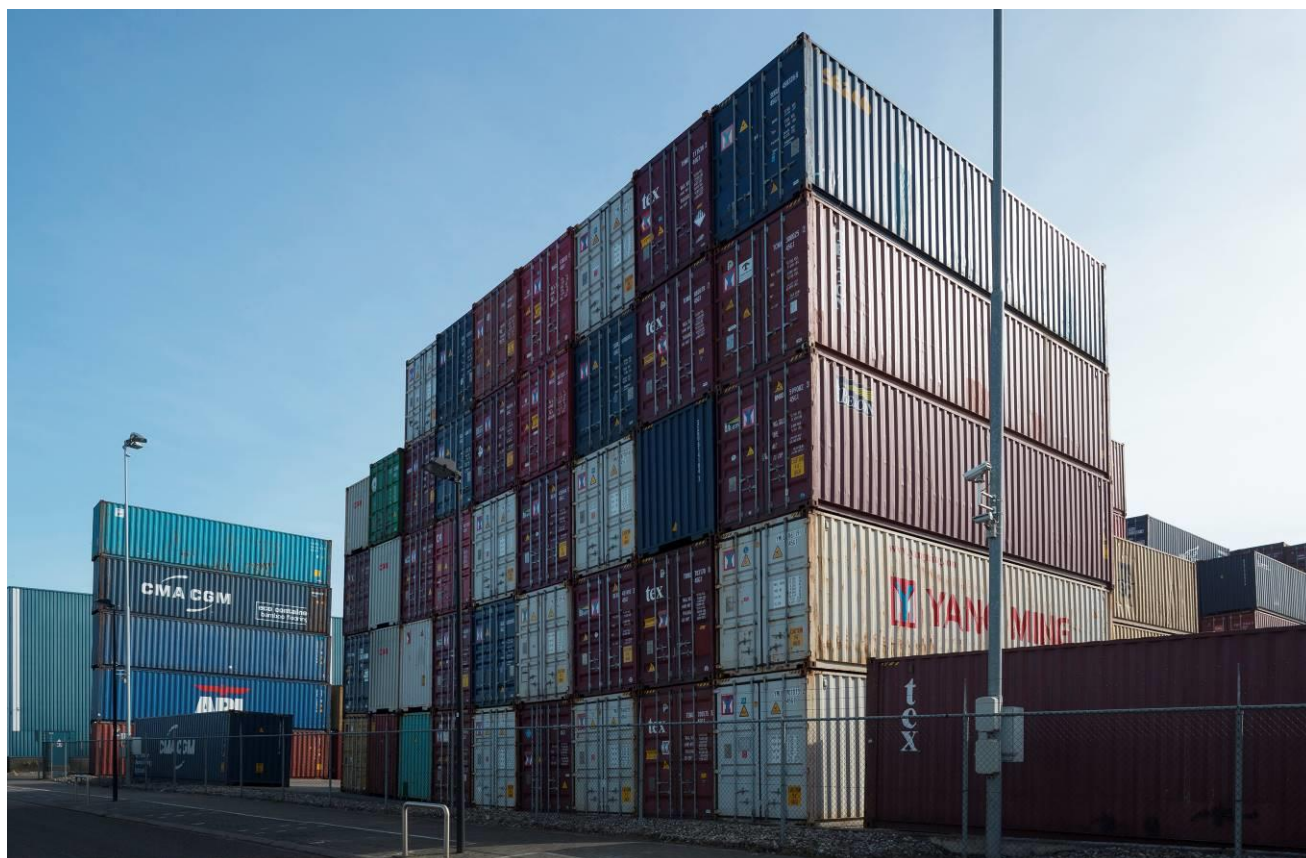

Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie 2016-2019

Tweede voortgangsrapportage

25 september 2018

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Het economisch beleid samengevat	4
3. Conjunctuurbeeld medio 2018	6
4. Internationale vergelijkingen	9
5. Barometer Welvaart & Welzijn	14
6. Beleidsactualisatie	18
7. Stand van zaken Actiepunten Uitvoeringsagenda Economie	23
8. Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie – Tabel actiepunten	35
BIJLAGE 1 – Analyses sectoren Noord-Hollandse regio's	55
BIJLAGE 2 – Indicatoren Barometer Welvaart & Welzijn	65

1. Inleiding

In de *Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie 2016-2019* wordt jaarlijks gerapporteerd over de voortgang van de [Uitvoeringsagenda Economie 2016-2019](#), die Gedeputeerde Staten op 11 oktober 2016 hebben vastgesteld. Deze uitvoeringsagenda is de operationele uitwerking van het economisch beleid van de provincie Noord-Holland, het [Strategisch Beleidskader Economie](#) (vastgesteld door Provinciale Staten op 23 mei 2016). In dit Strategisch Beleidskader zijn voor de langere termijn op hoofdlijnen keuzes gemaakt voor het beleid, zoals de keuze om te koersen op verbetering van welvaart én welzijn ('brede welvaart') in de provincie als hoofddoel van het economisch beleid en om in te zetten op het verbeteren van het vestigingsklimaat als algemene uitvoeringsstrategie. In het volgende hoofdstuk staat een korte samenvatting van het beleidskader.

De voortgangsrapportages, waarvan dit de tweede is, hebben drie doelen voor ogen:

1. Provinciale Staten (via de commissie EEB) jaarlijks te informeren over de stand van zaken van de uitvoering van de actiepunten van de Uitvoeringsagenda Economie 2016-2019 (zie [hoofdstuk 7 en 8](#));
2. In te gaan op de actuele 'Barometer Welvaart & Welzijn' (zie [hoofdstuk 5](#));
3. Een ijkpunt te bieden om te overwegen het economisch beleid (op het niveau van de Uitvoeringsagenda) te actualiseren¹ (zie [hoofdstuk 6](#)).

Financiën

De voortgangsrapportage is inhoudelijk van aard en er vloeien geen nadere financiële gevolgen uit voort. Provinciale Staten nemen via de Planning & Control cyclus besluiten over de voortgang van de beleidsdoelen gerelateerd aan de financiën en de verantwoording middels het vaststellen van de jaarrekening.

¹ Eventuele actualisatie van beleid komt voort uit de keuze van Gedeputeerde en Provinciale Staten om het economisch beleid op strategische hoofdlijnen in het *Strategisch Beleidskader* en de uitvoering daarvan in de *Uitvoeringsagenda* vast te leggen. Dit is mede zo gedaan om vorm te geven aan flexibiliteit: de Uitvoeringsagenda is in principe flexibel en moet kunnen insprijngen op actualiteiten.

2. Het economisch beleid samengevat

In het Strategisch Beleidskader Economie is het hoofddoel van het economisch beleid als volgt geformuleerd:

Wij maken ons sterk voor welvaart en welzijn in Noord-Holland door een duurzame, vernieuwende en ondernemende economie.

Met dit hoofddoel heeft de provincie een link gelegd naar de (inter)nationale discussie over 'breed welvaartsbegrip' en met de introductie van de 'Barometer Welvaart & Welzijn' (meer daarover in [hoofdstuk 5](#)) wordt aan de hand van een aantal indicatoren de stand van zaken van welvaart en welzijn gemeten. Daarmee is vooruitgelopen op de [Monitor Brede Welvaart](#), die inmiddels door het CBS ontwikkeld is.

De drie thema's 'duurzaam', 'vernieuwend' en 'ondernemend' zijn kernbegrippen en geven kleuring en focus aan het beleid. De Uitvoeringsagenda Economie is niet geordend op deze thema's, maar ze zijn als dwarsverbanden verweven in de diverse acties en vormen als het ware de rode draden van het beleid.

Overheden kunnen de economie niet naar hun hand zetten want er zijn vele factoren die van invloed zijn en vaak ongrijpbaar zijn, bijvoorbeeld de wereldconjunctuur. Ons uitgangspunt is dat overheidsbeleid vooral effectief is als het zich richt op het scheppen van de juiste condities waarbinnen de economie zich verder kan ontplooiën. Om die reden is gekozen voor het versterken van het vestigingsklimaat als algemene strategische lijn voor het beleid. Het beleid richt zich op vijf specifieke vestigingsplaatsfactoren en twee overige thema's:

1. Aantrekkelijk en duurzame werklocaties

Dit gaat over de beschikbaarheid van ruimte voor economische activiteiten, over bedrijventerreinen en kantoorlocaties, over havens, detailhandel, en ruimte voor toerisme.

2. Goede bereikbaarheid

Dit gaat over de bereikbaarheid van economische gebieden, de verbindingen tussen wonen, werken en recreëren, het mobiliteitssysteem en de internationale connectiviteit van Noord-Holland. NB: dit thema valt onder de portefeuille mobiliteit (m.u.v. Schiphol).

3. Een veerkrachtige arbeidsmarkt

Over het aanbod van arbeid, over de match tussen onderwijs en arbeidsmarkt, over de inzetbaarheid van het menselijk kapitaal, en de inclusieve arbeidsmarkt. NB: dit thema valt onder de portefeuille onderwijs en arbeidsmarkt.

4. Een sterk innovatieklimaat

Dit betreft het versterken van het innovatief vermogen van de economie en de inzet van kennis, onderzoek en technologie om (duurzame) innovaties te verzilveren in nieuwe producten en nieuwe markten.

5. Uitstekende digitale infrastructuur

Over uitstekende, bij voorkeur provincie-dekkende breedbandverbindingen die randvoorwaardelijk zijn voor ondernemerschap en effectieve operatie van bedrijven en instellingen en over de beschikbaarheid van (open) data.

Naast deze vijf thema's rondom het versterken van het vestigingsklimaat richt het economisch beleid zich ook op:

6. Aantrekken van internationale bedrijven

Dit betreft de internationale marketing van Noord-Holland en Noord-Hollandse regio's, het aantrekken van internationale bedrijven en de internationalisering van het MKB.

7. Een sterke en duurzame agrosector

Dit gaat om onze beleidsinzet voor het versterken en verduurzamen van de gehele keten van de agrarische sector, inclusief visserij.

Deze onderwerpen hebben we als volgt in een doelenboom gezet:

3. Conjunctuurbeeld medio 2018

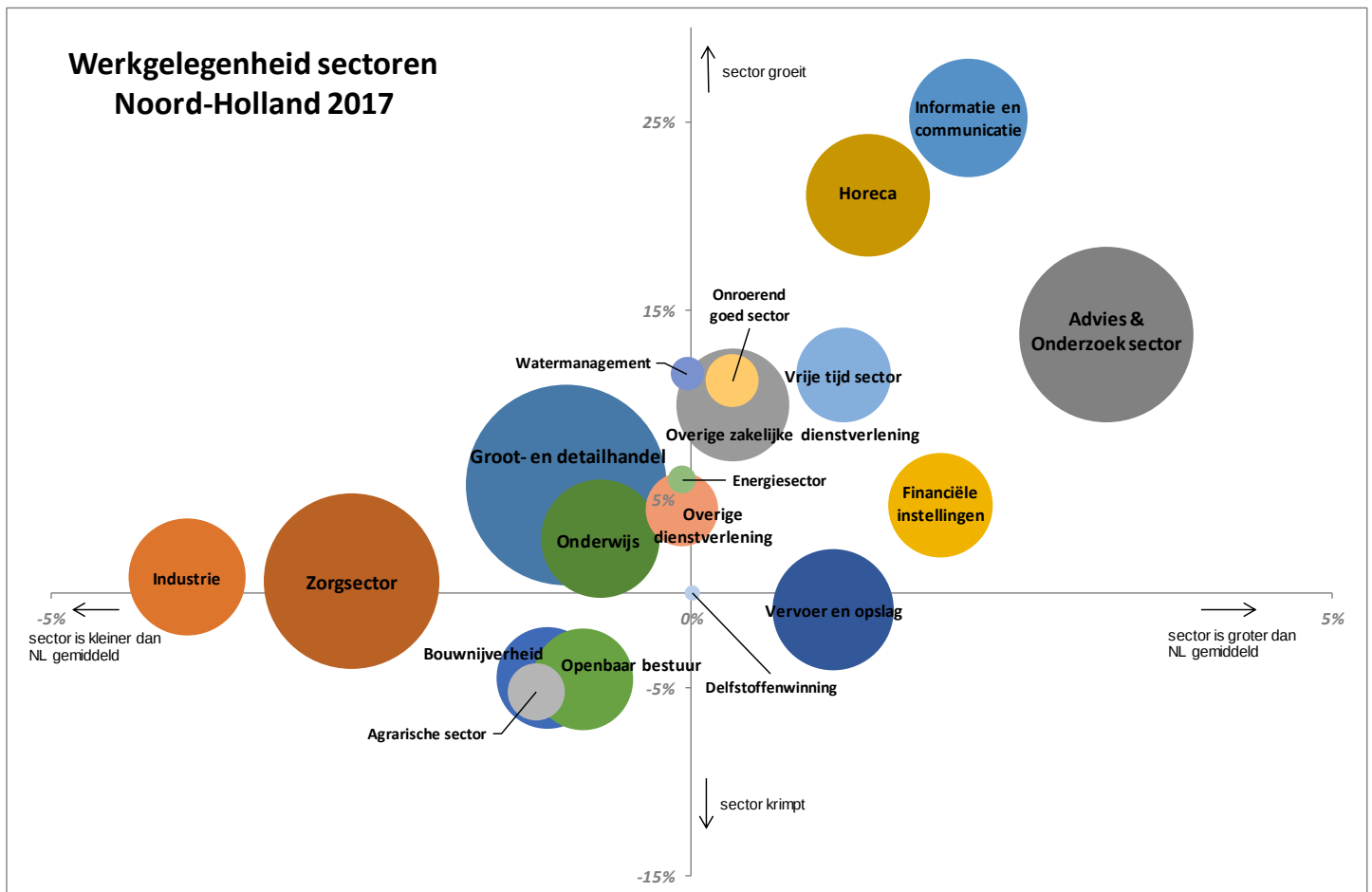
De Nederlandse economie blijft zich gunstig ontwikkelen. Volgens het CBS is het BBP in Nederland in de tweede kwartaal met 2,7% gegroeid ten opzichte van het eerste kwartaal. Deze groei was te danken aan de binnenlandse bestedingen (consumptie en investeringen in vaste activa) als ook aan de export. Met name de sectoren bouw en zakelijke dienstverlening zijn sterk gegroeid. Het CPB verwacht dat de economie dit jaar met 2,8% zal groeien en volgend jaar met 2,5%. Verwacht wordt dat de werkloosheid zal dalen naar een historisch laag niveau van 3,5% in 2019.

Ondanks de gunstige vooruitzichten zijn er ook ontwikkelingen die het conjunctuurbeeld kunnen bedreigen. Vooral de onzekerheden rondom de uitkomst van de Brexit, de spanningen rondom de internationale handel en de Europese samenwerking zouden het beeld kunnen doen kantelen, aldus het CPB.

De totale omvang van de Noord-Hollandse economie bedroeg in 2016² € 148,2 miljard tegen € 143,7 in 2015. Het aandeel van onze provincie in de nationale economie is toegenomen naar 21,1%. In 2011 was dat 19,7%.

² Meest actuele (en voorlopige) cijfers van het CBS. Het CBS publiceert regionale cijfers altijd een jaar of later na de nationale cijfers.

Figuur 1: Sectoranalyse Noord-Holland

Horizontale as: relatieve omvang van sectorale werkgelegenheid in Noord-Holland ten opzichte van de gemiddelde omvang van die sector in Nederland in 2017.

Verticale as: percentuele ontwikkeling (groei of krimp) van de werkgelegenheid in de sector in 2017 t.o.v. 2012.

Grootte bol: omvang van de werkgelegenheid.

Sectoranalyse Noord-Holland

In bovenstaande grafiek wordt de werkgelegenheidsontwikkeling in de sectoren van Noord-Holland weergegeven. In totaal zijn er ruim 1,5 miljoen banen in onze provincie (bron: LISA 2018). De grafiek toont 3 factoren van de sectoren: (1) omvang van de sector in banen (grootte bol), (2) ontwikkeling van de sector t.o.v. 5 jaar geleden (verticale as) en (3) de relatieve positie van de sector t.o.v. het Nederlands gemiddelde (horizontale as). Anders gezegd, aan de rechterkant staan de sectoren waar Noord-Holland gespecialiseerd in is en aan de bovenkant staan de groeiende sectoren. Het kwadrant rechtsboven is daarmee de meest gunstige plek: specialisatie én groei.

Het eerste dat opvalt, is dat het zwaartepunt duidelijk aan de bovenste helft van de grafiek zit. Dat betekent dat de werkgelegenheid in de meeste sectoren van Noord-Holland in die periode vooral gegroeid is. De sterkste groeiers zijn de sectoren ICT (zeer sterke groei van 25,2%), de Horeca (+21,1%), Advies & Onderzoek (+13,7%). De sector Advies & Onderzoek (zakelijke dienstverlening) is ook de meest gespecialiseerde sector van Noord-Holland t.o.v. het Nederland gemiddelde. Ook Financiën en Vervoer en Opslag (denk o.a. aan Schiphol en Haven Amsterdam) zijn duidelijke specialisaties. Verder zien we ook dat er weinig groei, of zelfs krimp, te zien is bij de niet-commerciële dienstverlening (Openbaar Bestuur, Onderwijs en Zorg).

De grootste sector qua werkgelegenheid is Groot- en Detailhandel (bijna 260.000 banen). Toch is deze sector kleiner in Noord-Holland dan gemiddeld in Nederland. De tweede sector is de Zorg (bijna 200.000 banen), maar toch ook relatief ondervertegenwoordigd in onze provincie. De minst vertegenwoordigde sector (maar zeker niet de kleinste sector) in Noord-Holland is de Industrie, de cijfers laten zien dat dit geen sector is waar Noord-Holland gespecialiseerd in is. Echter, regionaal kan dit verschillen, zie daarom ook de regionale sectoranalyses in [bijlage 1](#).

In het kwadrant linksonder zitten de sectoren die in Noord-Holland kleiner zijn dan het Nederlands gemiddelde en ook gekrompen zijn. Daarin is de Bouwnijverheid de meest opvallende, aangezien dit botst met het beeld van de sterke groei van deze sector afgelopen jaar. Hier speelt een vertragingseffect mee in de statistieken. De Bouwsector heeft immers als gevolg van de recessie een aantal zware jaren gekend, met stagnerende bouwactiviteiten en vele faillissementen. De verwachting is dat de komende jaren dit negatieve beeld zich zal corrigeren.

Per saldo is de werkgelegenheid in Noord-Holland in de periode 2012-2017 gegroeid met 6,2%.

In de [bijlage 1](#) worden de sectoranalyses van de sectoren van Noord-Hollandse regio's getoond. Voor meer informatie over de Noord-Hollandse arbeidsmarkt, zie de [Rapportage Noord-Hollandse arbeidsmarkt in cijfers](#) (mei 2018).

4. Internationale vergelijkingen

Internationale vergelijkingen geven inzicht in de concurrentiepositie van Nederland, Noord-Holland of Amsterdam ten opzichte van regio's of steden elders. Voor het economisch beleid is dat relevant, want onze strategie is het versterken van het vestigingsklimaat. Hieronder wordt ingegaan op een aantal van deze internationale vergelijkingen.

Global Competitiveness Index 2017-2018

De meest bekende en gerenommeerde ranglijst van de internationale concurrentiepositie van landen is de [Global Competitiveness Index](#) van het World Economic Forum. Nederland doet het al jaren erg goed op deze ranglijst. In de huidige editie staat Nederland op de vierde plaats, met Zwitserland (nr. 1), VS (nr. 2) en Singapore (nr. 3) boven Nederland. De concurrentiepositie van landen wordt berekend aan de hand van twaalf pijlers: (1) instituties, (2) infrastructuur, (3) macro-economie, (4) gezondheid en basisonderwijs, (5) hoger onderwijs en training, (6) efficiency van goederenmarkt, (7) efficiency van arbeidsmarkt, (8) financiële markt, (9) technologie, (10) omvang van markt, (11) zakelijke markt, en (12) innovatie. Nederland scoort vooral hoog op de pijlers van infrastructuur (plek 3), gezondheid en basisonderwijs (plek 4) en technologie (plek 3). Het slechtst scoort Nederland op de factoren 'ontwikkeling van financiële markt' (plek 28), 'omvang markt' (plek 23) en 'macro-economisch milieu' (plek 14). Als meest problematische factoren voor de concurrentiepositie van Nederland wordt genoemd de 'restrictieve arbeidswetgeving', de 'bureaucratie van de overheid' en de 'belastingtarieven'. Zie deze link voor het profiel en totaalscore van [Nederland](#).

	Economy	Score ¹	Prev. ²	Trend ³
1	Switzerland	5.86	1	
2	United States	5.85	3	
3	Singapore	5.71	2	
4	Netherlands	5.66	4	
5	Germany	5.65	5	
6	Hong Kong SAR	5.53	9	
7	Sweden	5.52	6	
8	United Kingdom	5.51	7	
9	Japan	5.49	8	
10	Finland	5.49	10	

Top 10 Global Competitive Index

Monitor Vestigingsklimaat NFIA 2017

De Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) van het ministerie van EZK monitort jaarlijks het vestigingsklimaat van Nederland via de [Monitor Vestigingsklimaat](#). Het vestigingsklimaat wordt gedefinieerd als een optelsom van de prestaties van Nederland op 7 factoren in vergelijking met Europese landen in de omgeving van

Nederland (België, Duitsland, Zwitserland, Luxemburg, Frankrijk, Ierland en VK). Deze landen concurreren met Nederland als vestigingslocatie van internationale bedrijven. De 7 factoren zijn: (1) infrastructuur, (2) arbeid, (3) fiscaliteit, (4) quality of life, (5) governance, (6) locatie en ligging, en (7) innovatie. De algemene conclusie is dat Nederland een goede concurrentiepositie heeft t.o.v. onze omringende landen. In grote lijnen presteert Nederland zeer goed op factoren 'locatie en ligging', 'infrastructuur', 'governance', en 'quality of life'. Voor de factoren 'fiscaliteit', 'arbeid' en 'innovatie' scoort Nederland zwakker. Volgens de NFIA zijn het juist de factoren fiscaliteit en arbeid waar bedrijven zwaar aan tillen en hierop doen de meeste concurrerende landen het beter. Binnen de factor 'arbeid' is vooral de ontslagbescherming een aspect waar andere landen een – vanuit het perspectief van bedrijven die zich willen vestigen – gunstigere uitgangspositie hebben. Binnen de factor 'fiscaliteit' gaat het om de (sociale) premiedruk waar Nederland minder concurrerend is. Qua 'innovatie' doet Nederland het iets minder en vooral op het aspect 'R&D bestedingen van bedrijven'.

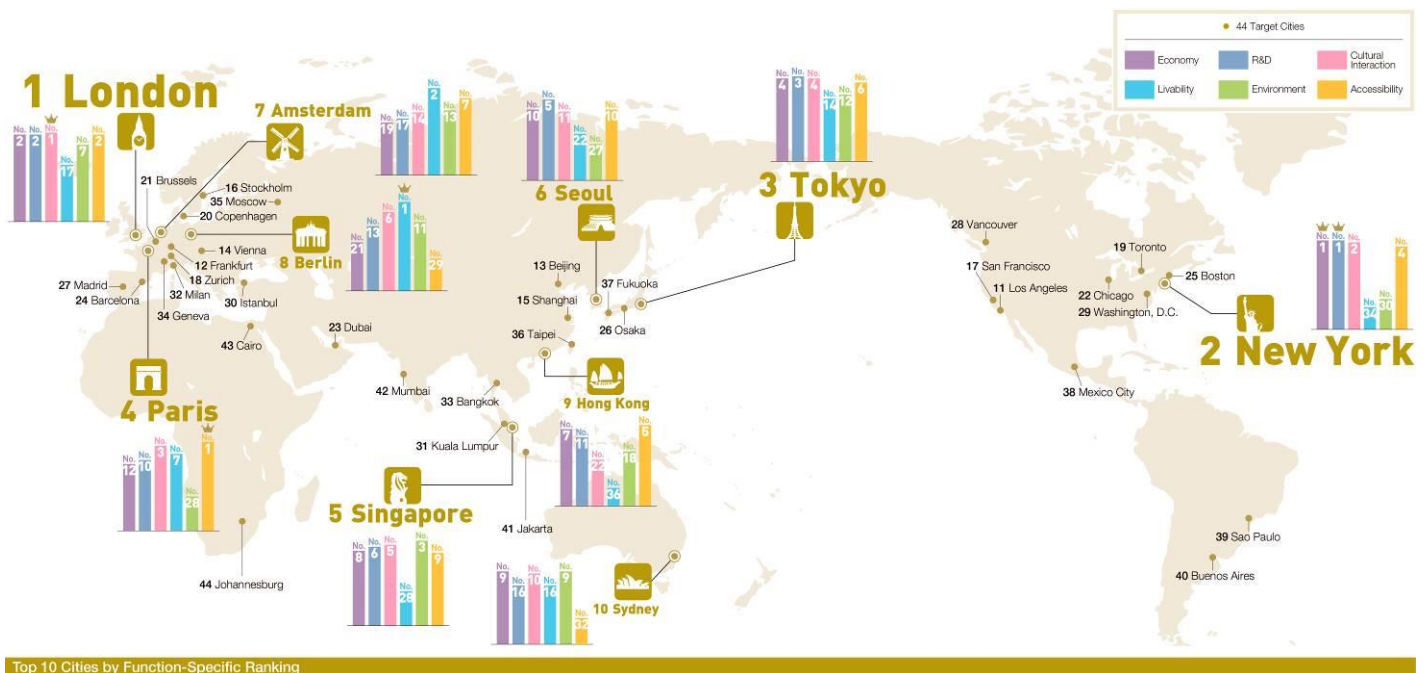
Randstad Monitor 2017

De [Randstad Monitor](#) is een product van de samenwerkende Randstad provincies (Regio Randstad). De Randstad Monitor vergelijkt de Randstad met zijn 8,1 miljoen inwoners met 19 andere grootstedelijke regio's in Europa op tal van indicatoren. In deze monitor is er geen algemene totaalscore van regio's, maar zijn er ranglijsten op thema's. Qua BBP (€ 367 miljard) is de Randstad de vierde economie in deze monitor (na London, Parijs en het Ruhrgebied). Op gebied van economische groei staat de Randstad op de achtste plaats (2,5% groei), met Stockholm (4,5% groei) op de eerste plaats. De Randstad scoort relatief hoog op de factoren 'bereikbaarheid' (nr. 1), 'luchtvaart' (nr. 3, gerangschikt op passagiersbewegingen), 'arbeidsparticipatie' (nr. 5), 'internationale bedrijfsvestigingen' (nr. 3, gerangschikt op totale omzet van deze bedrijven), 'internet connectiviteit' (nr. 2), 'internationale conferenties' (nr. 1), en 'toeristische overnachtingen' (nr. 4). Het zwakst scoort de Randstad op 'investeringen in R&D' (nr. 11), 'percentage van beroepsbevolking met hoger onderwijs' (nr. 11) en 'percentage buitenlandse studenten' (nr. 13).

Global Power City Index 2017

In de recente (peiljaar 2017) [Global Power City Index](#) van de MMF Institute for Urban Studies is Amsterdam weer een plaats gestegen van plaats 8 (2016) naar 7 (2017). In deze index worden wereldsteden gerangschikt op hun internationale aantrekkingskracht op bedrijven en creatieve personen. De rangschikking geschiedt op basis van hun score op 6 aspecten:

1. Economie (Amsterdam: plaats 19 (2016: 19))
2. Research & Development (Amsterdam: plaats 17 (2016: 24))
3. Culturele interactie (Amsterdam: plaats 14 (2016: 11))
4. Leefbaarheid (Amsterdam: plaats 2 (2016:11))
5. Milieu (Amsterdam: plaats 13 (2016: 13))
6. Bereikbaarheid (Amsterdam: plaats 7 (2016: 5))

Global Power City Index 2017

Totaalscore Amsterdam: plaats 7. De top drie is Londen (1), New York (2) en Tokio (3). Zie onderstaand figuur voor de top 10 steden in deze index. Zie ook deze [infographic](#) voor de 10-jarige ontwikkeling van de top tien van de index.

European Digital Cities Index 2016

De [European Digital Cities Index](#) gaat over het vestigingsklimaat van Europese steden voor digitaal ondernemerschap, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen de behoeftes van *start-ups* en van *scale-ups*. Zestig Europese steden zijn daarbij onderzocht. Voor start-ups staat Amsterdam op plek 3, na Londen (1) en Stockholm (2), maar voor Helsinki (4) en Parijs (5). Voor scale-ups staat Amsterdam op de vijfde plek, na Londen (1), Stockholm (2), Parijs (3), en Helsinki (4). De totaalscore is opgebouwd op basis van 10 indicatoren. De bezoeker kan zelf gewicht geven aan deze indicatoren en zo de totaalscore naar eigen inzicht aanpassen. De index is in 2017/2018 niet geactualiseerd.

Global Financial Centres Index (september 2018)

De [Global Financial Centres Index](#) is een coproductie tussen de China Development Institute, een onafhankelijke denktank in Shenzhen, en het bureau Z/Yen in Londen en wordt tweemaal per jaar gepubliceerd (maart en september). De index rangschikt de concurrentiepositie van mondiale financiële centra. In totaal 100 steden zijn onderzocht op een groot aantal factoren. Deze index is interessant gegeven de ambitie van Amsterdam om een vestigingsplaats te bieden voor financiële instellingen uit Londen, die mogelijk het VK willen verlaten als gevolg van de Brexit. Mede als gevolg van de onzekerheden rondom de Brexit is op deze ranglijst Londen van de eerste plaats verstoten door New York. De positie van Amsterdam op deze ranglijst is bescheiden, maar wel gestegen ten opzichte van de editie van maart: plek 35 tegen plek 50 in maart 2018. In de editie van september 2017 stond Amsterdam echter op de 33ste plaats. De ranglijst wordt aangevoerd door New York (1), Londen (2), Hong Kong (3), Singapore (4) en Shanghai (5). Amsterdam heeft in deze ranglijst nog een

aantal Europese steden boven zich. De index is opgebouwd uit verschillende indicatoren van vijf thema's: (1) business environment, (2) arbeidsmarkt, (3) infrastructuur, (4) ontwikkeling van de financiële sector en (5) reputatie.

Logistics Performance Index 2018

De [Logistics Performance Index](#) (LPI) is een product van The World Bank dat de logistieke prestaties van landen in beeld brengt. In de LPI worden 160 landen vergeleken. De LPI bestaat sinds 2007 en wordt sinds 2010 om het jaar geactualiseerd. De nationale Topsector Logistiek heeft haar doelstellingen aan deze index gekoppeld. De index is opgebouwd uit 6 indicatoren: (1) efficiëntie van douane, (2) kwaliteit van de goedereninfrastructuur, (3) afhandeling van internationale zendingen, (4) kwaliteit van logistieke dienstverlening, (5) track & trace kwaliteit, en (6) tijdigheid van aankomst van zendingen. In de totaalscore over de periode 2012-2018 staat Nederland op de tweede plek, na Duitsland (1) en voor Zweden (3), België (4) en Singapore (5). In de meting van 2018 is Nederland echter gezakt van de vierde plaats (2016) naar de zesde plaats op de LPI, met Duitsland (1), Zweden (2), België (3), Oostenrijk (4) en Japan (5) voor zich. Nederland scoorde het hoogst op douane (5), infrastructuur (4), en logistieke dienstverlening (5). Lager scoorde Nederland op internationale zendingen (11), tracking & tracing (11), en tijdigheid (11).

Global Innovation Index 2018

De [Global Innovation Index](#) is een product van de World Intellectual Property Organization (WIPO) in samenwerking met o.a. Cornell University uit Ithaca, New York. De index bestaat sinds 2007 en rangschikt de prestaties op gebied van innovatie van 126 landen. Deze is opgebouwd uit 80 indicatoren die verdeeld zijn over zeven groepen, waarvan vijf behoren tot inputfactoren en twee tot outputfactoren. Bij inputfactoren gaat het over randvoorwaarden voor innovatie zoals onderwijs en kennisinfrastructuur. Bij outputfactoren kan gedacht worden aan zaken als patenten, wetenschappelijke publicaties, en technologische toepassingen. Inputfactoren zijn: instituties, menselijk kapitaal en onderzoek, infrastructuur, markt, en zakelijk klimaat. Outputfactoren zijn: kennis & technologie en creativiteit. Nederland staat op de tweede plaats in de ranglijst voor 2018 (3^e in 2017). Boven Nederland staat Zwitserland en onder Nederland staat Zweden (3), VK (4) en Singapore (5). Nederland scoort vooral hoog op de outputfactoren (2^e plaats), maar minder hoog (9^e plaats) op inputfactoren. Deze index kijkt naar scores van landen relatief ten opzichte van de bevolkingsomvang en deze methodiek bevoordeelt dus niet de grote landen. Dat heeft als nadeel dat grote landen in absolute zin een zeer grote innovatie-output kunnen hebben, maar dat dit niet zichtbaar is op de ranglijsten. Een duidelijk voorbeeld hiervan zijn de VS, waarvan sommige regio's (m.n. Californië) in absolute zin een dominante positie heeft in de wereld qua innovatie, maar dit wordt uitgemiddeld in het totaal van de VS (6^e plaats). Met andere woorden, als Californië een land zou zijn, zou het op de eerste plaats staan.

Conclusies uit internationale vergelijkingen

In bovenstaande bloemlezing van internationale ranglijsten wordt geen vergelijking gemaakt tussen Noord-Holland en andere regio's in de wereld, maar zijn het

ranglijsten op landenniveau, op het niveau van steden (Amsterdam), of metropolitane gebieden (Randstad). Toch is dit relevant voor Noord-Holland omdat de bevindingen goed vertaald kunnen worden naar het niveau van de regio. In het algemeen kan gesteld worden dat Nederland (Noord-Holland, Amsterdam) hoog scoort op de diverse ranglijsten en dat het goed zit met het vestigingsklimaat en de internationale concurrentiepositie. Meer specifiek halen we er de onderstaande zaken uit.

Sterke punten van ons vestigingsklimaat zijn:

- Infrastructuur en (internationale) bereikbaarheid. Op alle ranglijsten scoort Nederland hoog op dit aspect. Specifiek pluspunt voor Noord-Holland is de internationale bereikbaarheid via luchthaven Schiphol die onze provincie aantrekkelijk maakt als vestigingslocatie.
- Internet-connectiviteit (zie Randstad Monitor) is op hoog niveau.
- We zijn aantrekkelijk voor toerisme en internationale conferenties.
- Amsterdam wordt internationaal gezien als één van de meest leefbare steden (Global Power City Index) en de 'quality of life' van Nederland heeft veel aanzien (meerdere indexen).
- Onze stabiele maatschappij (veiligheid, ontbreken corruptie, geen grote politieke onrust etc.) is een positieve vestigingsfactor (o.a. monitor vestigingsklimaat NFIA).
- Nederland heeft een gunstige geografische ligging en goede locatiekwaliteiten (meerdere indexen).
- Nederland (m.n. Amsterdam) is aantrekkelijk voor creatieve personen en bedrijven, start-ups en scale-ups (meerdere indexen).
- Nederland heeft efficiënte en betrouwbare instituten en voorzieningen voor logistiek en handel (o.a. Logistics Performance Index).
- Nederland als geheel scoort hoog op de innovatie-index (Global Innovation Index), hoewel sommige regio's minder R&D investeringen laten zien dan elders (Randstad Monitor, Global Power City Index).

Zwakkere punten zijn:

- Nederland heeft een voor bedrijven vrij restrictieve arbeidswetgeving, m.n. ontslagbescherming (genoemd in meerdere indexen).
- Het Nederlandse vestigingsklimaat voor financiële instellingen is volgens sommige indexen minder aantrekkelijk dan in het verleden, o.a. door regelgeving over bonussen (o.a. Global Competitive Index en Monitor Vestigingsklimaat NFIA).
- Het fiscale klimaat van Nederland wordt als aandachtspunt genoemd door o.a. hogere vennootschapsbelasting en sociale premiedruk (NFIA monitor vestigingsklimaat en Global Competitiveness Index).
- In de Randstad en Amsterdam wordt door bedrijven relatief weinig in R&D geïnvesteerd; de technologische kennis zit elders in Nederland, zoals Brainport Eindhoven (meerdere indexen).
- Nederland heeft een goede arbeidsmarkt, maar minder hoogwaardig dan sommige concurrerende regio's (Randstad Monitor en NFIA Monitor).

5. Barometer Welvaart & Welzijn

In het Strategisch Beleidskader Economie hebben wij het bevorderen van welvaart en welzijn in onze provincie, ook genoemd 'brede welvaart', benoemd als hoofddoel van ons economisch beleid. Om inzicht te verkrijgen in dit begrip, hebben wij in onze Uitvoeringsagenda Economie een monitor voor welvaart en welzijn ontwikkeld en geïntroduceerd. Sinds vorig jaar is deze [Barometer Welvaart & Welzijn](#) gedigitaliseerd.

De Barometer Welvaart & Welzijn is niet bedoeld om 1-op-1 de beleidsdoelen van het economisch beleid te koppelen aan indicatoren van de barometer. Dat zou een overschatting zijn van de causale effecten van beleidsmaatregelen op de maatschappij en een onderschatting van allerlei andere factoren die ook meespelen, zoals de wereldconjunctuur, (inter)nationale gebeurtenissen, trendverschuivingen, en veranderingen in markten. De barometer is wel bedoeld om via een set van objectieve data inzicht te verkrijgen in het begrip brede welvaart en hoe dat zich ontwikkelt in de loop der jaren. Daarmee wordt de (politieke) discussie hierover gefaciliteerd.

We definiëren Welvaart & Welzijn als de optelsom van 8 thema's en in totaal 28 indicatoren. De thema's zijn Economie, Demografie, Wonen, Inkomen & Vermogen, Werk, Opleiding, Milieu & Leefomgeving en Levensgeluk. De data worden op het niveau van de provincie Noord-Holland weergegeven en worden vergeleken met de data van Nederland in totaal. Daar waar mogelijk wordt ook een EU vergelijking gemaakt. De meeste gegevens zijn ook op het niveau van regio's en gemeenten in te zien, bij het doorklikken op indicatoren. Zie [bijlage 2](#) voor een uitgebreid overzicht van de indicatoren van de barometer.

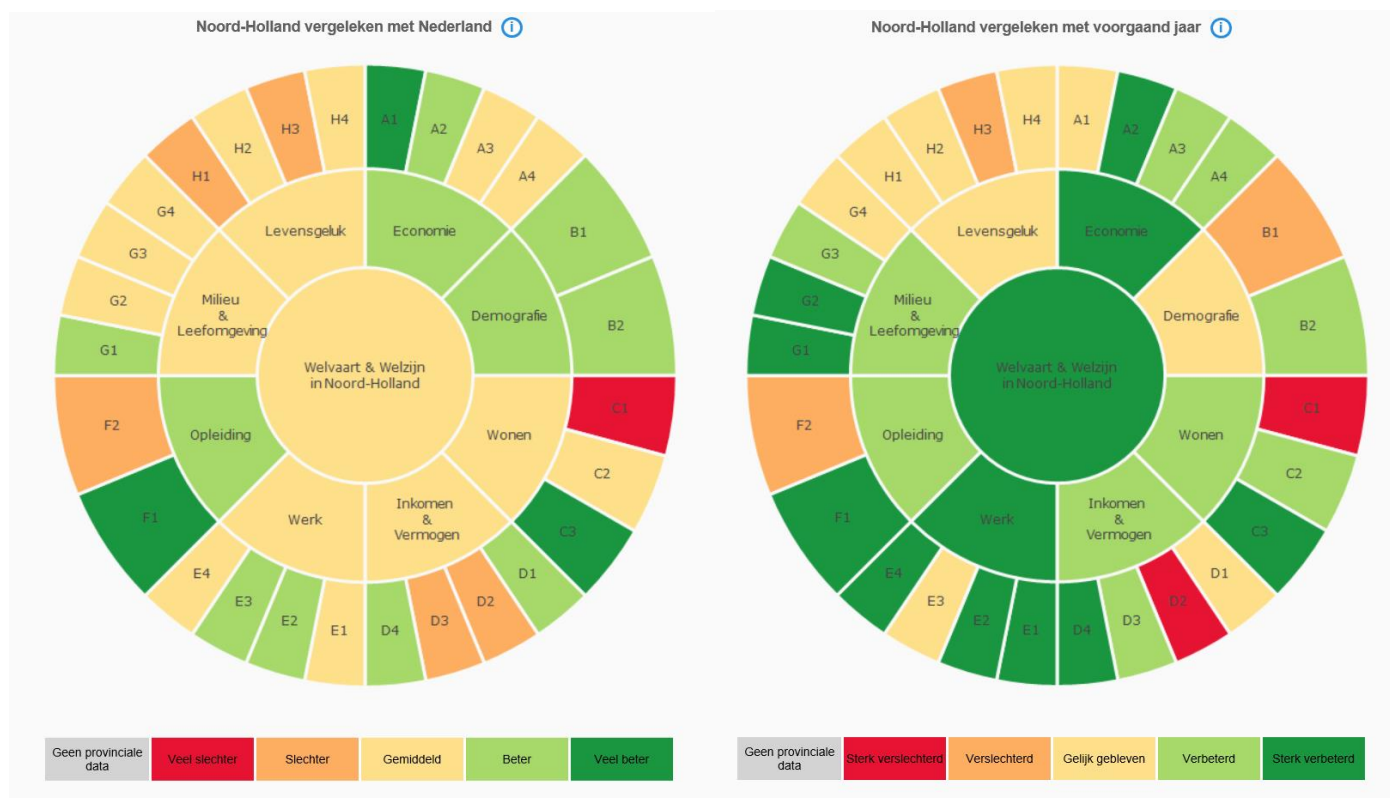
Op de hoofdpagina wordt de Barometer Welvaart & Welzijn als een roos weergegeven. Daarmee wordt de totaalscore in één beeld gevangen. De roos kan op twee manieren worden weergegeven: (1) Noord-Holland in vergelijking met Nederland of (2) Noord-Holland in vergelijking met Noord-Holland van het voorgaande jaar (dus de ontwikkeling binnen onze provincie zelf). Elke indicator heeft een bepaalde waardering die is vertaald in signaalkleuren op de roos: beter, gelijk of slechter (groen, geel, rood). We doen ons best om altijd de meest actuele cijfers te laten zien, maar we zijn daarvoor afhankelijk van brondata.

De roos bevat vakjes die verdeeld zijn in drie cirkels. Alle vakjes hebben een bepaalde kleur die laten zien of iets slechter (rood), beter (groen) of neutraal (geel/lichtoranje) is. Op de buitenste cirkel worden de 28 indicatoren getoond. Op de middelste cirkel staan de acht thema's. De kleur van het thema is de optelsom van de indicatoren die daarbij horen op de buitenste cirkel. Dus, zijn de indicatoren overwegend groen, dan kleurt het thema ook groen. De centrale cirkel is de optelsom van de kleuren van alle thema's en geeft dus in één oogopslag de stand van zaken van Welvaart & Welzijn weer.

Verschillen ten opzichte van vorig jaar

Ten opzichte van vorig jaar is de barometer iets aangepast.

Thema Levensgeluk: dit thema is nu gevuld met provinciale data en bevat vier indicatoren. Daarnaast is de indicator D2 (Inkomensongelijkheid) niet geactualiseerd omdat het CBS deze indicator nog niet heeft geactualiseerd en mogelijk dit ook niet meer doet. Mocht deze data niet meer beschikbaar komen, dan zullen we een alternatief zoeken.

Noord-Holland 2018

Barometer Welvaart & Welzijn

Economie	Demografie	Wonen	Inkomen & Vermogen
A1: BBP per hoofd bevolking	B1: Demografische druk	C1: Woningtekort	D1: Gemiddelde besteedbaar inkomen
A2: Consumentenvertrouwen	B2: Bevolkingsgroei	C2: Groei woningvoorraad	D2: Inkomensongelijkheid
A3: Werkgelegenheidsgroei		C3: Verkoopwaarde woningen	D3: Langdurig laag inkomen
A4: Groei bedrijfsvestigingen			D4: Gemiddeld vermogen
Werk	Opleiding	Milieu & Leefomgeving	Levensgeluk
E1: Werkloosheid	F1: Opleidingsniveau	G1: CO ₂ emissie	H1: Geluk
E2: Langdurig werkloosheid	F2: Voortijdige schoolverlaters	G2: Fijnstof	H2: Tevreden met het leven
E3: Netto arbeidsparticipatie		G3: Leefbaarheid woonbuurt	H3: Tevreden met lichamelijke gezondheid
E4: Arbeidsongeschikten		G4: Living Planet Index	

H4: Tevreden met psychische
gezondheid

Roos 1 (links): Noord-Holland vergeleken met Nederland

Het centrum van de roos kleurt geel (= gemiddeld/neutraal). Dat betekent dat in vergelijking met Nederland de stand van zaken van welvaart & welzijn in Noord-Holland in het algemeen gelijkwaardig is met die van Nederland. Op de thema's zien we wel verschillen: positieve (groene) ontwikkelingen op de thema's Economie, Demografie en Opleiding. Op het niveau van de indicatoren springen er drie donkergroene indicatoren uit: BBP per hoofd bevolking (A1), verkoopwaarde woningen (C3) en opleidingsniveau (F1). Wat betreft opleidingsniveau gaat het specifiek op een toenemend aandeel van hoger opleidingen in de beroepsbevolking. Noord-Holland ontwikkelt zich op dit gebied aanzienlijk gunstiger dan gemiddeld in Nederland. Net als vorig jaar is het woningtekort (C1) donkerrood gekleurd. Dit is de keerzijde van een economisch aantrekkelijke regio: de regio is aantrekkelijk als vestigingsplaats ook voor arbeidsmigranten van buiten de provincie en daarom neemt de druk op de woningmarkt toe. Plannen voor nieuwe woningen zijn in voorbereiding en het duurt een aantal jaren voordat de effecten daarvan zichtbaar worden. Voor meer informatie, zie ook de [Monitor Woningbouw](#) (deze wordt jaarlijks geactualiseerd). Lichtrode cijfers (d.w.z. iets slechter dan Nederland gemiddeld) zien we bij inkomensongelijkheid (D1) en langdurig laag inkomen (D2), voortijdige schoolverlaters (F2), geluk (H1) en tevreden met lichamelijke gezondheid (H3).

Trend voor Noord-Holland in vergelijking met Nederland

In vergelijking met roos 1 van de barometer van 2017 zien we verbeteringen (positievere kleuren dan vorig jaar) op:

- A2: consumentenvertrouwen
- D1: gemiddeld besteedbaar inkomen
- F1: opleidingsniveau
- G1: CO₂ emissie
- G3: leefbaarheid woonbuurt

En verslechteringen (negatievere kleuren dan vorig jaar) op:

- A3: Werkgelegenheidsgroei
- C2: groei woningvoorraad

NB: het gaat hier om de vergelijking van Noord-Holland met Nederland. Het kan dus ook zo zijn dat de positievere kleuren verkregen zijn doordat Nederland duidelijk is verslechterd (donkerrood) op het specifieke punt en Noord-Holland iets minder (lichtrood).

Roos 2 (rechts): Noord-Holland vergeleken met voorgaand jaar

In deze variant op de roos wordt Noord-Holland vergeleken met Noord-Holland vorig jaar. Het gaat hier dus om de jaar op jaar ontwikkeling van alleen Noord-Holland zelf. Het centrum van de roos kleurt donkergroen, dus per saldo heeft onze provincie een zeer goede ontwikkeling doorgemaakt. We zien donkergroene kleuren op de thema's

Economie en Werk, en lichtgroene op de thema's Wonen, Inkomen & Vermogen, Opleiding en Milieu & Leefomgeving. Levensgeluk en Demografie hebben zich neutraal ontwikkeld t.o.v. vorig jaar.

Een opvallende positieve ontwikkeling is die van de CO₂ emissie in Noord-Holland. CO₂ emissie wordt in tonnen CO₂ per hoofd van de bevolking in beeld gebracht. Noord-Holland heeft zich in 2016 (laatst bekende cijfers) goed verbeterd ten opzichte van 2015. De CO₂ emissie ging van 7,12 ton per inwoner (2015) naar 6,87 ton per inwoner (2016). Dit is ook lager dan het Nederlandse gemiddelde, hoewel hier per locatie grote verschillen kunnen zijn. De hoogste CO₂ uitstoot vindt plaats in Velsen (Tata Steel) met 37,7 ton per inwoner en de laagste in Purmerend (2,75 ton per inwoner).

Conclusie Barometer Welvaart & Welzijn 2018

De stand van zaken van welvaart & welzijn in Noord-Holland is in het algemeen positief te noemen. In de totaalscore verhoudt Noord-Holland zich met het Nederlands gemiddelde. Noord-Holland is in vergelijking met Nederland dit jaar vooral sterk op de thema's Economie, Demografie en Opleiding. In de ontwikkeling laat Noord-Holland op de meeste indicatoren verbeteringen zien, vooral op de thema's Economie en Werk. Trendmatig zijn de verbeteringen echter minder sterk dan in de barometer van vorig jaar, die toen erg positief was (er waren toen meer donkergroene kleuren). Op het niveau van indicatoren valt vooral de verbetering van CO₂ emissie op.

6. Beleidsactualisatie

De Uitvoeringsagenda Economie is flexibel en Gedeputeerde Staten hebben met Provinciale Staten (via de commissie EEB) afgesproken om in ieder geval jaarlijks, via de voortgangsrapportage, de mogelijkheid voor beleidsactualisaties te bespreken. In deze voortgangsrapportage gaan we dit jaar in op de nieuwe activiteiten vanuit de economische uitvoeringsagenda in relatie tot de Omgevingsvisie Noord-Holland en de projecten voor Energietransitie in het kader van motie 2017-110.

6.1 Omgevingsvisie 2050 en de Uitvoeringsagenda Economie 2016-2019

In de Verkenningen NH2050 zijn acht hoofdthema's van trends en ontwikkelingen, met hun kernopgaven, geformuleerd. Deze zijn mede de basis voor de uitwerking van onderwerpen en opgaven in de Omgevingsvisie NH2050. En hoewel de tijdshorizon van de Uitvoeringsagenda Economie natuurlijk veel dichterbij ligt, bepalen diezelfde opgaven, zoals de geschetste economische transitie, natuurlijk ook de richting van deze uitvoeringsagenda.

Als hoofddambitie van de Omgevingsvisie staat centraal: het streven naar een evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid. Die rode lijn, of wellicht beter: groene lijn, komt terug in de ontwikkelprincipes voor een hoge leefomgevingskwaliteit en in vijf samenhangende bewegingen. Economie is daarin overal terug te vinden. Van toeristisch recreatieve ontwikkelingen binnen Dynamisch Schiereiland tot een duurzame agrifoodsector in Natuurlijk en Vitaal Landelijke Omgeving. Naast de vijf samenhangende bewegingen is de Omgevingsvisie in de kern opgebouwd aan de hand van een aantal ontwikkelprincipes, in totaal 21. Hieronder gaan we in op vier ontwikkelprincipes van de Omgevingsvisie die de Uitvoeringsagenda Economie het meest raken en lichten we toe hoe daar op inspelen.

1. Ontwikkelprincipe clustering

Het ontwikkelprincipe luidt: nieuwe ruimtelijk-economische ontwikkelingen worden zoveel mogelijk ruimtelijk geclusterd op locaties nabij OV-, weg-, energie- en data-knooppunten.

De kansen voor synergie en duurzaam ruimtegebruik nemen toe als we economische activiteiten en andere stedelijke activiteiten bij elkaar brengen, nabij knooppunten (clustering). Dat levert mogelijkheden op voor energietransitie, collectieve maatregelen in het versterken van klimaatrobustheid, het uitwisselen van kennis en het optimaliseren van bereikbaarheid. Op dit moment wordt dit clusteringsprincipe al meegenomen bij ruimtelijke ontwikkelstrategieën voor het Noordzeekanaalgebied en de Westas. De provincie speelt bij deze ontwikkelstrategieën een belangrijke rol, waar doorgaans het initiatief meer bij samenwerkende gemeenten ligt. Maar dit principe speelt ook een belangrijke rol bij locatieoverwegingen voor datacenters. Denk bijvoorbeeld aan de energievoorziening voor datacenters en de kansen om restwarmte

van datacenters te benutten voor bijvoorbeeld kantoren of stadsverwarming. Daarom wordt nu een vervolgonderzoek gedaan naar mogelijkheden binnen de MRA voor datacenters, als vervolg op de recent uitgebrachte Toekomstbeelden datacenters in de Metropoolregio Amsterdam.

2. Ontwikkelprincipe bedrijvigheid in de metropool

Het ontwikkelprincipe luidt: bedrijvigheid in de metropool kan zich blijven ontwikkelen binnen de beschikbare milieuruimte, waarbij op een beperkt aantal plekken nieuwe woningbouw te maken kan krijgen met een grotere mate van geluidhinder, binnen de wettelijke grenzen.

Belangrijk hierbij is de aangegeven kritische succesfactor: milieuruimte van bedrijvigheid aan de westkant van de A10 is maatgevend voor ontwikkelingen aan oostkant van de A10. Daarmee is in de Omgevingsvisie een grens getrokken ten aanzien van het beperken van de ontwikkelmogelijkheden van milieuhinderlijke bedrijvigheid. Die beperking wordt meestal veroorzaakt door nieuwe woningbouw en/of functieverandering van bedrijventerreinen. De beperkte beschikbare ruimte voor bedrijven met een hogere milieucategorie zal de komende jaren hard nodig zijn voor verdere groei van industriële bedrijvigheid, circulaire economie en de energietransitie die ook allen weer ten dienste staan van het groter aantal inwoners van de MRA. Om een goede afweging te maken welke bedrijventerreinen getransformeerd kunnen worden en welke juist niet, is een onderzoek gedaan naar de economische waarde en groeimogelijkheden van alle bedrijventerreinen in de MRA. Daarnaast is in het kader van de Westas onderzoek gedaan naar de ruimtebehoefte van circulaire bedrijfsactiviteiten. Daarin is bevestigd dat circulaire activiteiten behoefte hebben aan milieuruimte.

3. Ontwikkelprincipe optimale energiemix

Het ontwikkelprincipe luidt: de regionale optimale energiemix voor opwekking van hernieuwbare energie in de ondergrond, op de bovengrond en in de bebouwde omgeving past bij de regionale landschappelijke en gebiedskwaliteiten en de economische kansen.

Als bouwsteen voor de Omgevingsvisie is aan Buck Consultants gevraagd om de economische kansen en bedreigingen van de energietransitie in beeld te brengen. In totaal 20% van het aantal banen krijgt direct te maken met de energietransitie. In het onderzoek van Buck worden de cases Datacenters, Offshore Wind, Tata Steel, Glastuinbouw, Bouw en installatie, Transport en Logistiek, Haven van Amsterdam en Schiphol uitgewerkt. De kansen die hierbij benoemd worden, kunnen worden benut bij de regionale energie strategieën. Vandaar dat het rapport van Buck al op verschillende plaatsen (MRA, Noordzeekanaalgebied, regio Alkmaar) gepresenteerd is om op regionale schaal tot verdere invulling te kunnen komen. En natuurlijk spelen daarbij ook de andere ontwikkelprincipes van Nieuwe Energie een rol, zoals 'Ruimte wordt gereserveerd voor directe aanwending, opslag en doorvoer van door wind op zee opgewekte energie.'

4. Ontwikkelpincipe duurzame economische ontwikkeling agrifoodsector

Het ontwikkelprincipe luidt: de agrifoodsector wordt gefaciliteerd bij de duurzame en economische ontwikkeling.

De economie van Noord-Holland is in transitie. Voor de land- en tuinbouw in Noord-Holland betekent dit dat de productie van agrarische producten op een zo efficiënt mogelijke manier (weinig water, zo min mogelijk gewasbeschermingsmiddelen, circulair), met respect voor de omgeving (biodiversiteit, natuur, bodem, oppervlakte water, lucht) en met een zo hoog mogelijke opbrengst per hectare geproduceerd moet worden. Deze 'people, planet, profit' benadering is het uitgangspunt van het land- en tuinbouwbeleid in de provincie. Daarnaast wordt er in samenwerkende netwerken (Greenports Food MRA) middels innovaties (zoals precisie landbouw of veredeling), onderzoeken (zoals verhogen van inhoudsstoffen), pilots (kringlopen), en werkgroepen (zoals glastuinbouw) gewerkt aan oplossingen voor teelt- en voedselvraagstukken. Een verantwoorde voedselproductie, dus onder diervriendelijke, gezonde en gecontroleerde omstandigheden. Om de regionale kwaliteiten te versterken en innovatie te stimuleren, bieden we ruimte voor experimenten. Indien nodig wordt ruimte geboden aan schaalvergroting of andere vormen van landbouw, zoals paludicultuur (natte teelten), voedselbossen, energieboeren. Nieuw beleid zal zich meer ontwikkelen van landbouwbeleid naar voedselbeleid (hele keten) en naar een meer natuurinclusieve landbouw.

6.2 Projecten voor Energietransitie in kader van motie 110

Provinciale Staten hebben bij de financiële uitwerking (tweede begrotingswijzing 2018) van motie 2017-110 financiële ruimte geboden om extra ambities op te pakken op een aantal thema's. In dit verband is onder meer € 24,4 miljoen gereserveerd voor projecten in het kader van Energietransitie. In 2018 is dit opgepakt in vier projectenlijnen: (1) projecten in het kader van de Green Deal CO₂ voorziening glastuinbouw Noord-Holland, (2) Solar Lab Petten, (3) Geothermie en (4) Klimaatadaptatie. Van deze vier projectlijnen zijn de eerste twee vanuit de portefeuille Economie opgepakt en daar gaan we hieronder nader op in.

Projecten in het kader van de Green Deal CO₂ voorziening glastuinbouw

Met de ondertekening van de Green Deal (juni 2014) en de Intentieverklaring Smart Grid CO₂ (oktober 2016), heeft een aantal partijen, waaronder de provincie Noord-Holland, zich gecommitteerd aan het versnellen van de realisatie van een CO₂ infrastructuur om de glastuinbouw te verduurzamen en om CO₂ uitstoot te reduceren.

In onze provincie ligt een aantal glastuinbouwconcentratiegebieden. Hier ligt een grote verduurzamingsopgave, vooral op het gebied van CO₂ en warmtevoorziening. In kassen wordt tot op heden warmtekrachtkoppeling (wkk) installaties gebruikt, die op aardgas lopen. De wkk's voorzien de kassen van warmte, elektriciteit en CO₂. De CO₂ dient als meststof voor de groei van de gewassen. Nog los van de teruglopende beschikbaarheid van aardgas in de toekomst, is de zogenaamde 'zomerstook' een bekend probleem in de glastuinbouw. In de zomermaanden is er geen behoefte aan additionele warmte, maar wel veel behoefte aan CO₂. De wkk-installaties moeten dan

toch worden aanzet om de kassen te voorzien van CO₂ en de overbodige warmte moet dan worden afgevoerd. Vanuit duurzaamheidsoogpunt is dat een onwenselijke situatie. Door te investeren in een systeemverandering, waarbij CO₂ en warmte vanuit externe duurzame bronnen wordt geleverd, kan de glastuinbouw haar bijdrage leveren aan de energietransitie. Er bestaan externe bronnen voor CO₂ in de vorm van gezuiverde industriële rookgassen of CO₂ die vrijkomt uit vergisting van biomassa. Er bestaat ook een CO₂ distributienetwerk (OCAP), dat glastuinbouwgebieden de mogelijkheid biedt om gebruik te maken van deze externe bronnen. OCAP is vooral actief in Zuid-Holland. In Noord-Holland moet het CO₂ distributienetwerk nog tot stand komen. In 2017/2018 hebben wij middels een financiële ondersteuning de eerste stap gezet om dit netwerk gerealiseerd te krijgen. Deze eerste stap behelst het aansluiten van glastuinbouwgebied PrimA4a op het OCAP netwerk en in de vervolgfase wordt het achterliggende glastuinbouwgebied van De Kwakel aangesloten.

In het kader van de motie 110 middelen voor Energietransitie willen wij deze CO₂ infrastructuur versterken met drie aanvullende projecten (zie ook kaart):

1. Afvangst van CO₂ uit de vergistingsinstallatie van afvalverwerker De Meerlanden te Haarlemmermeer en levering van de afgevangen CO₂ aan het OCAP-distributienetwerk (en via dit netwerk aan de glastuinbouw van Greenport Aalsmeer).
2. Doortrekken van de OCAP-leiding naar afvalverwerker AEB in de Haven van Amsterdam, het vervloeien van de CO₂ uit de OCAP-leiding bij AEB en het realiseren van een lokaal CO₂ distributienetwerk bij Alton en Het Grootslag.
3. Afvangst van CO₂ uit de HVC vergistingsinstallatie te Middenmeer en levering van de afgevangen CO₂ via een pijpleiding aan het nabijgelegen glastuinbouwconcentratiegebied Agriport A7.

In totaal is € 4,5 miljoen vanuit de middelen uit motie 110 gereserveerd voor de onrendabele top van deze projecten. Voor subsidieverlening is ontheffing van de Europese Commissie nodig voor staatssteun. Voor meer informatie over deze projecten verwijzen wij u naar de brief 'stand van zaken projecten Energietransitie in kader van motie 110' van september jl.

Solar Lab Petten

Als onderdeel van het te realiseren Energy & Health Campus Petten, is ECN.TNO Solar Energy voornemens een Solar Lab te bouwen. Het Solar Lab vormt een cruciaal onderdeel van duurzaam energieonderzoek in Petten en een belangrijke randvoorwaarde voor innovaties op gebied van zonne-energie.

ECN (nu geheten ECN.TNO) is een zeer belangrijke speler op het gebied van toegepaste onderzoek naar zonne-energie. De investering in een nieuw Solar Lab is noodzakelijk om de huidige positie op de internationale markt in toepassingsgericht onderzoek vast te kunnen houden en te versterken. Als onderdeel van de Energy & Health Campus kunnen onderzoekers van universiteiten in dit lab onderzoek uit (laten) voeren. Op de campus wordt tevens ruimte geboden aan partners van Solar Energy (producenten van machines, ontwikkelaars van materialen en toepassingen).

De aanwezigheid van het Joint Research Centre (JRC) van de EU op het campusterrein zal zorgen voor synergie om toegepast onderzoek in de markt te zetten. Hierdoor ontstaan verbindingen tussen wetenschappelijk onderzoek, toegepast onderzoek, technologieontwikkeling en -toepassingen, en zo zal een bijdrage geleverd worden aan de sterk groeiende zonne-energiesector.

Met nieuw toegepast onderzoek naar zonne-energie zal ook een bijdrage geleverd worden aan de versnelling van de energietransitie. Denk daarbij aan onderzoek naar betere werking (efficiëntie) van zonnepanelen, nieuwe toepassingen, en duurzame en/of goedkopere productie. ECN.TNO is een wereldleider op het gebied van onderzoek naar zonne-energie. In meer dan 50% van de zonnepanelen in de wereld zit ECN techniek. Met een nieuw Solar Lab kan zij een leidende rol in de transitie richting duurzame energiehuishouding blijven vervullen.

Vanuit de beschikbaar gestelde middelen vanuit motie 110 is € 14 miljoen gereserveerd voor onrendabele top van de realisatie van het Solar Lab. De voorbereidingen kunnen in 2018 starten als er zicht is op financiering en dekking van de onrendabele top. De uitvoering volgt daarna.

7. Stand van zaken Actiepunten Uitvoeringsagenda Economie

In de tabel van hoofdstuk 8 wordt de voortgang beschreven van elk actiepunt van de Uitvoeringsagenda Economie. Hier volgt per thema een beschrijving van enkele hoofdpunten c.q. mijlpalen.

1. Aantrekkelijke en duurzame werklocaties

Dit gaat over de beschikbaarheid van ruimte voor economische activiteiten, over bedrijventerreinen en kantoorlocaties, over havens, detailhandel, en ruimte voor toerisme.

Programmering van werklocaties

Na vaststelling van de Uitvoeringsstrategie Plabeka 3.0 eerder in 2017 is nu ook het proces in Noord-Holland Noord voor regionale afstemming van werklocaties afgerond. In Noord-Holland Noord zijn drie regionale convenanten aangegaan. Regionale afstemming van de ontwikkeling en uitgifte van werklocaties (zowel bedrijventerreinen als kantoorlocaties) is een belangrijk onderdeel van het economisch beleid van de provincie Noord-Holland. Hier komt de rol van de provincie als regionale regisseur goed tot zijn recht.

Herstructurering (HIRB)

Voor de uitvoeringsregeling HIRB is ook in 2018 een tender opengesteld (budget € 2,1 miljoen). Hieruit zijn zeven projecten gesubsidieerd. Sinds 2017 is een nieuw onderdeel aan de HIRB toegevoegd, de regeling Ondersteuning Toekomstbestendige Werklocaties (OTW). De OTW bevat een onderdeel voor het opzetten van duurzaam beheer van werklocaties. Hier is beperkt gebruik van gemaakt en daarom is de budget voor dit onderdeel iets aangepast. Voor het aanjagen van projecten voor de HIRB en OTW maken we gebruik van het Projectbureau Herstructurering in Noord-Holland Zuid, en het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord voor het noorden van onze provincie.

Westas en Circulaire Economie

Mede in het kader van ons beleid voor circulaire economie (het Ontwikkelingsperspectief Circulaire Economie van 2017), zetten wij in voor de ontwikkeling van de Westas als circulaire werkplaats in de MRA. In 2017 is in de Ruimtelijk Economische Verkenning Westas o.a. gekozen om te focussen op vier stromen: bouwmaterialen, biomassa, CO₂ en warmte, en om een ruimtelijk-economische strategie (RES) Westas op te stellen. Deze RES wordt gemaakt op basis van een aantal deelonderzoeken, waaronder een ruimtebehoefteonderzoek, een onderzoek naar bouwlogistiek en een onderzoek naar de kansen voor warmtecascadering.

Over de overige activiteiten in het kader van de Actieagenda Circulaire Economie wordt in een afzonderlijke voortgangsrapportage gerapporteerd.

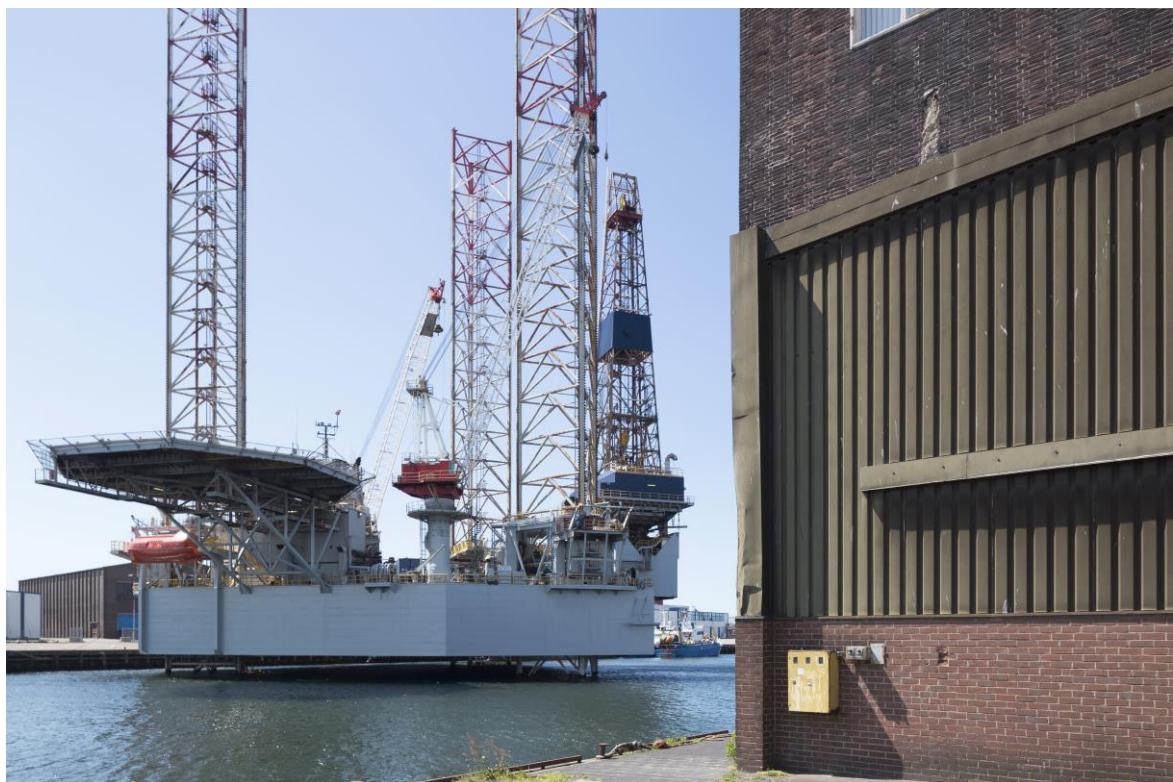

Schiphol

In de Schipholregio wordt naast de Westas (zie hierboven) gewerkt aan een ontwikkelstrategie voor de corridor Schiphol-Amsterdam (Enter.NL). Het gaat hier om de verdere ontwikkeling van dit gebied als internationale entree voor Nederland ter versterking van de internationale concurrentiepositie. Enter.NL is in 2018 een nieuwe fase ingegaan als onderdeel van het MIRT onderzoek Zuidwest Amsterdam-Schiphol en hierdoor is meer accent komen te liggen op mobiliteitsvraagstukken en minder op een ruimtelijk-economisch gebiedsprogramma.

Zeehavens

In het Noordzeekanaalgebied is in 2018 o.a. gestart met een Ontwikkelstrategie Energietransitie NZKG. Deze ontwikkelstrategie is mede bedoeld als bouwsteen voor het Klimaatakkoord vanuit de industrietafel NZKG van het Klimaatakkoord. Daarnaast is gestart met een project om de praktische kansen voor de toepassing van circulaire economie op een bestaand bedrijventerrein. Ook voor de mogelijke transformatie van het baggerdepot Averijhaven naar een energiehaven zijn stappen gezet. Voor de haven van Den Helder is in 2018 de beleidswijziging van de Koninklijke Marine de belangrijkste nieuwe ontwikkeling. Dit houdt in dat het Rijk er toch voor gekozen heeft om vast te houden aan de ruimte van de Marine in de haven en dat daarnaast ook meer ruimte nodig is vanwege meer en nieuwe schepen.

Detailhandel

2018 is een bijzonder jaar voor detailhandel omdat voor het eerst de provincie Noord-Holland een subsidiemogelijkheid biedt voor de verbetering van winkelgebieden. In april 2018 is de uitvoeringsregeling Toekomstbestendige Winkelgebieden opengesteld. Dit is een subsidieregeling voor proces- en onderzoeksondersteuning voor gemeenten, ondernemers en ondernemerscollectieven op 3 thema's (1) tegengaan leegstand/bevorderen van transformatie 2) opzetten of verbetering samenwerking in winkelgebieden 3) onderscheidend vermogen. De regeling staat nog open tot 31 december 2019. Daarnaast wordt er dit najaar gestart met de evaluatie van het gehele provinciale detailhandelsbeleid waar begin 2019 de resultaten van worden verwacht.

Toerisme en verblijfsrecreatie

In 2018 hebben de gemeenten in Noord-Holland Noord de regionale visies op verblijfsrecreatie vastgesteld. In de MRA is op dit onderwerp een accommodatiestrategie gemaakt. Er wordt nu onderzocht welke instrumenten hiervoor ingezet kunnen worden.

Samen met de MRA en partners buiten de MRA wordt de campagne 'Holland boven Amsterdam' voortgezet. Ook is verder ingezet op regionale beeldverhalen. Zie verder in de tabel in het volgende hoofdstuk.

2. Goede bereikbaarheid

Dit gaat over de bereikbaarheid van economische gebieden, de verbindingen tussen wonen, werken en recreëren, het mobiliteitssysteem en de internationale connectiviteit van Noord-Holland. NB: dit thema valt onder de portefeuille mobiliteit. Zie het [Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur 2017-2021](#).

3. Een veerkrachtige arbeidsmarkt

Dit thema gaat over het aanbod van arbeid, over de match tussen onderwijs en arbeidsmarkt, over de inzetbaarheid van het menselijk kapitaal, en de inclusieve arbeidsmarkt. NB: dit thema valt onder de portefeuille onderwijs en arbeidsmarkt. Zie de [Rapportage Noord-Hollandse arbeidsmarkt in cijfers](#) en de [midtermrapportage](#).

4. Een sterk innovatieklimaat

Dit thema betreft het versterken van het innovatief vermogen van de economie en de inzet van kennis, onderzoek en technologie om innovaties te verzilveren in nieuwe producten en nieuwe markten. Omdat er veel is gebeurd op dit thema, gaan we er dit jaar wat dieper op in.

De doelen voor MKB duurzame innovatie (zie ook tabel in volgende hoofdstuk) zijn de afgelopen periode uitgewerkt in vier innovatie-instrumenten, die in samenhang met elkaar moeten gaan werken. Op het moment van deze voortgangsrapportage zijn alle

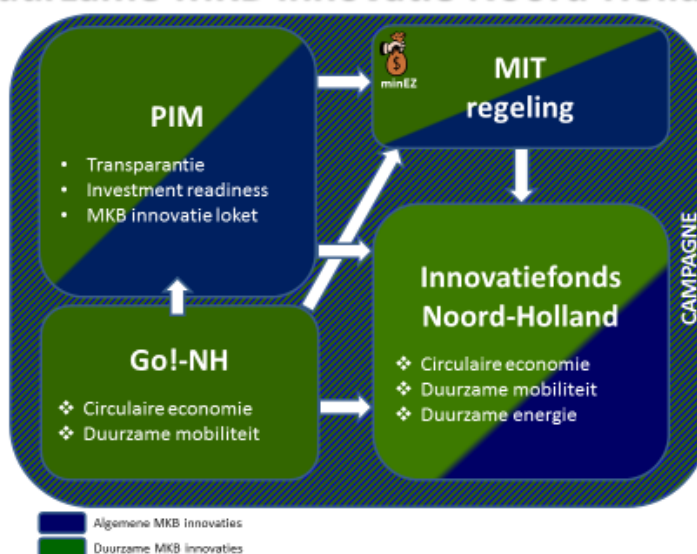
vier de instrumenten op de markt gebracht. Hieronder vindt u een toelichting op de stand van zaken op deze vier instrumenten.

De basis van deze instrumenten is dat we een bijdrage willen leveren aan de drie knelpunten bij MKB innovatie:

- gebrek aan transparantie;
- tekort aan investeringsgereedheid (kwaliteit van de businessplannen);
- gebrek aan kapitaal in de risicovolle fasen van innovatie.

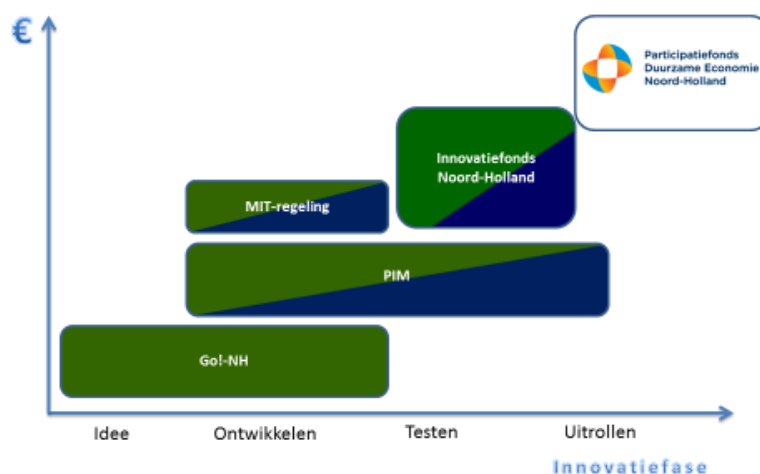
Figuur 1: overzicht en samenhang MKB innovatie-instrumenten

Duurzame MKB innovatie Noord-Holland

Grafiek 2: Fondsen en innovatieprogramma's per fase van innovatie

MKB innovatie instrumenten NH

1. Investeringsgereedprogramma PIM

Via een Europese aanbesteding is er opdracht gegeven aan het consortium KplusV, ACE en Haarlem Valley om uitvoering te geven aan het investeringsgereedprogramma. PIM (Programma Investeringsgereed Innovatief MKB) helpt innovatieve en duurzame MKB-ondernemers met financieringsvragen door middel van maatwerkadvies, het geven van inzichten over financieringsmogelijkheden en het aanbieden van masterclasses en voorlichtingsbijeenkomsten. Ook koppelt PIM ondernemers aan zijn unieke netwerk, dat bestaat uit financiers, andere bedrijven en potentiële klanten.

Zo zal PIM de komende drie jaar 30.000 MKB'ers bereiken en 350 innovatieve en duurzame ondernemers met maatwerkadvies bijstaan om groei te realiseren. Daarmee zal PIM voor tenminste €30 miljoen aan financiering voor ondernemers faciliteren. PIM is in juni 2017 gestart en in oktober 2018 was de kickoff. Inmiddels is een groot aantal bedrijven via maatwerktrajecten verder geholpen (zie factsheet). Daarnaast is Rabobank als partner aangesloten bij het programma.

Social return

In de opdracht is een eis op het gebied van social return opgelegd. Het consortium geeft hier op een manier vorm aan die past bij de expertise van de uitvoerende bedrijven. De volgende activiteiten hebben in dit kader plaatsgevonden:

- 25 mei, workshops over financiering van sociale ondernemingen.

Tijdens een middagprogramma van de Stadsgarage in Haarlem hebben de partners van PIM workshops verzorgd voor sociaal ondernemers. De workshops: inleiding financiering (welk type financiering is haalbaar voor welke fase van de onderneming), crowdfunding, impact investing door informals en social impact bonds. Door deze middag zijn zo'n 15 sociaal ondernemers een stap verder geholpen met kennis en kunde over financiering.

- 10 juli, Refugees Forward

Op dinsdag 10 juli was PIM Noord-Holland te gast bij Refugees Forward. Refugees forward ondersteunt nieuwkomers met een vluchtelingen achtergrond bij het opzetten van een onderneming. PIM was uitgenodigd bij een oefenronde voor hun grote evenement op 22 juli. PIM gaf de ondernemers feedback over hun businessplan en over hun pitch. Door deze middag zijn zo'n 15 nieuwkomers een stap verder geholpen bij het starten van hun eigen onderneming.

Zie volgende bladzijde voor de factsheets over PIM.

Figuur 3 Factsheet PIM

Het overzicht van PIM 1 juni 2017 – 1 september 2018

Investeren in een duurzaam en innovatief MKB.

Bijdrage PIM

ALGEMEEN INNOVATIEF MKB	251	160	85	2	18	3.911.760
CIRCULAIRE ECONOMIE INNOVATIES	51	50	22	4	6	2.420.000
DUURZAME MOBILITEIT INNOVATIES	33	31	12	2	0	0
DUURZAME ENERGIE INNOVATIES	56	54	26	7	0	0
TOTAAL Tijdens de ondersteuning	391	295	145	15	24	6.531.760
Aanmeldingen	Dit is het totaal aantal aanvragen dat PIM tot nu toe heeft ontvangen van innovatieve en duurzame MKB-ondernemers.					
Intakes	Dit is het totaal aantal intakes dat het team van PIM heeft gehad met de aangemelde ondernemers.					
Maatwerkondersteuning	Dit is het aantal ondernemers dat tot nu toe maatwerkondersteuning heeft ontvangen van PIM.					
Matching	Dit is het aantal ondernemers dat wij nu matchen aan potentiële financiers en investeerders.					
Financiering	Dit is het aantal ondernemers dat financiering heeft opgehaald met de hulp van een maatwerk- en ondersteuningstraject van PIM.					
Aangetrokken kapitaal	Dit is het totaalbedrag aan kapitaal dat is aangetrokken door PIM-deelnemers tijdens de ondersteuning.					

Aantal projecten

145

Bereik totaal

30.000

Programma
Investeringsgereed
Innovatief
MKB
Noord-Holland

De provincie Noord-Holland investeert in een duurzaam en innovatief midden- en kleinbedrijf. Om meer innovaties binnen het mkb te stimuleren helpt de provincie bij het wagnemen van (financiële) knelpunten. De provincie draagt zo bij aan een duurzame economie en aan een gezond en innovatief bedrijfsleven in Noord-Holland.

Postbus 74744 - 1070 BS Amsterdam
Science Park 402 - 1098 XH Amsterdam

info@pimnh.nl
www.pimnh.nl

T +31 (0)85 - 029 07 21

Wat vinden ondernemers?

De ondernemers beoordelen het volledige programma met een

9.0

Bijeenkomsten

Het totaal aantal bijeenkomsten was

39

Sectoren

21% ICT & Nieuwe media
10% Agro-food
10% Creatieve Industrie
7% Industrie & Technologie
6% Detailhandel
46% Overige

Resultaat

5,7% Fonds/VC (algemeen)
23,8% Business Angel
34,5% Overige
30,8% Subsidie (algemeen)
3,1% Subsidie (MIT)

Spreading in Noord Holland**Lice terminator**

Lice Terminator is momenteel bezig met de ontwikkeling van een plasmakom om hoofdruis tegen te gaan. PIM heeft Lice Terminator geholpen met een maatwerktraject waarin een Achtergestelde Innovatie Lening (AIL) van de Rabobank is aangevraagd. Deze aanvraag is succesvol geweest.

StoneCycling®**Stonecycling**

Stonecycling maakt unieke bouwmaterialen van afval. PIM helpt Stonecycling met een maatwerktraject. Momenteel wordt het bedrijf gekoppeld aan investeerders om nieuwe investeringen op te halen.

HURM**Hurm**

Hurm is een taxidienst die tegen een goedkoop tarief wordt aangeboden. PIM heeft voor Hurm een financieel plan geschreven. Ook is Hurm gekoppeld door PIM aan investeerders. Momenteel is Hurm in gesprek met verschillende investeerders.

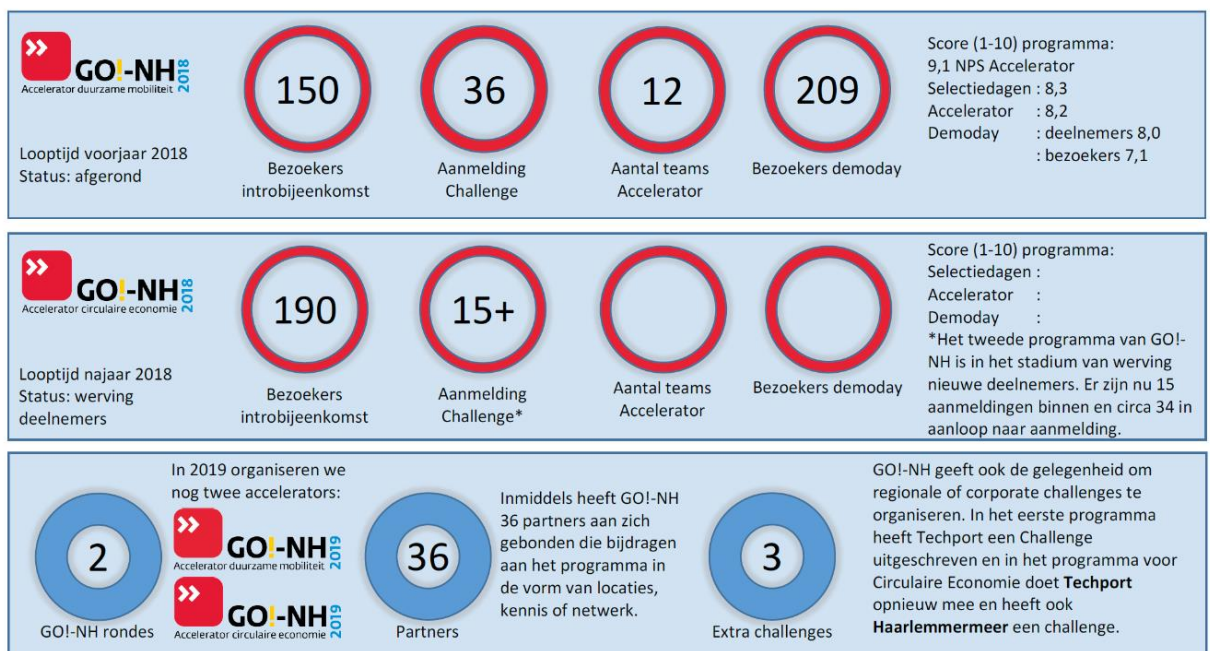

2. GO!-NH

Via een aanbesteding is opdracht gegeven aan Innomics om dit programma uit voeren. Eén ronde van dit versnellingsprogramma is inmiddels uitgevoerd, deze had het thema duurzame mobiliteit.

GO!-NH heeft een ritme van 2 programma's per jaar. Een traject duurt circa drie maanden en in deze periode worden er diverse workshops gegeven aan de deelnemende teams en krijgen de teams intensieve begeleiding door mentoren en coaches. MKB-bedrijven werken in dit programma hun innovatieve idee uit tot een gevalideerd businessmodel. Daarnaast worden ze getraind om hun idee te presenteren aan potentiële investeerders. Het programma voor het najaar met thema Circulaire Economie is in voorbereiding, deelnemers worden geworven.

Figuur 4 Factsheet GO!-NH

3. Innovatiefonds Noord-Holland

In de eerste helft van 2018 is het Innovatiefonds Noord-Holland opgericht. Naast de bijdrage van € 8 miljoen door de provincie, is er € 8 miljoen toegezegd door de Amsterdamse Kennisinstellingen. Op dit moment zijn naast de provincie Noord-Holland, Sanquin Innovatie en de holdingen van de UvA, HvA en AMC aandeelhouder. Door de toekenning van een Europese subsidie (Kansen voor West) is er in totaal € 21 miljoen beschikbaar. De eerste aanvragen zijn inmiddels binnen en de verwachting is dat in september/ oktober de eerste converteerbare leningen kunnen worden verstrekt.

4. MIT-regeling (MKB Innovatiestimulering Topsectoren)

Sinds 2016 doet de provincie Noord-Holland mee met deze regeling van het ministerie van EZK. De afspraak is dat het Rijk de financiële inzet van de provincie verdubbelt. De tender van 2018 is momenteel in uitvoering, dus daar zijn op dit moment nog geen cijfers voor beschikbaar. De MIT-regeling bestaat uit twee onderdelen: subsidie voor haalbaarheidsonderzoeken en subsidie voor R&D-samenwerkingsprojecten. Hierbij een overzicht van de verleningen over 2016 en 2017.

2016:

Budget haalbaarheidsonderzoek:	€ 600.000
Aangevraagd bedrag:	€ 1.933.104
Aantal gehonoreerde aanvragen:	18
Uitgekeerd budget:	€ 600.000

Budget R&D-samenwerkingsprojecten:	€ 1.360.000
Aangevraagd bedrag:	€ 2.947.080
Aantal gehonoreerde aanvragen:	9
Uitgekeerd budget:	€ 1.360.000

2017:

Budget haalbaarheidsonderzoek:	€ 1.200.00,00
Aangevraagd bedrag:	€ 1.632.737,00
Aantal gehonoreerde aanvragen:	43
Uitgekeerd budget:	€ 836.888,00

Budget R&D-samenwerkingsprojecten:	€ 2.640.000
Aangevraagd bedrag:	€ 3.035.271
Aantal gehonoreerde aanvragen:	16
Uitgekeerd budget:	€ 2.640.000

Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland (PDENH)

Tot slot rapporteren we in het kader van het thema 'sterk innovatieklimaat' over de voortgang van het PDENH. 2019 is het vijfde jaar van PDENH. Volgens het bedrijfsplan 2018 zouden er dit jaar zes nieuwe participaties/financieringen worden gerealiseerd, waarvan één vervolginvestering. Deze doelstelling is ruim gehaald. Tot en met september 2018 zijn er acht participaties en vier leningen gerealiseerd, en is ook één exit (zie onderstaande tabel). Een exit is een desinvestering/verkoop van een participatie, met positief rendement in dit geval. Op de [website van PDENH](#) is meer informatie te vinden over de bedrijven waarin het fonds heeft geïnvesteerd. Verder heeft het fonds een omvangrijk portfolio met kansrijke en voor PDENH passende businesscases. Hieruit blijkt dat het PDENH in 2018 goed op stoom is gekomen. Per september heeft PDENH voor ruim € 26 miljoen aan verplichtingen uitstaan, inclusief reeds uitgezette middelen.

In de maanden maart, april en mei (2018) heeft Bureau Berenschot in opdracht van de provincie het fondsmanagement van PDENH geëvalueerd. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie hebben GS besloten om de opdracht voor het fondsmanagement

van PDENH met 5 jaar te verlengen. De aanbevelingen voor verbeteringen uit de evaluatie, worden in overleg tussen provincie en fondsmanagement uitgewerkt.

In maart 2018 had het PDENH de mijlpaal bereikt dat € 15 miljoen, dat wil zeggen de helft van het totale fondsvermogen, was verplicht. Op grond hiervan heeft het fondsmanagement de provincie verzocht om de tweede tranche (€ 25 miljoen, tot in totaal € 55 miljoen) aan PDENH beschikbaar te stellen. Provinciale Staten besluiten in oktober 2018 over definitieve toekenning van de tweede tranche.

Exits

	Categorie
De Groene Aggregaat B.V.	Energietransitie

Reeds gecontracteerd & met BAVA goedkeuring prov. NH

	Categorie
RGS Development B.V.	Energietransitie
B4 Energy B.V.	Energietransitie
Sun Invest Noord-Holland B.V.	Energietransitie
Wocozon Noord-Holland B.V.	Energietransitie
Chaincraft Amsterdam B.V.	Circulaire Economie
Brouwerij de 7 Deugden B.V.	Energietransitie
Tocado Tidal Power B.V.	Energietransitie
Energyra B.V.	Energietransitie
Triple Solar B.V.	Energietransitie
The Next Closet B.V.	Circulaire Economie
Volgroen B.V.	Energietransitie
B4 Hydrogrow	Circulaire Economie

5. Uitstekende digitale infrastructuur

In dit thema gaat het over uitstekende, bij voorkeur provincie-dekkende breedbandverbindingen die randvoorwaardelijk zijn voor ondernemerschap en effectieve operatie van bedrijven en instellingen en over de beschikbaarheid van open data.

Digitale infrastructuur

In het voorjaar van 2017 hebben GS besloten om op dit dossier een faciliterende en financierende rol te willen spelen. Hierbij is het steunen van lokale initiatieven als uitvoeringsstrategie gekozen. De provincie ondersteunt kansrijke initiatieven met het opstellen van een sluitende business case en biedt onder voorwaarden een garantstelling aan voor de lening die voor de business case nodig is. Er zijn in 2018 twaalf aanvragen voor een garantstelling ontvangen. Eén aanvraag voldeed geheel aan de gestelde eisen en is gehonoreerd. De anderen hebben meer tijd gekregen om aan de eisen te voldoen. Ook is er een marktconsultatie uitgevoerd om na te gaan of marktpartijen interesse en concrete plannen hebben in bepaalde gebieden. Dit heeft één marktpartij opgeleverd en het gebied waar deze partij actief is, is uit het zoekgebied gehaald. Ook zien wij dat andere partijen actief worden in het 'witte' buitengebied.

6. Aantrekken van internationale bedrijven

Dit thema betreft de internationale marketing van Noord-Holland en Noord-Hollandse regio's, het aantrekken van internationale bedrijven en de internationalisering van het MKB.

Aantrekken van internationale bedrijven

Sinds het vierde kwartaal 2017 is de nieuwe Engelstalige, op potentiële vestigers gerichte website (<http://www.investinnordholland.com/>) operationeel. Met ingang van 2018 is de provincie geen partner meer van Amsterdam Trade. Amsterdam Trade wil zich meer richten op lokale ondernemers. In 2018 waren er tot dusver 13 projecten gericht op behoud, respectievelijk uitbreiding van buitenlandse bedrijven. Ook waren er vier (omvangrijke) leads voor nieuwe vestigingen.

7. Een sterke en duurzame agrosector

Tenslotte is er het thema 'sterke en duurzame agrosector' over onze beleidsinzet voor het versterken en verduurzamen van de gehele keten van de agrarische sector, inclusief visserij.

Greenport Noord-Holland Noord

Jaarlijks wordt het uitvoeringsprogramma voor de Greenport geactualiseerd. Zie tabel voor uitgebreide rapportage over de activiteiten in het kader van Greenport Noord-Holland Noord.

Greenport Aalsmeer

In 2018 is o.a. de Impulsagenda Greenports 3.0 ondertekend. In het kader van de Green Deal CO₂ voorziening glastuinbouw zijn in het gebied rondom Greenport Aalsmeer een drietal projecten opgestart om het distributienetwerk voor CO₂ te verduurzamen (zie ook hoofdstuk 'beleidsactualisatie'). Ook is er een start gemaakt om de organisatie en instrumentarium rondom de herstructurering van glastuinbouw op te zetten. Zie de tabel voor de diverse activiteiten in dit gebied.

Seed Valley

Ondernemers, Clusius College én 18 gemeenten in Noord-Holland Noord hebben de handen ineen geslagen om jongeren in de regio Noord-Holland Noord een nieuwe start te bieden. Jongeren die zijn vastgelopen in hun (school)loopbaan krijgen de kans te leren en werken in de agrarische of groene sector. Voor meer informatie kunnen zij terecht op www.groenstart.nl.

Agri & Food in de MRA

Er is een stuurgroep Food in de MRA geformeerd bestaande uit de partijen: Ministerie EZ, Provincie Noord-Holland en Flevoland, gemeente Zaanstad, LTO Noord, Rabobank Amsterdam, AMS (Amsterdam Institute for Metropolitan Solutions) en Verkade (namens foodbedrijven). Een en ander heeft geleid tot de ondertekening van een intentieverklaring in het manifest 'Voedsel verbindt'. Hier wordt in 2018 en 2019 verder vorm aan gegeven.

Europa

Ook in 2018 heeft de provincie werk verricht voor de uitvoering en coördinatie van POP (Plattelandsontwikkelingsprogramma). POP loopt tot 2023. Inmiddels zijn er 120 projecten vanuit POP ondersteund. Het gaat om projecten als kavelstructuurverbetering, duurzaam waterbeheer in de landbouw, verplaatsing van glastuinbouwbedrijven, en innovatieprojecten.

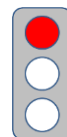
8. Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Economie – Tabel actiepunten

Uitvoering loopt goed

Uitvoering heeft enige vertraging; en/of er zijn knelpunten

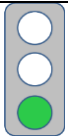
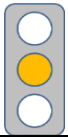
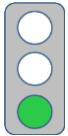
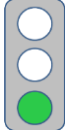
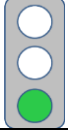
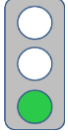
Uitvoering is (zonder resultaat) gestopt

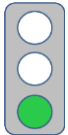
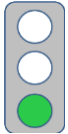
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeerslicht
1. Aantrekkelijke en duurzame werklocaties	a) We versterken de economie van regio Noord-Holland Noord via de regionale samenwerking (Bestuurlijk Afstemmingsoverleg Noord-Holland Noord) en het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord.	Diverse projecten en activiteiten zoals opgenomen in het activiteitenprogramma ten aanzien van regio-marketing, ondernemers- en vestigingsklimaat, arbeidsmarkt en toerisme.	ONHN rapporteert per kwartaal over de voortgang van projecten en activiteiten in het Jaarplan en Activiteitenprogramma. In 2017 zijn alle projecten en activiteiten op schema.	In december 2017 is, mede op basis van de positieve evaluatie, de regionaal economische samenwerking in het Bestuurlijk Afstemmingsoverleg Noord-Holland Noord voortgezet en dit in een nieuwe aandeelhouder- en dienstverleningsovereenkomst vastgelegd. Ontwikkelingsbedrijf NHN blijft de uitvoerende organisatie. BAO heeft een ambitiedocument Holland boven Amsterdam 2040 vastgesteld. In 2018 zal een bijbehorende Uitvoeringsagenda worden uitgewerkt en vastgesteld en (deels) in de Jaarplannen van ONHN worden opgenomen.	
	b) In Noord-Holland Zuid de bestaande Plabeka afspraken over programmering en transformatie van kantoor- en bedrijventerreinen bijstellen.	Uitvoeringsstrategie Plabeka: regionale afspraken over programmering vraag en aanbod van werklocaties De Kansenskaart Monumenten (Cultuurnota) geeft inzicht in de economische potentie van te herbestemmen erfgoedlocaties.	Gedeputeerde Bond is bestuurlijk trekker van Plabeka. GS hebben Uitvoeringsstrategie 3.0 vastgesteld op 20 juni 2017. Er zijn werkgroepen actief die uitvoering geven aan de afspraken. De monitors Plabeka 2015-2016 en 2016-2017 zijn bestuurlijk geagendeerd in het BO Economie van de MRA. Er is een rapportage opgesteld en de resterende herstructureringsopgave in de MRA is vastgesteld. Er is een werkgroep/coördinatieteam verplaatsende bedrijven MRA ingesteld. Er is een format voor zacht-hardprocedure vastgesteld en er zijn locaties behandeld conform dat format. De Kansenskaart Monumenten is in 2017 opgeleverd. Het is bedoeld als een instrument voor intern gebruik om de (economische) mogelijkheden van te herbestemmen erfgoed te inventariseren. Het is een instrument die o.a. wordt gebruikt door de lods herbestemming van de provincie Noord-Holland. Dit onderdeel valt onder de portefeuille cultuur.	Op basis van de monitors kan de evaluatie en actualisatie van de Plabeka Uitvoeringsstrategie 3.0 plaatsvinden. N.a.v. gemeenteraadsverkiezingen 2018 wordt er gezocht naar een bestuurlijk medetrekker van Plabeka. Op basis van de resterende herstructureringsopgave worden er bijpassende instrumenten vastgesteld. Er wordt een transformatie-kansenskaart 2030 opgesteld.	

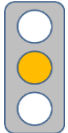
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	c) In Noord-Holland Noord aansluiten bij regionale convenanten over planning, programmering en herstructurering van kantoor- en bedrijventerreinen.	3 convenanten: regionale afspraken over planning, programmering en herstructurering van kantoor- en bedrijventerreinen.	In alle drie de regio's van Noord-Holland Noord zijn nu convenanten getekend conform de vereisten van de PRV aan regionale afspraken. West-Friesland was in juni 2017 de laatste regio waar regionale afspraken zijn gemaakt.	De mogelijkheden voor een meer integrale aanpak van leegstaand vastgoed worden verkend in overleg met de drie regio's.	
	d) Uitvoering HIRB. We actualiseren ons Provinciaal Herstructureringsprogramma. We gaan op zoek naar verdere mogelijkheden om binnen HIRB het proces van transformatie en overaanbod te ondersteunen en daarmee tot een beter invulling van duurzaamheid te komen. We verkennen daarbij ook een bredere inzet op werklocaties (bv. detailhandel en verblijfsrecreatie). We geven dit vorm in een nieuwe uitvoeringsregeling HIRB.	- Nieuw Provinciaal Herstructureringsprogramma - Nieuwe Uitvoeringsregeling HIRB - Door HIRB mogelijk gemaakte projecten (herstructurering, onderzoek & procesondersteuning t.a.v. herstructurering en voorkomen overaanbod, mogelijke verbreding van de uitvoeringsregeling) - De Kansenskaart Monumenten (Cultuurnota) geeft inzicht in de economische potentie van te herbestemmen erfgoedlocaties.	Voor de uitvoeringsregeling HIRB zijn zowel in 2017 als in 2018 tenders opgesteld, elk met een budget van € 2,1 miljoen. Deze tenders hebben in 2017 geresulteerd in subsidieverleningen voor vier projecten, terwijl in 2018 zeven projecten zijn gesubsidieerd. De regeling Ondersteuning toekomstbestendige werklocaties (OTW) is eind augustus 2017 opgesteld voor een periode t/m augustus 2018. Met name van de subsidiemogelijkheden voor opzetten van duurzaam beheer is slechts beperkt gebruik gemaakt. Dit heeft mogelijk mede te maken met het gegeven dat een extern verstrekte opdracht m.b.t. aanjagen en geven van voorlichting aan bedrijven en gemeenten over inrichten van een beheersorganisatie niet voldoende uit de verf kwam en daarom in mei 2018 voortijdig is beëindigd. In april 2018 is een uitvoeringsregeling voor toekomstbestendige winkelgebieden opgesteld die gemeenten, winkeliers en vastgoedeigenaren subsidiemogelijkheden geeft voor onderzoek en procesondersteuning gericht op toekomstbestendig maken en/of verduurzaming van winkelgebieden (zie ook punt L).	Nieuwe opdrachten zullen worden verstrekt om beheer en duurzaamheid onder de aandacht te brengen van gemeenten en ondernemers. Hiertoe zijn offertes aangevraagd bij het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en het Provinciaal Bureau Herstructurering, twee organisaties die nu al actief zijn m.b.t. bedrijventerreinen in de provincie. De procedure zal waarschijnlijk in september kunnen worden afgerond. De uitvoeringsregeling OTW zal in september opnieuw worden opgesteld voor een periode t/m december 2019. Het bedrag dat daarbij beschikbaar komt voor het onderdeel duurzaam beheer wordt daarbij wat omlaag gebracht. Subsidieaanvragen mogen voortaan ook voor reeds lopende trajecten worden ingediend maar subsidiabel zijn echter alleen de kosten die worden gemaakt ná indiening van de aanvraag.	
	e) De Westas ontwikkelen voor clustering van circulaire bedrijvigheid tezamen met partners. NB: Het dossier Westas valt onder de portefeuille van circulaire economie (portefeuille duurzaamheid).	- Een ondersteunende samenwerkingsstructuur voor de Westas - Uitvoering van het programmamanagement voor de Westas - Een ruimtelijk-economische verkenning Westas - Ontwikkeling van nieuwe concepten en systemen voor circulaire economie, zoals The Valley als experimenteergebied - Terreinontwikkeling op basis van principes van circulaire economie via SADC	Voor de Westas is in 2016 – onder trekkerschap van de provincie – een samenwerkingsverband met 10 regionale partijen opgezet om de transitie naar een circulaire economie aan de westkant van Amsterdam te versnellen. In 2017 is de Ruimtelijk-Economische Verkenning Westas (REVV) opgeleverd en vastgesteld door de partijen. In 2018 zijn vanuit de REVW vier projecten opgepakt (allen op te leveren in oktober 2018): 1. de Ruimtelijk-Economische Strategie Westas (trekker provincie NH) 2. Onderzoek naar circulaire bouwopgave (trekker Haven Amsterdam) 3. Onderzoek naar circulaire werklocaties (trekker Haarlemmermeer) 4. Onderzoek naar warmte en CO₂ (trekker Greenport Aalsmeer). Daarnaast wordt er, mede vanuit het programma voor circulaire economie, (financiële) steun verleend aan het Bouwprogramma MRA van C-Creators. Dit programma richt zich op het bevorderen van circulaire economie in de bouwsector via het begeleiden van concrete bouwprojecten, zoals woningbouw.	Eind 2018 zal de stuurgroep Westas zich beraden over de organisatie van de Westas en de voortgang van de projecten daarin. Het overnemen van het programmamanagement voor de Westas door het MRA-bureau is daarbij één van de mogelijkheden die besproken wordt.	
	f) Schiphol: we dragen bij aan de	Ontwikkelingsstrategie voor de	SADC: In overleg met de aandeelhouders is sinds 2015 de strategisch	geen	

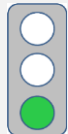
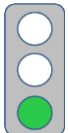
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	versterking van de ruimtelijke economie van de Schipholregio en de internationale concurrentiepositie van de MRA via het Uitvoeringsprogramma SMASH (Structuurvisie Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer), de REVS (Ruimtelijk Economische Visie Schipholregio) en ons ontwikkelingsbedrijf SADC (Schiphol Area Development Company).	Kerncorridor Schiphol – Amsterdam - Ruimtelijk-economische verkenning van de Westas (Circulaire) gebiedsontwikkelingen in de Schipholregio en uitgiffen van terreinen via SADC (concreet: Schiphol Logistics Park, Airport Business Park Amsterdam Osdorp, Polanenpark, Schiphol Trade Park en De President)	focus van SADC t.a.v. gebiedsontwikkeling in de Schipholregio verlegd naar <i>circulaire</i> gebiedsontwikkeling. SADC heeft ook in 2017 een positief jaar gehad. Er is 15,7 ha (2016: 5,2 ha) terrein uitgegeven en het netto bedrijfsresultaat was € 3,2 mln (2016: € 2,8 mln). Voor het gebied De Groene Hoek is in 2018 een tijdelijk (want het betreft een overeenkomst voor 25 jaar) zonnepark geopend, genoemd SADC Solar Park (project i.s.m. F&S Solar). Het gaat om bijna 130.000 panelen die ongeveer 15 MWh jaarlijks leveren. SADC huisvest ook het Programmabureau Herstructurering Bedrijventerreinen (PHB). Het PHB adviseert gemeenten over herstructurering en fungeren als een tussenpersoon voor onze HIRB-projecten richting gemeenten. De verwachtingen voor de bedrijfsvoering voor 2018 zijn ook positief. Westas: zie hierboven onder e. Kerncorridor Schiphol-Amsterdam: Amsterdam heeft als projecteigenaar in 2017 de visie Enter.NL (voorheen genoemd kerncorridor Schiphol-Amsterdam) opgeleverd. In het BO-MIRT van eind 2017 is besloten om Enter.NL verder uit te werken in een Ontwikkelstrategie. Dit is onderdeel geworden van het MIRT Onderzoek Zuidwest Amsterdam-Schiphol. De provincie is geen opdrachtgever maar wel betrokken. Relaties zijn er o.a. naar het <i>Programma Bereikbaarheid van, naar en in de MRA</i>, en <i>Maak Plaats!</i> (OV-knooppunten), <i>REOS</i> (Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie van de Randstad partijen + Brainport Eindhoven) en de <i>Omgevingsvisie Noord-Holland</i>. Eind 2017 is het rapport 'Economische Effecten Schiphol' van SEO vastgesteld. Hierin heeft SEO de diverse methoden om de economische betekenis van Schiphol te berekenen, tegen het licht gehouden.		
g)	Monitoring: uitvoeren Monitor Werklocaties en rol versterken door ook de kwalitatieve trends in beeld te brengen. Ruimte-intensiveringsmonitor voor het Noordzeekanaalgebied en monitor detailhandel ontwikkelen.	3 monitors: - Ruimte-intensiveringsmonitor NZKG - Monitor Detailhandel - Monitor Werklocaties	De ruimte-intensiveringsmonitor voor het Noordzeekanaalgebied is operationeel (Monitor Noordzeekanaalgebied). Er is een nieuwe applicatie ontwikkeld voor de enquêtering van gemeenten en toegepast voor de uitvraag monitor werklocaties 2018. De input van deze monitor is ook gebruikt voor de Monitor Plabeka 2017-2018 en de ruimte-intensiveringsmonitor NZKG. In de Plabeka-monitor is de slag gemaakt naar meer kwalitatieve trends, verbreding van formele naar informele werklocaties, alsmede extrapolaties van trends naar de toekomst (zie ook onder 1b) met een nieuw dashboard. De Monitor Detailhandel 2018 – september 2018 vastgesteld en is uitgebreid met risicoprofielen van winkelgebied.	De insteek voor de nieuwe gemeentelijke enquêtering is één uitvraag voor meerdere monitors, waaronder de monitor NZKG. De monitor werklocaties 2018 wordt intern opgesteld en daarbij wordt gewerkt aan een dashboard voor NHN.	
h)	We gaan onze positie bepalen in het versterken van het havenindustriële complex in het Noordzeekanaalgebied en Den Helder.	- Gezamenlijk vestigingsbeleid NZKG - SHIP - Energietransitie van fossiele brandstoffen naar circulaire	Noordzeekanaalgebied: Via het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied zetten we in het gebied internationaal concurrerend te houden en te versterken. In het Uitvoeringsprogramma Noordzeekanaalgebied worden de beleidsontwikkelingen en projecten weergegeven. Om invulling te	Noordzeekanaalgebied: Op basis van de KKBA Energiehaven zal het Rijk een besluit moeten nemen over haar bijdrage aan het project. De regio zal een MER moeten opstellen en ook haar	

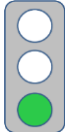
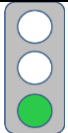
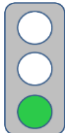
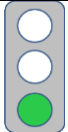
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeerslicht
	(NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Havens)	economie - Zie verder Uitvoeringsprogramma Noordzeekanaalgebied: http://www.noordzeekanaalgebied.nl/ - Intensiveren van militair-civiele samenwerking (Den Helder)	geven aan het Klimaatakkoord en een duidelijke koers aan te geven ten aanzien van de toekomstige ontwikkelingen van energietransitie is in februari 2018 gestart met een gezamenlijke ontwikkelstrategie Energietransitie NZKG. Op 1 oktober 2018 worden de resultaten hiervan tijdens op het NZKG congres gepresenteerd. De ontwikkelstrategie is tevens leidend voor de inbreng in de industrietafel NZKG van het Klimaatakkoord. Het ruimteaspect, zowel fysiek als milieutechnisch, speelt een belangrijke rol bij de keuzes die er gezamenlijk gemaakt moeten worden. Om de kansen voor offshore wind in het gebied te versterken wordt gewerkt aan de mogelijke transformatie van het baggerdepot Averijhaven naar een Energiehaven. Inmiddels zijn naast het haalbaarheidsonderzoek ook een KKBA opgesteld om de bijdrage van het Rijk aan dit project te onderbouwen. Den Helder: Via het Tripartite Overleg Port of Den Helder is de provincie (samen met het ministerie van Defensie, de gemeente Den Helder en de Port of Den Helder) betrokken bij de door ontwikkeling van de haven Den Helder. Voor de optimale benutting van de schaarse ruimte in de haven heeft de PoDH een routekaart opgesteld, bestaande uit een 10-tal projecten die kade- en steigerruimte en haventerrein moeten creëren voor civiele offshore partijen. Daarnaast is de aanleg van Kooyhaven (RHB) afgerond en opengesteld voor vestigingen. De haven van Den Helder biedt 2600 directe en 3600 indirecte arbeidsplaatsen. Er zijn 113 (in 2015) haven gerelateerde bedrijfsvestigingen die gezamenlijk 492 miljoen euro toevoegen aan economische waarde in de regio. In 2017 is de Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens gesloten, waaruit projecten zijn ondersteund o.a. op gebied van circulaire economie, verbetering luchtkwaliteit en intensivering ruimtegebruik (geldt voor Noordzeekanaalgebied en Den Helder). Niet alle budget is besteed. Eind 2018 zal er voor het restantbudget een vervolg Investeringsimpuls worden opengesteld voor de onderwerpen verbeteren luchtkwaliteit en intensiveren ruimtegebruik.	samenwerking gaan vastleggen in de samenwerkingsovereenkomst. De transformatiegebieden Haven-Stad en Zaan-IJ en de energietransitie vragen ruimte. Deze ruimtebehoefte met daarbij de consequenties zullen de komende tijd nader worden uitgewerkt en bestuurlijke besluitvorming vragen. Om de kansen ten aanzien van de circulaire economie te versterken is er in de IJmond gestart met een pilot met als uitgangspunt samenwerking tussen bedrijven om zo de ketens te sluiten. Den Helder: In het voorjaar van 2018 is door Koninklijke Marine aangekondigd dat zij als gevolg van nieuwe investeringen in meer en nieuwe schepen, meer ruimte in de haven van Den Helder nodig heeft. Dat betekent een grotere druk op de al schaarse ruimte in de haven. Daarom zal er een herbeginning plaatsvinden over de mogelijkheden voor in medegebruik uit te geven militaire terreinen aan de civiele partijen in de haven. Daarnaast heeft de provincie besloten onderzoek te doen naar een mogelijk aandeelhouderschap in de Port of Den Helder als instrument dat bijdraagt aan de gewenste ontwikkelingen in de haven. Tot slot, voor het creëren van ruimte in de bestaande haven, zal in september 2018 een onderzoek gestart worden naar de mogelijkheden van aanpassing van de havenmond in combinatie met natuurontwikkeling. Hiervoor heeft de provincie een trekker aangesteld.	
i)	Investeringsimpuls Duurzame Zeehavens (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Havens)	Projecten gericht op: 1. de verbetering van de luchtkwaliteit, 2. het intensiveren van het ruimtegebruik en 3. het stimuleren van de circulaire economie	De regeling is in 2017 uitgevoerd. De subsidieplafonds voor doelen (1) en (2) waren niet volledig benut, doel (3) is volledig uitgeput. Daarnaast wordt een aantal van de in 2017 gehonoreerde projecten om verschillende redenen niet uitgevoerd. Daarom is er budget over voor een nieuwe regeling.	Eind 2017 hebben GS besloten een nieuwe uitvoeringsregeling te maken voor het restantbudget, gericht op de doelen: (1) verbeteren luchtkwaliteit en (2) intensiveren van ruimtegebruik. In het najaar 2018 zal deze regeling worden	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	j) Versterken van Den Helder Airport	Aanleg van RESA (Runway End Safety Area) – verlenging baan en verlichting zodat deze geschikt wordt voor vaste vleugelvliegtuigen.	De RESA is in 2018 gerealiseerd. Daarnaast is er sprake van een ontwikkelvoornemen van het zuidelijk gedeelte van het luchthavenareaal. Aanvankelijk (2016) is er een onderzoek uitgevoerd door Arcadis naar mogelijkheden van aanleg van hangars, toegangswegen en platforms. In de stuurgroep Toekomst Den Helder Airport is hiervoor ingestemd met een uitvoeringsprogramma. Als gevolg van teruglopende inkomsten uit vluchten t.b.v. olie- en gasmaatschappijen ontbreekt op dit ogenblik bij Den Helder Airport investeringsvermogen om dit verder te brengen.	vastgesteld. geen	
	k) We zetten in op regionale afstemming over nieuwe detailhandelsontwikkelingen.	• Adviezen RAC's • Regionale visies detailhandel	In 2017 zijn er 7 formele adviezen gegeven door de twee RAC's, die allemaal zijn overgenomen. Daarnaast zet de trend zich voort dat de RAC's steeds vaker worden gevraagd te adviseren over niet-adviesplichtige plannen, zoals lokaal detailhandelsbeleid. De visies van de regio's Alkmaar, Kop van Noord-Holland en Zuid-Kennemerland zijn gereed of in een afrondende fase en de visie van de regio Gooi & Vechtstreek wordt geactualiseerd.	geen	
	l) We gaan verkennen welke rol we kunnen spelen bij herstructureren van winkelstraten en winkelcentra (uitvoering motie 2015-45 pilot herstructurering winkelstraten).	3 Projecten t.b.v. procesmaatregelen voor de herstructurering van winkelstraten en winkelcentra. 1. Stadslab binnenstad Alkmaar 2. Winkelgebiedsmanager Castricum 3. Aanjaagteam leegstand Gooi en Vechtstreek Evaluatie effecten pilots.	O.a. naar aanleiding van 3 pilotprojecten is de Uitvoeringsregeling Toekomstbestendige Winkelgebieden ontwikkeld die nog openstaat tot 31-12-2019. Dit is een subsidieregeling voor proces- en onderzoeksondersteuning voor gemeenten, ondernemers en ondernemerscollectieven op 3 thema's (1) tegengaan leegstand/bevorderen van transformatie (2) opzetten of verbetering samenwerking in winkelgebieden (3) onderscheidend vermogen. De subsidieplafonds voor thema's (2) en (3) zijn inmiddels bereikt.	In 2019 wordt het detailhandelsbeleid geëvalueerd, hierin wordt ook de Uitvoeringsregeling Toekomstbestendige Winkelgebieden meegenomen.	
	m) We ondersteunen in 2016 het Koopstromenonderzoek Randstad.	Rapportage, factsheets en interactieve website koopstromen in de Randstad	Het Koopstromenonderzoek is eind 2016 opgeleverd.	Gezien de snelle veranderingen in de detailhandel en daardoor snel verouderde data is medio 2018 gestart met het Koopstromenonderzoek Light Randstad dat in 2019 wordt opgeleverd.	
	n) D.m.v. onderzoek (naar vraag en aanbod) en het faciliteren van het proces ondersteunen we gemeenten in het maken van visies over verblijfsrecreatie.	• Onderzoek vraag en aanbod • Regionale visies • Eventuele aanvullend instrumentarium (expert/advies team, monitor verblijfsrecreatie).	In de MRA is een regionale accommodatiestrategie opgesteld die vertaald is in een ontwikkelkader en een afstemmingsproces op MRA niveau. Deze stukken worden voor het einde van het jaar ter vaststelling voorgelegd in de afzonderlijke colleges van de MRA gemeenten. In NHN hebben de gemeenten de Regionale Visie Verblijfsrecreatie Noord-Holland Noord reeds vastgesteld in de colleges, inclusief het bijbehorende ontwikkelkader en afspraken voor regionale afstemming. De stukken worden nu voorgelegd aan de Raden. Voor de noodzakelijke aanpak van het bestaande aanbod is er een inventarisatie afgerond naar de mogelijke instrumenten die hiervoor ingezet kunnen worden. In NHN wordt met de gemeenten nu verkend	Samen met de afdeling Interbestuurlijk Toezicht van de provincie is een inventarisatie uitgevoerd hoe gemeenten hun handhaving op illegale bewoning van vakantiewoningen hebben georganiseerd. De uitkomsten van deze inventarisatie worden met de gemeenten besproken om gezamenlijk de vervolgstappen te bepalen.	

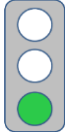
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			hoe de aanpak van het bestaande aanbod het beste kan worden opgepakt, dit vanwege de complexiteit van de opgaven en de vele beleidsdossier die hierbij betrokken dienen te worden.		
	o) We dragen bij aan projecten die een betere spreiding in tijd en ruimte van bezoekersstromen realiseren.	- Diverse projecten uit het Uitvoeringsprogramma van de Strategische Agenda Toerisme en Congressen MRA 2025 - Marketing campagne van het project 'Amsterdam bezoeken, Holland zien' - Marketingactiviteiten van 'Holland boven Amsterdam' - Uitvoering van het HollandCity concept van het NBTC voor Noord-Hollandse toeristische iconen.	De Strategische Agenda Toerisme MRA is in uitvoering. De accommodatiestrategie (zie punt n) en Cycleseeing (zie punt q) zijn projecten die hier onder vallen en waar wij als provincie (deels) trekker van zijn. Binnen de campagne 'Amsterdam bezoeken, Holland zien' zijn diverse producten ontwikkeld om de internationale bezoeker aan Amsterdam meer te spreiden over de regio. Voorbeelden zijn: themaplattegronden met aanbod uit de regio's, filmclips van themagebieden, campagnes op social mediakanalen en Virtual Reality filmpjes om de internationale bezoekers de regio's te laten beleven alsof je er zelf midden in staat. (www.youtube.com/watch?v=dKg5R0YCGVE) Holland boven Amsterdam (HbA) heeft een succesvolle voorjaarscampagne uitgevoerd. De multimediale campagne is regionaal, nationaal en internationaal (Duitsland en België) uitgerold. Centrale thema's waren Tulpen- en bloemen, Water en Hollandse Historie. Hierbinnen was extra aandacht voor De Kop vanuit de aanvullende opdracht van De Kop Werkt! aan HbA. Door de inzet van HbA is er ook bij het reisprogramma 'Wunderschön' van de WDR een uitzending gewijd aan Noord-Holland Noord. (Wunderschön) Samen met partners wordt uitvoering gegeven aan de thema's water, gouden eeuw en buitenplaatsen van HollandCity. Voor de verschillende verhaallijnen zijn onder nadere persreizen georganiseerd in Noord-Holland, social media campagnes uitgevoerd en filmpjes gemaakt in zes taalversies van de verschillende iconen. Alle informatie is te vinden op: (Holland Stories).	Geen	
	p) Wij blijven aandacht vragen voor regionale identiteitsprofielen. Wij geven (mede)opdracht voor regionale beeldverhalen (Cultuurnota).	- Meerjarenprogramma regionale beeldverhalen - Beeldverhalen voor Noordzeekanaalgebied, Baai van de Waddenzee, Buitenplaatsen in beeld	Voor het beeldverhaal buitenplaatsen is samenwerking gezocht met provincies Zuid-Holland en Utrecht onder de noemer 'de Hollandse buitenplaats'. Bestaande informatie wordt verzameld en voortaan breed en structureel ontsloten via de website van Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen. Via de filmpjes 'Jouw Noord-Holland' die deze zomer bij RTV Noord-Holland zijn uitgezonden is buitenplaats Syptesteyn onder de aandacht van het publiek gebracht. Rondom Noordzeekanaalgebied werken we samen met gemeenten Zaanstad, Velsen en Beverwijk om industriecultuur onder de aandacht te brengen. Gezamenlijk geven we opdracht aan de Stichting Industriecultuur NZKG om activiteiten rondom industriecultuur te organiseren, informatie te ontsluiten via o.a. www.industriecultuur.nl en bedrijfsleven en toeristische ondernemers in het gebied te betrekken bij dit beeldverhaal. De activiteiten concentreren zich	geen	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			voornamelijk in oktober tijdens de ‘Week van de Industriebouwkunst’ zodat er een grote spin-off is. Voor het beeldverhaal Gouden Eeuw in West-Friesland heeft de provincie ondersteuning geleverd voor het ontwikkelen van een inspiratiekaart. Verder is de regio bezig met plannen om het verhaal rondom de Gouden Eeuw vorm te geven. In samenwerking met de sector Groen subsidiëren we de Stichting Oer-IJ om activiteiten te organiseren in het kader van dit ‘vergeten landschap’. Zoals de ontwikkeling van een Oer-IJ atlas en verschillende educatieprojecten om zo de recreatieve aantrekkelijkheid te vergroten.		
q)	We stimuleren de verbetering van de randvoorwaarden voor toeristische ontwikkeling, bv. op gebied van innovatie, arbeidsmarkt en OV door kennisdeling.	- Diverse projecten vanuit het Uitvoeringsprogramma van de Strategische Agenda Toerisme en Congressen MRA 2025 (o.a. een OV pas voor toeristen) - NHN: diverse projecten vanuit het Activiteitenplan ONHN (o.a. aansluiten bij OV pas en aanjagen concrete projecten door ONHN) - Actualisatie van Leefstijlatlas dagrecreatie Noord-Holland (Cultuurnota) - E-learning modules beschikbaar stellen (kennisdeling)	Vanuit het Uitvoeringsprogramma is in de MRA in 2017 gestart met de uitrol van Cycleseeing (een concept met toeristisch aantrekkelijke fietsroutes), zijn diverse onderzoeken uitgevoerd (o.a. vraag en aanbod congresmarkt) en voor ‘Amsterdam bezoeken, Holland zien’ zijn er gebiedsplannen opgesteld voor verdere toeristische productontwikkeling in de thema gebieden. Ook is er een chatbox ontwikkeld om het cultuurbezoek in de MRA te stimuleren. In Noord-Holland Noord hebben partijen een ‘Programma Toerisme en Recreatie NHN’ opgesteld, PNH heeft een actieve rol gespeeld in de totstandkoming. Medio 2018 is gestart met de uitvoering van het programma waar onderwerpen als productontwikkeling, bereikbaarheid en arbeidsmarkt als programmapunten zijn opgenomen. Samen met 7 andere provincies is de Leefstijlatlas geactualiseerd en heet voortaan de ‘Leefstijlvinder’. Middels de website en door middel van workshops zijn we gestart met de voorlichting over de gebruiks- en toepassingsmogelijkheden. Via de provinciale website publiceren wij diverse onderzoeken, zoals het Airbnb onderzoek en het pilot onderzoek ‘inzet big data voor het in kaart brengen van bezoekersstromen in de MRA’. Vanuit ons Programma Waterrecreatie is de subsidieregeling Recreatief Personenvervoer over Water opengesteld en kunnen geïnteresseerden terecht bij een loket.	We hebben opdracht geven voor het opstellen van de ‘Monitor Vrijtijdseconomie Noord-Holland’. Door middel van deze monitor willen we de sector voorzien van goede en eenduidige cijfers over de economische impact van deze sector. Deze monitor is tijdens een bijeenkomst op 3 september breed gedeeld met onze partners. We zijn gestopt met het aanbieden van de e-learning modules wegens teruglopende gebruikscijfers.	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
2. Goede bereikbaarheid (portefeuille Mobiliteit)	De operationele maatregelen voor bereikbaarheid worden opgenomen in het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur .				
3. Een veerkrachtige arbeidsmarkt (portefeuille Arbeidsmarkt)	De operationele maatregelen voor een veerkrachtige arbeidsmarkt zijn opgenomen in de Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt. Samengevat: 1. Verbeteren aansluiting Arbeidsmarkt en onderwijs door een duurzame, effectieve en doelmatige MBO-campusstructuur 2. Versnellen van werk naar werk mogelijkheden 3. Bevorderen van een inclusieve arbeidsmarkt Een prominent instrument van het beleid is de inzet van de Werkambassadeur Noord-Holland op de realisatie van de doelen van het beleid.	Ad. 1: In 2019 zijn er 10 MBO campussen techniek. Ze zijn met elkaar verbonden en regionaal doelmatig verspreid. Ad. 2 Er zijn in 2019 regionale afspraken over uitwisseling personeel tussen bedrijven die zijn aangesloten bij de diverse campussen en er zijn afspraken over ondersteunen Leven Lang Leren. Ad. 3 Als werkgever en opdrachtgever vanuit een voorbeeldfunctie kennisdelen over eigen projecten op een inclusieve arbeidsmarkt. Inzichtelijk maken van omvang en mogelijkheden van het deel van het human capital dat enige afstand heeft tot de arbeidsmarkt. De werkambassadeur adresseert kansen en bedreigingen in de aansluiting Arbeidsmarkt en onderwijs en voorziet deze zo mogelijk van een aanpak samen met de betreffende stake-holders.	Voor de Agenda Arbeidsmarkt is halverwege een midtermrapportage afgesproken. Provinciale Staten zijn hierover geïnformeerd met brief 1084023-1084037, juni 2018. Met de Agenda is gekozen voor een ogenschijnlijk simpele aanpak van (MBO) campusvorming op de drie doelen van de Agenda. Uit de resultaten van twee jaar uitvoeringsagenda en consultatie van het veld blijkt deze aanpak voor alle drie de doelen van betekenis te zijn. De inzet van de Werkambassadeur op de doelen van het beleid wordt als meerwaarde beschouwd. Zie daarvoor ook de evaluatie van deze functie, 1019636-1019638, december 2017. Zie ook de Rapportage Noord-Hollandse arbeidsmarkt in cijfers.	De arbeidsmarkt verkapt steeds verder. De meest duidelijke mismatch van vraag en aanbod is nog altijd te zien in de technische beroepen (met name metaalbewerkers en machinemonteurs), ICT-beroepen en bij diverse vakspecialisten. Met de evaluatie van de Werkambassadeur is al duidelijk geworden dat een accentverlegging naar de doelen Versnellen van Werk naar Werk, en bevorderen Inclusieve Arbeidsmarkt nodig is. Dat kan ook nu de structuur van MBO-campusvorming zich duidelijk aan het aftekenen is. Voor het vervolg van de agendaperiode is binnen de kaders van de Agenda nadere aandacht nodig voor: • Verduurzaming van de financiering van de (MBO) campusvorming onder andere door kennis, gezamenlijk leren en verbinden op crossovers; • Leren van de inzet van de Werkambassadeur en voorkomen van nieuwe afhankelijkheden; • Regionale Skills-akkoorden met inzet van een individuele leerrekening; • Nadere verkenning rol en inhoud inclusieve arbeidsmarkt met het veld; • Vormgeven en verbinden van learning communities op bovenstaande thema's.	
4. Een sterk innovatie-klimaat	a) We dragen jaarlijks bij aan het Regionaal Budget Innovatie van de Metropoolregio Amsterdam. Daarmee worden innovatie- en kennisprojecten gefinancierd.	Diverse innovatieprojecten te financieren vanuit regionaal budget PRES/MRA.	De provincie heeft de bijdrage voor 2018 gedaan. Bestedingen uit het Regionaal Budget Innovatie zijn voorgelegd aan en goedgekeurd door het bestuurlijk overleg van het Platform Economie (voorheen PRES) van de MRA. De projecten die hieruit voorkomen hebben tot doel om de economische structuur van de regio te versterken. Een belangrijk deel betreft innovatieprojecten (projecten met als doel innovatie te stimuleren). Ook zijn in dit kader overige economische initiatieven gefinancierd, bijvoorbeeld voor Plabeka of de Economische Verkenningen van de MRA (MRA Economische Verkenningen 2017). Ook worden vanuit het regionaal budget onder meer de projecten van Plabeka (Platform voor bedrijven en kantoren), de activiteiten rondom	Uit het vorig jaar getekende convenant komt voort dat de provincie jaarlijks een vast bedrag aan het Regionaal Budget bijdraagt, gelijk aan dat van de grootste gemeente, € 1.439.532 (gemeente Amsterdam). Het regionaal budget heet niet meer specifiek budget innovatie, maar algemeen Budget Platform Economie. De scope is nog altijd economische structuurversterking. In het platform zijn specifiekere criteria	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			de challenges van de Amsterdam Economic Board en projecten als de regionale accommodatiestrategie (toerisme) betaald.	samengesteld waaraan de bijdragen (en dus aanvragen) aan moeten voldoen. Deze gaan bijvoorbeeld over rendement en relatie moet de MRA-agenda.	
	b) We stellen een fonds voor duurzame innovaties in het MKB open. Dit moet laagdrempelig zijn en aanvullend op bestaande fondsen en regelingen. We kijken daarbij ook naar de transparantie op de kapitaalmarkt en de investeringsgereedheid van businessplannen. (NB: dit onderdeel valt deels onder de portefeuille Duurzaamheid)	- Een of meerdere instrumenten ter bevordering van duurzame innovatie in het MKB. - Ondersteunde MKB bedrijven met focus duurzaamheid	Het fonds is uitgewerkt in 4 instrumenten. Voor een uitgebreider overzicht van de stand van zaken, zie het item hierover in deze voortgangsrapportage. De 4 instrumenten zijn: - MIT-regeling (zie onder c) - PIM, een investeringsgereedprogramma voor innovatief MKB, gestart in juni 2017. PIM richt zich op investeringsgereedheid van businessplannen en transparantie op de kapitaalmarkt. - Het <i>Innovatiefonds Noord-Holland</i> voor leningen aan ondernemers in de proof-of-conceptfase. Het Innovatiefonds NH is gestart in juni 2018 in samenwerking met een aantal kennisinstellingen. - GO! NH, een versnellingsprogramma voor duurzame innovaties. De eerste ronde (thema duurzame mobiliteit) liep in de eerste helft van 2018 en in september 2018 start de tweede ronde (thema circulaire economie).	Bij het proof-of-conceptfonds wordt er samengewerkt met de UvA, HvA, AMC en Sanquin. Ook is er een Europese subsidie toegekend waardoor er nu € 21 miljoen beschikbaar is voor het MKB en startups.	
	c) We participeren in de nationale regeling MKB innovatie topsectoren (MIT) in 2016 met speciale focus op duurzaamheid.	Door de MIT-subsidie mogelijk gemaakte projecten in Noord-Holland op gebied van: - Innovatieadviezen - Haalbaarheidsonderzoeken - R&D-samenwerkings-projecten.	De regeling is in 2016 en 2017 uitgevoerd en afgerond. De regeling van 2018 staat momenteel open. Ondernemers weten de regeling goed te vinden.	Voor de jaren 2019 en verder is er inmiddels budget gereserveerd om deze regeling te kunnen voortzetten.	
	d) We stellen een fonds voor generiek innovatief MKB open. Hiervoor gelden dezelfde randvoorwaarden als voor het fonds voor duurzame innovaties. Zie hierboven bij (b).	- Een of meerdere instrumenten ter bevordering van innovatie in het MKB. - Ondersteunde MKB bedrijven	Zie onder b.	Zie onder b.	
	e) We besteden aandacht aan startups. We onderzoeken of startups specifieke ruimtelijke en fysieke zaken missen die hun groei belemmeren. Dit levert een Startup Strategie Noord-Holland op.	- Startup Strategie Noord-Holland - Nieuwe startups	Binnen de 4 instrumenten die het MKB-innovatiefonds vormen – zie ook hierboven bij b) – is er veel ruimte ingebouwd voor startups. Specifiek PIM (Programma Investeringsgereed Innovatief MKB) kent een duidelijke focus op startups. In 2017 heeft de provincie het programma <i>Startup in residence Noord-Holland</i> gelanceerd. In dit programma krijgen 5 teams (startups) gedurende een half jaar coaching van startup-experts en kunnen zij gebruik maken van een werkruimte in de plint van het provinciekantoor aan het Houtplein in Haarlem. De activiteiten van de startups liggen op het terrein van provinciale opgaven als smart mobility of burgerparticipatie. Met dit programma wil de provincie ook zelf leren van de startups en van nieuwe technologieën en	De uitvoering van de MKB-fondsen en PIM vindt plaats gedurende de looptijd van de Uitvoeringsagenda. In 2018 is een nieuw programma <i>Startup in residence</i> gelanceerd, met nieuwe challenges. De werving is afgerond en 6 startups gaan aan het programma meedoen. In vergelijking met 2017 zijn deze startups iets verder in hun ontwikkeling.	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			ontwikkelingen. Het doel van deze samenwerking is dus tweeledig. Het programma <i>Startup in residence</i> is succesvol afgerond. Het heeft geleid tot 3 concrete samenwerkingen tussen de provincie en startups (in de vorm van een dienstencontract of een pilot).		
	f) We onderzoeken hoe overheden in ruimtelijke zin kunnen bijdragen aan het innovatieklimaat, zoals via incubators, en we beschouwen onze rol in het Amsterdam Science Park.	Besluit over onze rol en vervolgaanpak	Zie ook hierboven bij e) voor de incubator <i>Startup in residence</i> . De rol van de provincie in het ruimtelijk-economisch domein krijgt aandacht in programma's die deels buiten de portefeuille Economische Zaken vallen, bijvoorbeeld de Omgevingsvisie, REOS of de MIRT-onderzoeken.	De provincie is aangesloten bij het initiatief Campus Amsterdam . Dit is een netwerk van innovatiedistricten en incubators. Dit is in samenwerking met het Amsterdam Science Park en Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord gedaan. Locaties in Hoorn, Alkmaar en Petten zijn nu ook aangesloten.	
	g) We investeren in het behoud en versterken van Onderzoekslocatie Petten. We financieren samen met het Rijk de voorbereidingsfase van de nieuw te bouwen Pallas reactor.	De voorbereidingsfase heeft als output het ontwerp van de nieuwe reactor, de benodigde vergunningen en private investeerders die willen participeren.	De 'Onderzoekslocatie Petten' wordt nu 'Energy & Health Campus Petten' genoemd. Bij de ontwikkeling van de locatie naar een campus op het gebied van onderzoek naar Energy & Health werken diverse partijen samen. De duinbedrijven (gehuusvest op de locatie) werken samen met Staatsbosbeheer, gemeente Schagen, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord, ministerie EZK en de provincie aan de ontwikkeling van de site tot een Energy & Health Campus. Inmiddels hebben partijen een masterplan opgesteld inclusief een propositie voor de mogelijke ontwikkeling van de locatie tot een Energy & Health Campus. Partijen werken nu samen aan een regiodeal om zo doende een versnelling te genereren in het tot stand komen van de campus. Dit najaar zal het Ministerie van LNV een besluit nemen over de regiodeal. Begin 2018 is ECN onderdeel van TNO geworden (nu geheten: ECN.TNO). TNO heeft een huurcontract gesloten voor de onderzoeksfaciliteiten en gebouwen op de locatie te Petten. Hiermee heeft de onderzoekslocatie haar onderzoeksfaciliteiten voor de komende 10 jaar weten veilig te stellen. Met de ontwikkeling van de campus zal dit verder geborgd worden. Op 24 januari 2018 heeft de Stichting Pallas de design & build opdracht voor de nieuwe reactor gegund aan het Argentijns-Nederlandse ICHOS consortium. In 2018 wordt de laatste "go" en de verstrekking van het laatste (derde) deel van de lening voor de voorbereidingsfase verwacht. In deze fase zijn naast het ontwerp van de nieuwe reactor ook de vergunningen en het bestemmingsplan in voorbereiding. Na de voorbereidingsfase volgt de bouwphase.	geen	
	h) Kansen voor West: we gebruiken het bestaande programma Kansen voor West (mede) om aan onze doelen op het gebied van innovatie en verduurzaming bij te dragen.	Subsidies aan 5 à 15 grote innovatieprojecten voor Noord-Holland per jaar	Sinds de start van Kansen voor West 2 in 2015 zijn 29 Noord-Hollandse projecten gefinancierd vanuit het programma. Het totaal van deze bijdragen uit Kansen voor West bedraagt circa € 23 miljoen (via de loketten bij de provincie en de gemeente Amsterdam opgeteld). Een aantal van deze projecten hebben naast de Kansen voor West-subsidie ook provinciale cofinanciering ontvangen. Het totaal van de provinciale cofinanciering bedraagt circa € 8,5 miljoen.	Het huidige Kansen voor West 2 programma loopt tot 2020, de verwachting is dat begin 2019 het budget volledig is aangevraagd. De onderhandelingen over een volgende periode (2021-2027) vinden nu in Brussel en Den Haag plaats. Budget, prioriteiten en procedures moeten nog verder uitgewerkt worden.	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	Hiertoe zetten we Europese middelen en eigen cofinanciering in. We dragen bij aan de actualisatie van het Kansen voor West-programma. (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Europa)		Bij alle projecten vormt innovatie in het MKB de hoofdmoot. Voorbeelden zijn het Proof-of-Conceptfonds, Verpakkingsinnovatie Bloembollen en een project van Techniek Campus Techport. Bij de projecten zijn circa 100 mkb'ers betrokken.		
	i) We verkennen de mogelijkheden voor het versterken van de huidige HBO activiteiten in Noord-Holland Noord. (NB: dit onderdeel valt onder de portefeuille Arbeidsmarkt)	• Verkenning naar belangen en draagvlak onder te betrekken partijen voor bijdragen aan een plan om de HBO-activiteiten in NHN in samenhang te versterken. • Gedragen inhoudelijk kader voor HBO-campus- en startupactiviteiten, waarop de regio zich verder wil en kan specialiseren.	24 juni 2017 is TerraTechnica van start gegaan. Met een focus op toegepaste duurzame energie innovaties, hebben 13 partijen uit de triple helix Ondernemers, Onderwijs en Overheid als eerste hun handtekening gezet onder het actieprogramma TerraTechnica (www.terratechnica.nl). Een gezamenlijk programmabureau werkt aan de realisatie van 4 actielijnen: 1) vormgeven Center of Expertise voor energie-innovaties 2) MKB innoveren met onderwijs 3) incubator duurzame energie innovaties 4) datascience and living fieldlabs voor bedrijven en studenten.	De founding partners zijn van start gegaan met zoveel mogelijk bijdragen <i>in kind</i>. Het programmabureau TerraTechnica inventariseert en analyseert de 2^e helft van 2018 of de beschikbare middelen voldoende zijn om de ambities de komende 5 jaar te realiseren. Budgettaire bijstellingen, die de rol van provincie raken, zullen meelopen in de voorbereidingen van de Kaderbrief 2020. De deelnemende partijen zien in een goede verbinding van TerraTechnica en het fysieke project Energy en Health Campus Petten (o.a. regiodeal) een extra kansrijke situatie voor de arbeidsmarkt en het (HBO) onderwijs in Noord-Holland Noord ontstaan.	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
5. Uitstekende digitale infrastructuur	We onderzoeken onze mogelijkheden en onze rol om de dekkinggraad van snel internet in Noord-Holland te optimaliseren. We bemiddelen met partijen om te bereiken dat breedband in alle witte gebieden voor 2020 kan worden aangelegd. Dit kan leiden tot een concurrentiegericht dialoog op basis waarvan wij een aanbieder zullen aanwijzen die het gaat aanleggen. Tegelijkertijd ontwikkelen we een financiële propositie voor de onrendabele top, waaraan provincie en gemeenten mogelijk zullen bijdragen. Uitvoering motie 23-05-2016-11: we onderzoeken wat er voor nodig is op juridisch, operationeel en financieel vlak om het internet in heel Noord-Holland in 2020 ontsloten te hebben via een glasvezelnetwerk en de uitkomsten daarvan voor 1 september 2016 met de Staten te delen.	Onderzoeksrapportage en uitvoeringsbesluit over de vervolgstappen. Daarin mogelijk de ambitie van 95% dekkinggraad van snel internet (minimaal 100 mbps) in het witte buitengebied in 2020 of een andere ambitie.	In het voorjaar van 2017 hebben GS besloten om op dit dossier een faciliterende en financierende rol te willen spelen. Hierbij is het steunen van lokale initiatieven als uitvoeringsstrategie gekozen. Wij gaan kansrijke initiatieven faciliteren met het opstellen van een sluitende business case en bieden onder voorwaarden een garantstelling aan voor de lening die voor de business case nodig is. Voor de witte gebieden waar de aanleg van glasvezel niet haalbaar blijkt te zijn, verkennen we de mogelijkheden van een vast-draadloos netwerk. Hiervoor zijn middelen gereserveerd in de Kaderbrief (€ 2,5 mln 2018 en € 2,5 mln 2019). Bij elkaar biedt dit de mogelijkheid om het witte buitengebied voor 2020 van snel internet te voorzien. Na het vaststellen van de voorwaarden voor het aanvragen van een garantstelling zijn er 12 aanvragen voor een garantstelling ontvangen. Hiervan voldeed 1 aanvraag geheel aan de gestelde eisen. Deze aanvraag is toegewezen en de andere aanvragers krijgen meer tijd om aan alle eisen te voldoen. Tevens is een marktconsultatie uitgevoerd om de na te gaan waar marktpartijen concrete plannen hebben. Hierop is door 1 marktpartij gereageerd en dit gebied is uit ons zoekgebied gehaald. Ook andere marktpartijen zijn actief geworden in het witte buitengebied. Daarvan is het afwachten wat zij uiteindelijk gaan oppakken. Tot die tijd gaan wij door met het traject voor het verlenen van garantstellingen.	geen	
6. Aantrekken van internationale bedrijven	a) We continueren de website investinnoordholland.com	Toegankelijke website www.investinnoordholland.com	De nieuwe (Engelstalige) op potentiële vestigers gerichte website is sinds het vierde kwartaal van 2017 operationeel.	geen	
	b) We verbeteren ons promotiemateriaal en verspreiden dit onder onze netwerken.	Nieuw promotiemateriaal	Het nieuwe materiaal is vanaf het vierde kwartaal 2017 beschikbaar gekomen.	geen	
	c) We trekken op met betreffende organisaties als er een 'lead' komt waarvoor (bestuurlijke) inzet gevraagd wordt.	Ambtelijke en bestuurlijke inzet voor de positieve beïnvloeding van de investeringsbeslissing van het internationale bedrijf die een vestigingsplek zoekt.	In 2018 waren er 4 (omvangrijke) leads.	geen	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	d) We onderhouden contacten met aanwezige internationale bedrijven met het oog op behoud en uitbreiding.	Contacten met internationale bedrijven.	In 2018 waren er 13 projecten gericht op het behoud, respectievelijk uitbreiding van buitenlandse bedrijven.	De effecten van de Brexit spelen hier een rol.	
	e) We werken samen met Amsterdam Trade om de internationale (uitgaande) handel van het MKB te bevorderen.	Beheer van netwerken en vraag en aanbod van (MKB) bedrijven en markten. Eventueel een handelsmissie. Het verbinden van inkomende missies aan lokale initiatieven en MKB bedrijven.	M.i.v. 2018 is de provincie geen partner van Amsterdam Trade. Reden is dat deze organisatie zich wil richten op lokale ondernemers.	De personele en financiële inzet die voorheen naar Amsterdam Trade ging, wordt ingezet op het Agro & Food cluster. Via Greenport NHN worden ondernemers uit dit cluster ondersteund bij internationale marketingactiviteiten, zoals inkomende - en uitgaande handelsreizen.	
7. Een sterke en duurzame agrosector	a) Greenport Noord-Holland Noord (alle landbouwsectoren) Regionale afspraken maken en uitvoeren, mede via financiële ondersteuning, via de uitvoeringsagenda op de thema's: - Ruimte & Leefomgeving - Human Capital - Water, Bodem en Duurzaamheid - Regionale samenwerking - Tuinbouw & Glastuinbouw - Energie - Kennis & Innovatie - Internationale positionering	Sector breed: (actualiseren) Uitvoeringsprogramma Greenport NHN	Het uitvoeringsprogramma van de Greenport NHN wordt jaarlijks geactualiseerd en het herziene meerjarenprogramma is vastgesteld door de stuurgroep van de Greenport NHN op 21 december 2017.		
		Duurzame ruimtelijke visie agribusiness regio	De stuurgroep van de Greenport NHN heeft op 1 juni 2017 de ruimtelijke visie (inclusief energievisie) onderschreven en er mee ingestemd. Op 11 juli 2017 hebben GS kennis genomen van de ruimtelijk-economische visie gezien vanuit de agribusiness van de Greenport Noord-Holland Noord. GS hebben besloten de visie te beschouwen als bouwsteen in het proces voor de Provinciale Omgevingsvisie. De resultaten van de pilot erfkwaliteit zijn hierin geïmplementeerd. In 2018 is de visie in zogenaamde roadshows besproken met gemeenteraden en wethouders.	Concrete acties en projecten die uit de ruimtelijke visie van de Greenport NHN voortkomen, moeten nog verder uitgezocht worden en komen in een aparte uitvoeringsagenda te staan.	
		Masterclass Circulaire Economie	In overleg met de Greenport Noord-Holland Noord wordt nader afgestemd welk momentum opportuun is voor het organiseren van een Masterclass Circulaire Economie eventueel in samenwerking met de Amsterdam Economic Board.	Momenteel wordt samen met de Greenport verkend of er voor de agrarische sector in Noord-Holland Noord een 'CIRCO track' georganiseerd kan worden. In de CIRCO track zoeken ondernemers naar nieuwe kansen om circulair samen te werken.	
		Innovatieprogramma's (EFRO, MIT, POP3) dragen bij aan o.a. verduurzaming, circulaire economie, nieuwe verdienmodellen	Onder de vlag de Greenport Noord-Holland Noord draait het door EFRO gefinancierde programma Evergreen. Dit programma zet zich onder andere in om steeds zorgvuldiger om te gaan met de beschikbare grondstoffen. Aan de orde in dit programma komen: de vershraling van het landschap en de afnemende water- en bodemkwaliteit, groene gewasbescherming, vermindering van ziektes en verhogen van voedselveiligheid, versterking van de biodiversiteit, vermindering van energieverbruik en toepassing van technologische innovaties, automatisering en robotisering.	Onder de vlag van Greenport NHN loopt een tweede EFRO aanvraag Tomato Innovatie Centrum op Agriport gericht op een demonstratie en testcentrum voor duurzame en energiebesparende oplossingen voor de glastuinbouw. Partijen werken toe naar een gebiedsakkoord.	
		Uitvoeren Groen Kapitaal – landbouw	Er zijn 2 Groen Kapitaal congressen georganiseerd waar zowel in 2015 als in 2016 een biologisch bedrijf uit Noord-Holland de Gouden Roerdomp kreeg uitgereikt. Ook zijn er 2 kenniscafés rondom Groen Kapitaal – landbouw gehouden (Driehuis/Weesp). Vanuit de HIRB regeling is ingezet op een prijsvraag om bij de herstructurering van	Eind 2018 wordt het Groen Kapitaal congres gekoppeld aan het Natuurinclusieve landbouw (NIL) programma. Met motie 110 is opdracht gegeven een	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			bedrijventerreinen tevens aandacht te besteden aan de biodiversiteit. Het amendement Natuurinclusieve landbouw krijgt haar uitwerking in een voorstel aan GS/PS.	programma NIL uit te werken voor de periode 2018/2019.	
		Doorstart BioValley in biologische werkgroep	Begin 2017 is er een start gemaakt met een werkgroep om te bezien of een doorstart van een biologische werkgroep onder de vlag van de Greenport mogelijk zou kunnen zijn. Inmiddels is die verkenning geformaliseerd is een opdracht. De resultaten daarvan zullen eind 2017/begin 2018 duidelijk moeten worden.	BIO NH vereniging is opgericht en werkt o.a. in samenwerking met Greenport Noord-Holland Noord.	
		Implementeren uitkomsten pilot Erfkwiteit	Pilot is succesvol afgerond. Via de Greenport NHN is het nu opgeschaald tot een project om het verder te implementeren als werkwijze onder de vlag van het programma "De Kop Werkt". Samen met de provincies Utrecht en Zuid-Holland is een verkenning uitgevoerd naar Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB).	Er worden met gemeenten bijeenkomsten belegd en eventueel instrumentarium ontwikkeld met betrekking tot toekomstige VAB problematiek, gericht op het vitaal houden van het platteland en behoud van de ruimtelijke kwaliteit.	
		Verkenning MIRT Greenports Mainports	Zie ook Greenport Aalsmeer. De doorbraken in de impulsagenda Greenports 3.0 (Beraad van Boskoop) hebben betrekking op het slim organiseren van het goederenvervoer, het toewerken naar een klimaatneutrale tuinbouw, de modernisering van het teeltareaal, het sluiten van een innovatiepact voor biobased en circulaire economie en het internationaal positioneren van de sierteelt en tuinbouw. Het zijn doorbraken die alleen samen én op het niveau van het nationale netwerk van de Greenports in samenwerking met Mainports kunnen worden gerealiseerd. De programma's hiervoor worden verder uitgewerkt.	geen	
		Internationale positionering in aansluiting IM&A; twee handelsmissies	De Metropoolregio Amsterdam organiseerde van 13 tot 18 november 2016 de Amsterdam India Business Journey. Onder leiding van Jaap Bond, gedeputeerde Economische Zaken van de provincie Noord-Holland, reisde een groep Noord-Hollandse ondernemers naar de zakenhoofdstad Mumbai en smart city Pune.	geen	
		Sector specifiek: Uitvoeringsprogramma KRW Bollen	GreenPort NHN heeft subsidie gekregen uit het Waddenfonds voor het uitvoeren van het project Blauw Afval, Groene Waarde. In dit project wordt het gebruik van garnalendoppen in de teelt van bloembollen en pootaardappelen onderzocht. Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat de stoffen die in garnalendoppen zitten een gunstige werking hebben op de natuurlijke weerbaarheid en vruchtbaarheid van bodem en gewassen.	Door de stuurgroep van het Landelijk Milieuoverleg bloembollen is in dec 2017 een versnellingsprogramma KRW vastgesteld. Momenteel wordt gezocht naar mogelijkheden voor financiële dekking.	
		Uitrol van Green deals CO ₂ en warmtenetten	- De businesscase voor de levering van CO₂ OCAP aan PrimA4a is met succes uitgewerkt. Op dit moment vindt de Europese Staatssteuntoets plaats, na akkoord van Europa kan er beschikt worden en tot uitvoering worden overgegaan (planning eind 2017/begin 2018). - Naast bovenstaand project zijn er tevens andere lopende projecten die vanuit het samenwerkend netwerk van de Green Deal worden gevolgd en ondersteund vanuit motie 110 en de	geen	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			Greenport: - CO₂ afvangst AEB Amsterdam - Warmtenetwerk en CO₂ afvangst HVC Alkmaar (zie hieronder) - CO₂ transport regio Aalsmeer - CO₂ TATA Steel - CO₂ transport Glasdriehoek NHN - CO₂ afvangst en levering biovergisting Meerlanden - Onderzoek voor de levering van zuivere (vloeibare) CO₂ per schip • Onder aanvoering van de HVC wordt een businesscase uitgewerkt om in combinatie met woningen een warmtenet uit te rollen. Daarnaast vindt er in samenwerking met de Agriport A7 en Het Grootslag een nadere studie plaats voor geothermie. Op Agriport A7 worden inmiddels nieuwe putten geboord. • HVC, ECW, Linde/OCAP en ONHN hebben een businesscase opgesteld voor het afvangen, vloeibaar maken en distribueren van CO₂ van de HVC ten behoeve van de glastuinbouw-concentratiegebieden in Noord-Holland Noord. De business case wordt ondersteund door LTO, Greenport Noord-Holland Noord. Hierover worden nu gesprekken gevoerd met het ministerie van EZ. Aanleiding hiervoor is de Green Deal CO₂ en Smart Grid CO₂.		
		Voortgangsrapportage landelijke Uitvoeringsprogramma's modernisering teeltareaal	De doorbraken in de impulsagenda Greenports 3.0 (Beraad van Boskoop) hebben betrekking op het slim organiseren van het goederenvervoer, het toewerken naar een klimaatneutrale tuinbouw, de modernisering van het teeltareaal, het sluiten van een innovatiepact voor biobased en circulaire economie en het internationaal positioneren van de sierteelt en tuinbouw. Het zijn doorbraken die alleen samen én op het niveau van het nationale netwerk van de Greenports in samenwerking met Mainports kunnen worden gerealiseerd. De programma's hiervoor worden verder uitgewerkt. Het werkplan hiervoor is tijdens het vijfde Beraad van Boskoop vastgesteld.	geen	
		Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij	• Via IPO is de provincie medeondertekenaar van de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij (UDV). In de UDV werken tien partijen samen om in 2023 te komen tot een integraal duurzame veehouderij. • Greenport Noord-Holland Noord wil de melkveesector ondersteunen door bijvoorbeeld netwerkvorming of informatie en inspiratie aan te bieden.	Via een subsidie POP3 EIP gaat de Greenport Noord-Holland Noord in samenwerking met partijen als Wageningen UR en CONO een innovatieproject uitvoeren naar de toepassing van zeewier als feed voor koeien. Doel van het project is te onderzoeken of zeewier kan bijdragen aan reductie van methaanemissie door de koe.	
		Modernisering Alton	De samenwerkende partijen in Alton hebben een gebiedsvisie met uitvoeringsagenda vastgesteld en een stuurgroep ingericht om versneld besluiten te kunnen nemen. Het gaat om afspraken over: 1. Ruimtelijke contouren van het Altongebied;	Partijen werken samen aan een gebiedsakkoord De gebiedsvisie was aanleiding om in 2018 een verkenning te laten uitvoeren naar	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			2. Benodigde duurzame energievoorziening (warmtenet / slim energienet Heerhugowaard); 3. Verkenning van de noodzaak en benodigde inzet van Ontwikkelingsbedrijf HOT Nederland bij de herverkaveling van het Altongebied; 4. Feitelijke verplaatsing van enkele bedrijven uit het buitengebied naar Alton met behulp van de POP3 verplaatsingsregeling van de provincie Noord-Holland; 5. Eventuele extra inzet en randvoorwaarden die nodig zijn om de gebiedsvisie te realiseren.	mogelijke extra ruimtebehoefte voor uitbreiding en nieuwvestiging van glastuinbouw binnen de Greenport NHN. Met de gemeente Heemskerk en het tuinbouwgebied Heemkerkerbinnenduin worden in 2018-2019 ondernemersverkenningen uitgevoerd als basis voor een toekomstvisie op het gebied.	
	b) Greenport Aalsmeer (sierteeltsector) Regionale afspraken maken en uitvoeren, mede via financiële ondersteuning, via de uitvoeringsagenda op de thema's: • Ruimte & Bereikbaarheid • Kennis & Innovatie • Duurzaamheid • Arbeidsmarkt & Onderwijs • Positionering	Uitvoeringsagenda Greenport Aalsmeer	Het uitvoeringsprogramma van de Greenport Aalsmeer wordt jaarlijks geactualiseerd is vastgesteld door de stuurgroep van de Greenport Aalsmeer op 8 februari 2018.	geen	
		Uitvoeren van de Green Deals CO ₂ en warmtenetten	Zie punt 'aansluiting CO2 netwerk'		
		Afstemming MIRT	Er is een verklaring 'Impulsagenda Greenports 3.0' ondertekend tijdens het zogenaamde Beraad van Boskoop. Het is een volgende fase in het traject dat ooit begon als een onderzoek van de goederenstromen tussen de Greenports en Mainports. In 2018 heeft dit geleid tot een nieuwe landelijke publiek-private netwerkstructuur Greenport Nederland naar model van de Noord-Hollandse Greenports. Hiervoor is een landelijke Green Board (stuurgroep) opgericht en dagelijks bestuur a.i. In 2018 wordt een landelijke programma manager aangetrokken en de wordt de netwerkstructuur geformaliseerd. Voor de zes transitielijnen worden de programmalijnen uitgewerkt tot een uitvoeringsagenda 2019-2022 en worden er bestuurlijke transitietafels ingericht zo ver die er niet zijn.	geen	
		Voortgangsrapportage landelijke transitielijn modernisering teeltareaal	De portefeuillehouder landbouw zit nu in de stuurgroep HOT (Coalitie ten behoeve van Herstructurering en Ontwikkeling Tuinbouwsector). Inmiddels is voor Noord-Holland een ontwikkelbedrijf HOT opgericht er een overeenkomst gesloten met de Greenport Aalsmeer. Dat is voor de Greenport Aalsmeer wat in deze ook Alton in de Greenport NHN vertegenwoordigd. De landelijke activiteiten van HOT en de landelijke transitielijn modernisering teeltareaal zijn ineen geschoven.		
		UVR herstructurering/verplaatsing glastuinbouw (TWIN-H middelen)	De TWIN-H regeling herstructurering glas is geactualiseerd en opgesplitst in twee delen: (1) de verplaatsing van (solitaire) glastuinbouwbedrijven uit transformatiegebieden naar glastuinbouwconcentratiegebieden in		

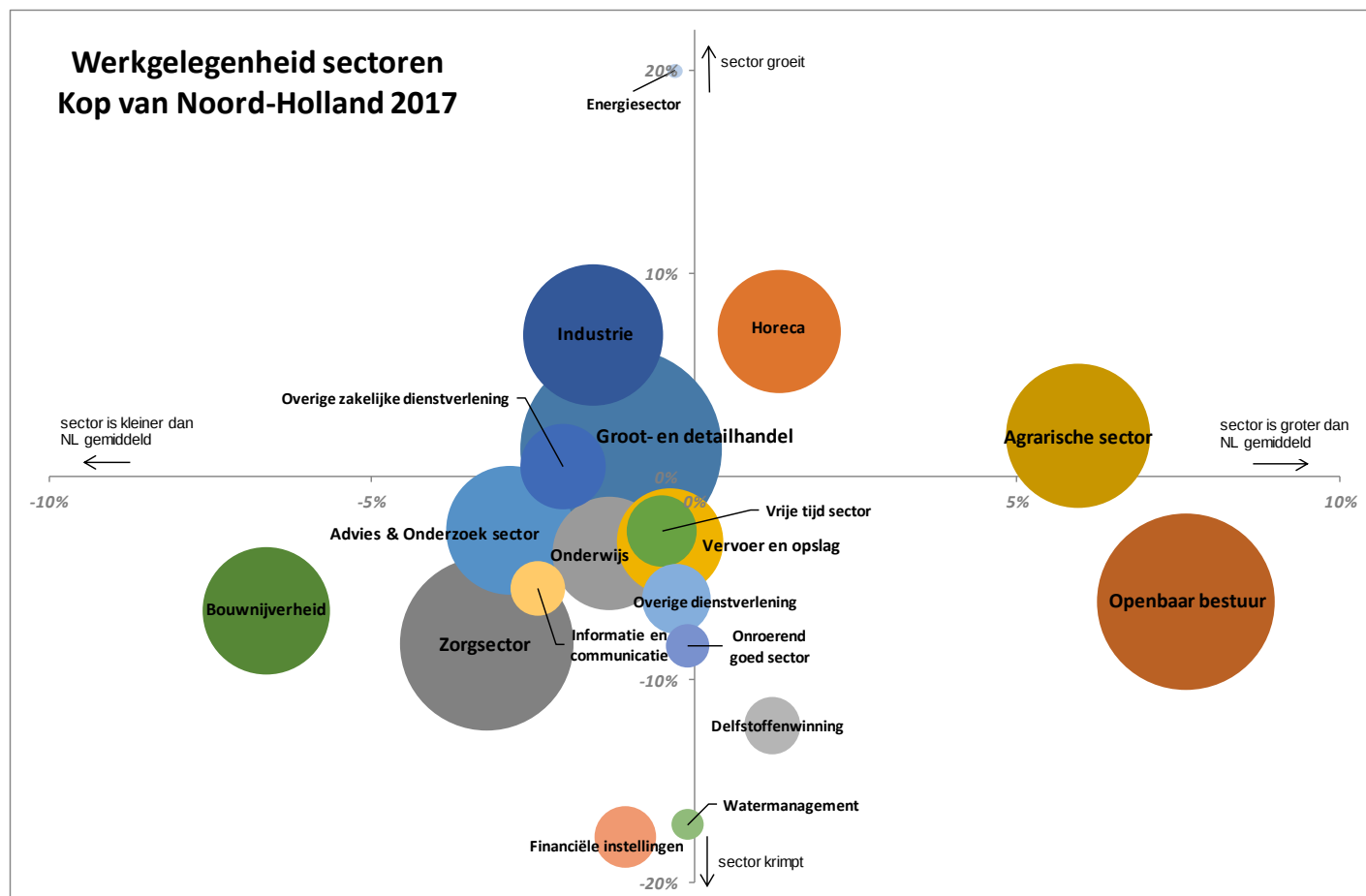
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			Noord Holland. Dit deel wordt met Europees geld verdubbeld. Tender is verlengd naar 1 februari 2018. Aanvragen zijn i.v.m. Europese POP gelden en bijbehorende landelijke systematiek door de RVO beoordeeld zijn voor 1 augustus 2018 door RVO beschikt. (2) Het tweede deel van de TWIN-H middelen is geoperationaliseerd en is gericht op fysieke investeringen ten behoeve van de modernisering van de glasconcentratiegebieden in de Greenport Aalsmeer. De uitwerking van deze subsidie is in samenwerking met de betreffende Greenport partijen uitgewerkt. Een regionale Greenport werkgroep heeft een tweetal duurzame projecten aangedragen: 'OCAP CO₂ voorziening De Kwakel' en 'Infrastructuur ontsluitingsweg PrimA4a'. De CO₂ subsidie wordt door Europa op staatssteun getoetst. Beschikkingen worden afhankelijk van de staatssteuntoets eind 2018/begin 2019 verwacht waarna er met de uitvoering kan worden gestart.		
		Ondernemersverkenningen	De ondernemersverkenning zoals benoemd in de uitvoeringsagenda ruimte van de Greenport zijn via de Greenport Aalsmeer in alle gemeenten uitgevoerd. Hiermee is de opgave lokaal en regionaal in beeld gebracht. Deze worden nu vertaald in een strategisch rapport met de opgaven. Dit heeft enige vertraging opgelopen door de implementatie en besprekingen met gemeenten en ondernemers tijdens verschillende bijeenkomsten.		
		Innovatieprogramma's (EFRO, MIT, POP3) dragen bij aan o.a. verduurzaming	Er is samen met de Amsterdam Green Campus een door EFRO gefinancierd innovatie programma Green Innovation Cluster gestart. Green Innovation Cluster heeft als doel om innovatieversnelling in de sector te stimuleren. Er zijn 12 concrete ideeën en projecten ontwikkeld voor het duurzaam versterken van de economische slagkracht van de tuinbouw en in het bijzonder het sierteeltcluster en de plantveredelingsindustrie in de Metropoolregio Amsterdam. Uitvoering vindt plaats en worden tijdens regionale bijeenkomsten besproken.		
		Versnellen energietransitie glastuinbouw	Warmte-Koude MRA loopt, inzet op Nieuw Grand Design begin 2018 met focus op middentemperatuurnet (70 graden) voor de zuidkant MRA met bronnen datacenters, geothermie en retourwarmte Amsterdamse net. Warmte retournet Amsterdam: in verkennende fase. Voor geothermie lift de Greenport mee op de het programma van de provincie i.v.m. de risico's en onbekendheid over de diepere onderlaag. Hiervoor ligt een verzoek bij het Rijk.		
		Aansluiting CO ₂ netwerk	De ontheffingsaanvraag voor staatssteun voor het project voor de aansluiting van het CO₂ netwerk op PrimA4a is goedgekeurd door Brussel in december 2017. De		

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
			voorbereidingswerkzaamheden voor de aansluiting zijn dit jaar gestart. Het project wordt getrokken door Haarlemmermeer. De provincie NH heeft een subsidiebijdrage verleend aan Haarlemmermeer voor dit project. - CO₂ Smart Grid is een samenwerking tussen provincies Noord-Holland en Zuid-Holland, ministeries van EZK en IM, Tata Steel, en o.a. LTO. De haalbaarheidsstudie naar de CO₂ Smart Grid die in 2017 begon is afgerond. Er wordt nu gestart met de ontwikkelfase die in eerste instantie loopt tot eind 2018. - Warmte PrimA4a: waarde van warmte is historisch laag voor de (belichtende) tuinders. De Greenport werkt vanuit haar programma duurzaamheid de business case uit om dat inzichtelijk te maken. - Via het 'Beraad van Boskoop' wordt samen met de overige Greenports, het landelijke netwerk en het rijk onderzocht of geïnvesteerd kan worden in de backbone van warmte- en CO₂ netten, zodat lokale projecten sneller van de grond komen. Ook wordt vanuit die samenwerking onderzocht hoe een SDE-achtig instrument het verschil tussen de gasprijs voor tuinders en het duurzame alternatief kan overbruggen. Tot slot wordt er verkend hoe een op maat gesneden instrumentarium voor geothermie (i.r.t. mijnbouwwet, risico afdekking en financiering) zodat projecten eerder van de grond komen.	De voorziene business case is op dit moment onhaalbaar. Het samenwerkingsverband werkt nog wel samen om te zoeken naar nieuwe oplossingen.	
		(Her-) ontwikkeling glastuinbouwbedrijven	Er is via de Greenport Aalsmeer een opdracht uitgezet om de structuur en nodige instrumentarium van lokaal tot regionaal verder uit te werken ten behoeve van de modernisering van de glastuinbouw. In de uitvoeringsagenda ruimte heeft dit de werktitel vernieuwingsbank. Landelijk is via een motie in de Tweede Kamer het instrument WILG opnieuw beschikbaar gekomen hetgeen ingezet kan worden in gebiedsprocessen gericht op de modernisering. Er zijn vijf concrete business cases uitgewerkt met potentiële verplaatsers uit de transformatiegebieden en verspreid liggen de bedrijven. De business cases zijn gekoppeld aan het ontwikkelingsbedrijf HOT en worden verder uitgewerkt. Dit is een proces van jaren.	Opdrachtnemer leverde niet de gewenste output waardoor deze in gebreke is gesteld via de opdrachtgever provincie Zuid-Holland en opdracht is via de Greenport Aalsmeer opnieuw uitgezet.	

Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
	c) SeedValley (zaadveredeling) - inzetten op samenwerking in triple helix en aansluiting onderwijs op behoeften van sector - Inzetten op behoud en versterken van zaadveredelings industrie	Triple Helix: Amsterdam Green Campus	Is gerealiseerd	geen	
		Triple Helix: AgriTechCampus	Ondernemers, Clusius College én 18 gemeenten in Noord-Holland Noord hebben de handen ineen geslagen om jongeren in de regio Noord-Holland Noord een nieuwe start te bieden. Jongeren die zijn vastgelopen in hun (school)loopbaan krijgen de kans te leren en werken in de agrarische- of groene sector. Voor meer informatie kunnen zij terecht op www.groenstart.nl . Onder de vlag van GreenPort NHN start in september 2017 een agrarisch en groen opleidings- en werktraject onder de naam GreenPort GroenStart. De regio heeft hiervoor een zogenaamde RIFMBO bijdrage ontvangen. Dit programma is volop in uitvoering met goede resultaten.	geen	
		Inzetten op behoud en versterken van zaadveredelings industrie.	Samen met Seed Valley wordt onderzocht hoe het regionale innovatie netwerk kan worden versterkt en op de kaart kan worden gezet.	geen	
	d) Agri & Food in de MRA - inzetten op bundelen van krachten in brede speelveld - inzetten op de challenges van de AEB en verbinding leggen met bestaande initiatieven	Regionaal beleidskader Agri & Food in de MRA	De provincie werkt als netwerkpartner samen aan de realisatie van een voedselnetwerk/Voedselraad in de MRA met de Noord-Hollandse en Flevolandse landbouwproductiegebieden daaromheen. Samenwerkend netwerken vraagt van de provinciale overheid een ander manier van werken; meer anticiperend en faciliterend daar waar nodig.		
		Agri & Food governance structuur en uitvoeringsprogramma (roadmap)	Er is een stuurgroep Food in de MRA geformeerd bestaande uit de partijen: Ministerie EZ, Provincie Noord-Holland en Flevoland, gemeente Zaanstad, LTO Noord, Rabobank Amsterdam, AMS en bedrijfsleven (namens foodbedrijven in de MRA). Dit heeft geleid tot de ondertekening van een intentieverklaring in het manifest 'Voedsel verbindt'. Het manifest was aanleiding tot de verdere uitwerking van een regionaal governance model, een uitvoeringsagenda en communicatieplan. Hieraan wordt in 2018 vorm en inhoud gegeven en is naar verwachting begin 2019 gereed.		
	e) Visserij - verduurzaming visserij - kiezen voor de Wadden en IJsselmeer voor verduurzaming, werkgelegenheid, en stimuleren van samenwerking en innovaties	Uitvoeringsprogramma transitie IJsselmeervisserij. Subsidie van € 250.000 (waarvan € 113.000 landbouw budget) voor uitvoeringsprogramma IJsselmeervisserij voor 3 projecten.	Eind 2016 is € 250.000,- subsidie voor het uitvoeringsprogramma transitie IJsselmeervisserij verleend. Het programma is in uitvoering conform verlening. Eind 2016 is € 250.000,- subsidie voor het uitvoeringsprogramma transitie IJsselmeervisserij verleend. Het programma is in uitvoering conform verlening.	geen	
		Ondersteunen van projecten via het Waddenfonds	Vanuit het Waddenfonds: subsidie voor transitie. Er zijn jaarlijks tenminste twee bestuurlijke overleggen waar de voortgang wordt gemonitord. Garnalenvisserij: verlening wacht op staatsteuntoets.	LNV: Er is een reëel risico dat de beoogde Waddenfonds subsidie voor de transitie van de garnalenvisserij op de Waddenzee niet	

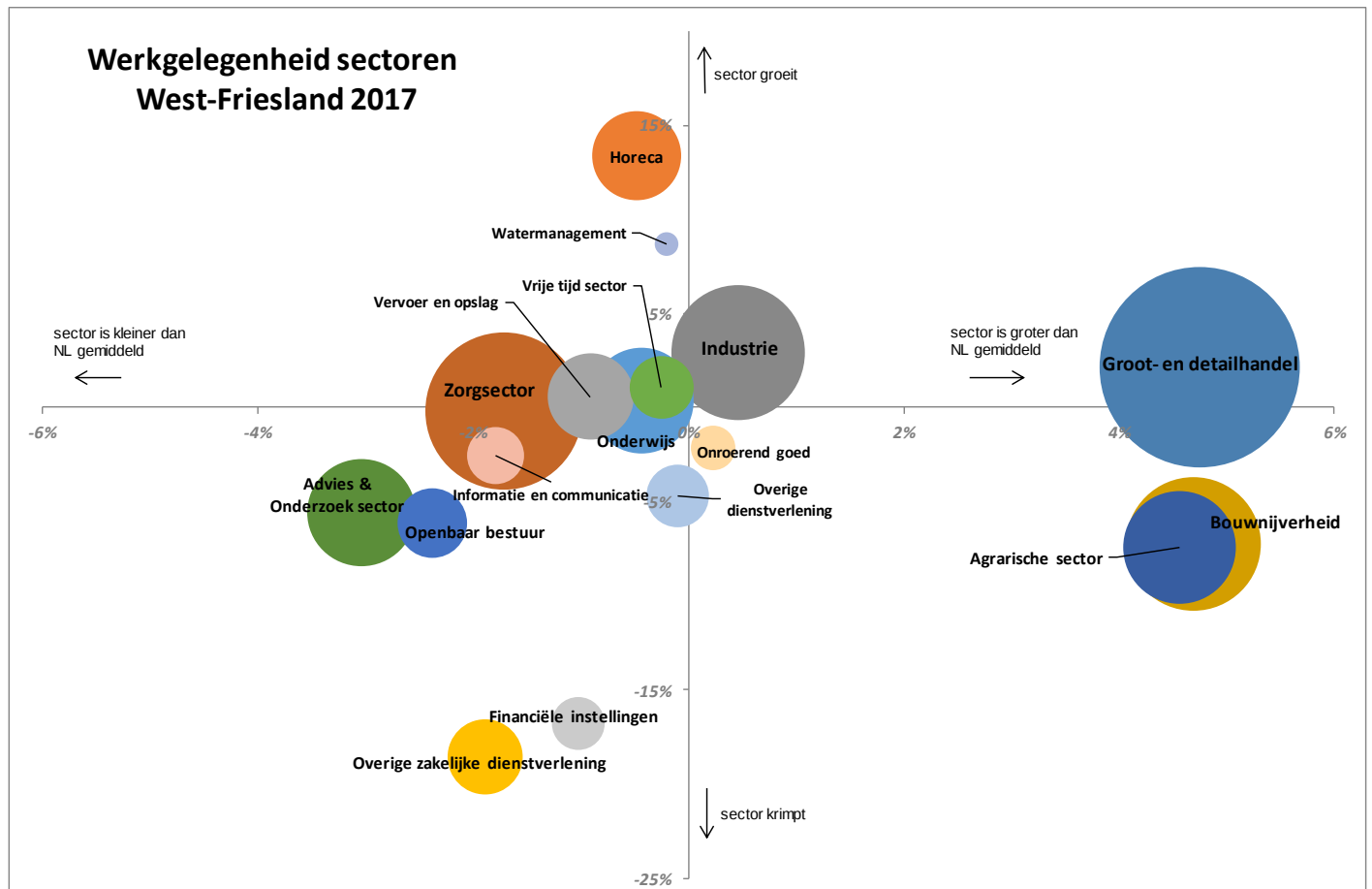
Onderwerp	Wat doen we?	Welke output verwachten we?	Behaalde resultaten / stand van zaken medio 2018	Nieuwe ontwikkelingen	Verkeers-licht
				kan worden verleend en dat daarmee de opgave vertraging oploopt. Er zijn geen nieuwe subsidies voor de visserijsector verleend.	
		Rijk past wetgeving aan visserijwet door het draagvlak.	Rijk werkt aan aanpassing van visrechtenstelsel IJsselmeervisserij.	LNV/provincie: het aanpassen van de visserijwet (Rijk) voor IJsselmeer waardoor fricties met de vergunningverlening i.k.v. Wet Natuurbescherming kunnen worden voorkomen, kost meer tijd.	
	f) Europa Stimuleren innovatie, verduurzaming, nieuwe verdienmodellen en ketenbeheersing o.a. met fondsen Europa	120 projecten (POP, hele programmaperiode tot 2023)	€ 2,5 mln subsidie (EFRO) verleend voor project Evergreen € 3,2 mln Subsidie (POP) verleend voor kavelstructuurverbetering. € 20,0 mln EU-Subsidie (POP) verleend voor 8 projecten duurzaam waterbeheersing in de landbouw. € 4,35 mln subsidie verleend voor 12 projecten voor ontwikkeling en uitrol van innovaties. € 2,06 mln verleend voor EIP (Eur innovatiepartnerschappen) € 0,8 mln Subsidie verleend voor 72 aanvragen jonge landbouwers voor duurzame investeringen € 1,8 subsidie opengesteld voor projecten voor LEADER, € 1,5 mln verleend per juni 2018. € 9,8 mln opengesteld voor verplaatsing glastuinbouwbedrijven. Max. € 6 mln verleend in 2018. Een provinciaal en één IPO position paper voor het GLB 2021-2027. Rijk en provincies werken vanaf juni 2018 samen aan de implementatie GLB/POP4.	geen	
		Uitvoeringsregeling t.b.v. realisatie programma POP3	Uitvoeringsregeling POP is in 2017 gerealiseerd en wordt elk jaar geactualiseerd.	geen	
		Lobby inzet GLB (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid) 2020	Samen met de provincie Zuid-Holland en de gemeente Westland is in juni 2017 een ERIAFF conferentie georganiseerd met als thema's 'Feeding and Greening the cities'. De ERIAFF website is officieel gelanceerd tijdens conferentie 2018 in Finland. Vanwege het wetenschappelijke karakter heeft de provincie hier niet aan deelgenomen. Toekomst: in 2019 is Toscane de gastregio, 2020 waarschijnlijk Centraal-Macedonië en voor 2021 heeft Centraal-Denemarken interesse kenbaar gemaakt. Samen met Zuid-Holland werken we aan de instelling van een horticulture werkgroep binnen ERIAFF. Hiervoor wordt een aparte bestuurlijke bijeenkomst in Brussel georganiseerd. Via IPO nemen wij deel aan de lobby voor het GLB.	geen	

BIJLAGE 1 – Analyses sectoren Noord-Hollandse regio's

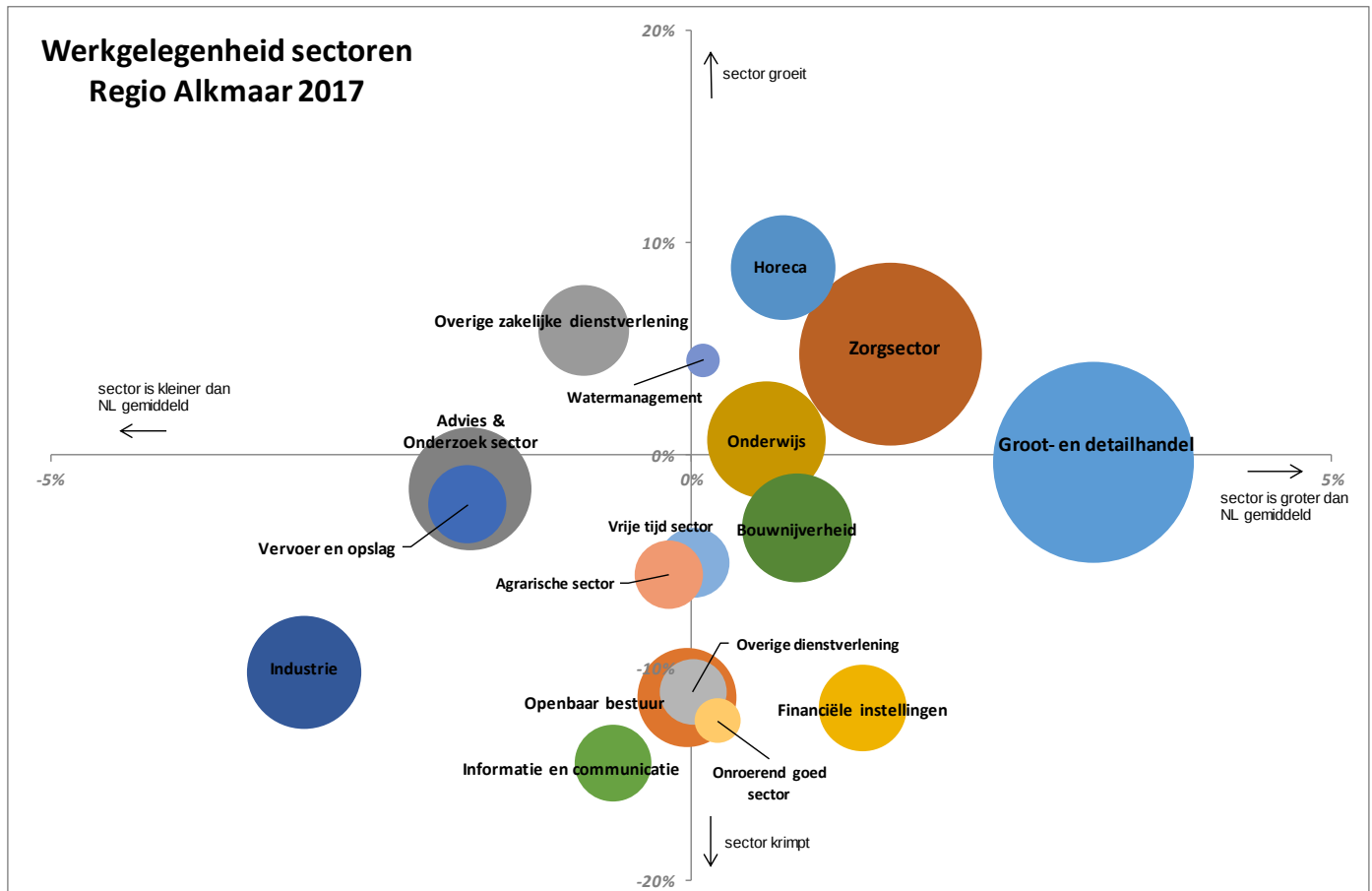

Bron data: LISA, bewerking: provincie Noord-Holland

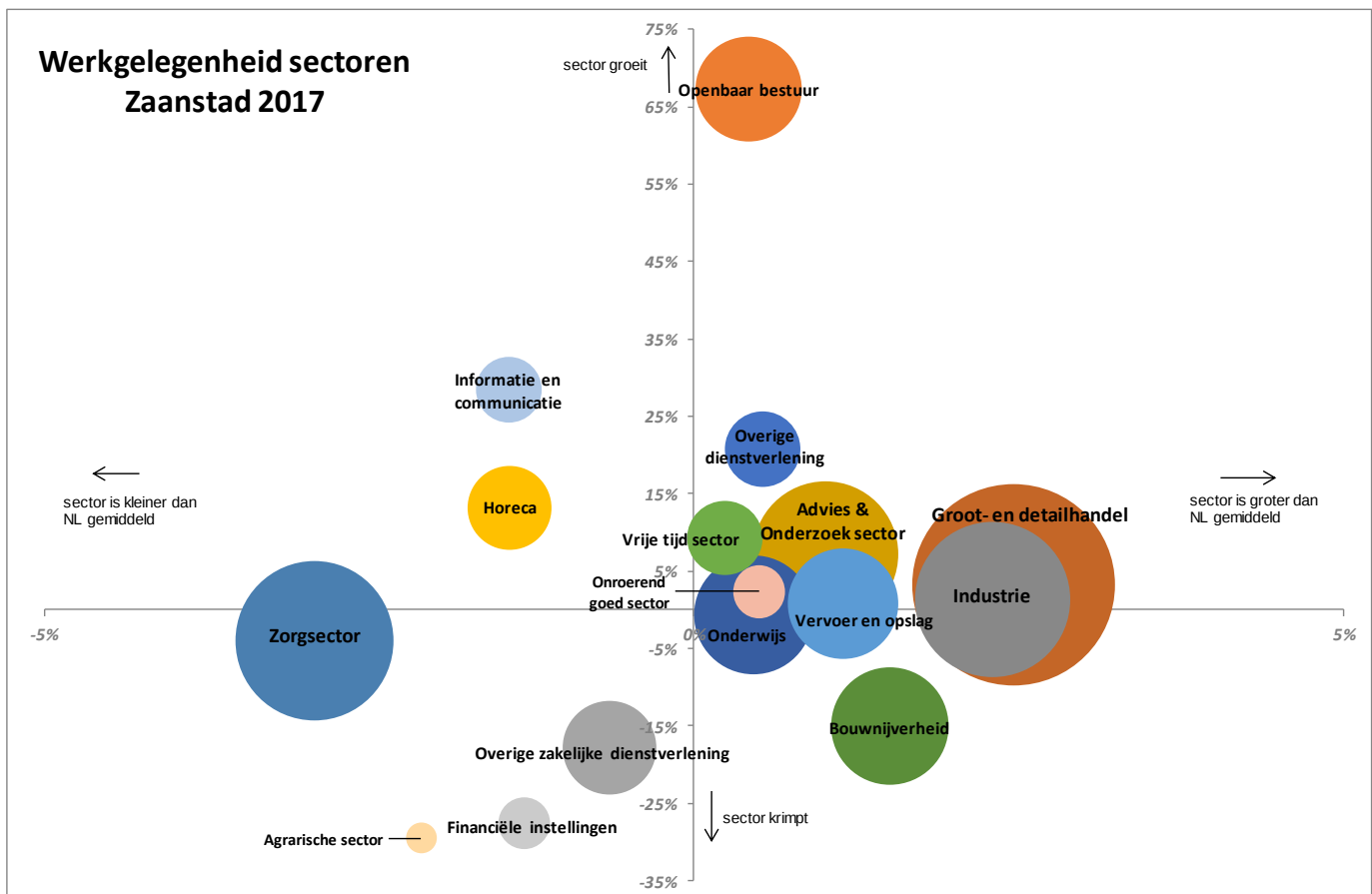
In de **Kop van Noord-Holland** zijn er in totaal bijna 72.000 banen die als in bovenstaande grafiek in sectoren zijn verdeeld. De bollen aan de rechterkant zijn de regionale specialisaties (grotere sectoren dan in Nederland gemiddeld). Zeer opvallend is daar de aanwezigheid van Openbaar Bestuur. Deze sector is hier 7,6% groter dan gemiddeld in Nederland. De verklaring hiervoor is de aanwezigheid van de Marine in Den Helder. Ook de Agrarische sector is sterk oververtegenwoordigd in de kop en is ook gegroeid (2%). In het algemeen valt op dat weinig sectoren groei laten zien. De energiesector is wel sterk gegroeid, maar tegelijkertijd is dit een zeer kleine sector (de sector is ongeveer 60 banen groot), zodat een verandering al snel leidt tot een statistische uitschieter. Echte kracht lijkt te zitten in de Horeca (7,2% groei) en de industrie (7% groei). De Groot en Detailhandel is grootste sector met bijna 12.000 banen en groeiende. Commerciële dienstverlenende sectoren (zakelijke, financiële en ICT) zijn niet echt de specialisaties van de Kop van Noord-Holland. Per saldo is er sprake van een krimp van -2,4% van de werkgelegenheid t.o.v. 2012, na de IJmond is dit de grootste krimp in Noord-Holland in deze periode.

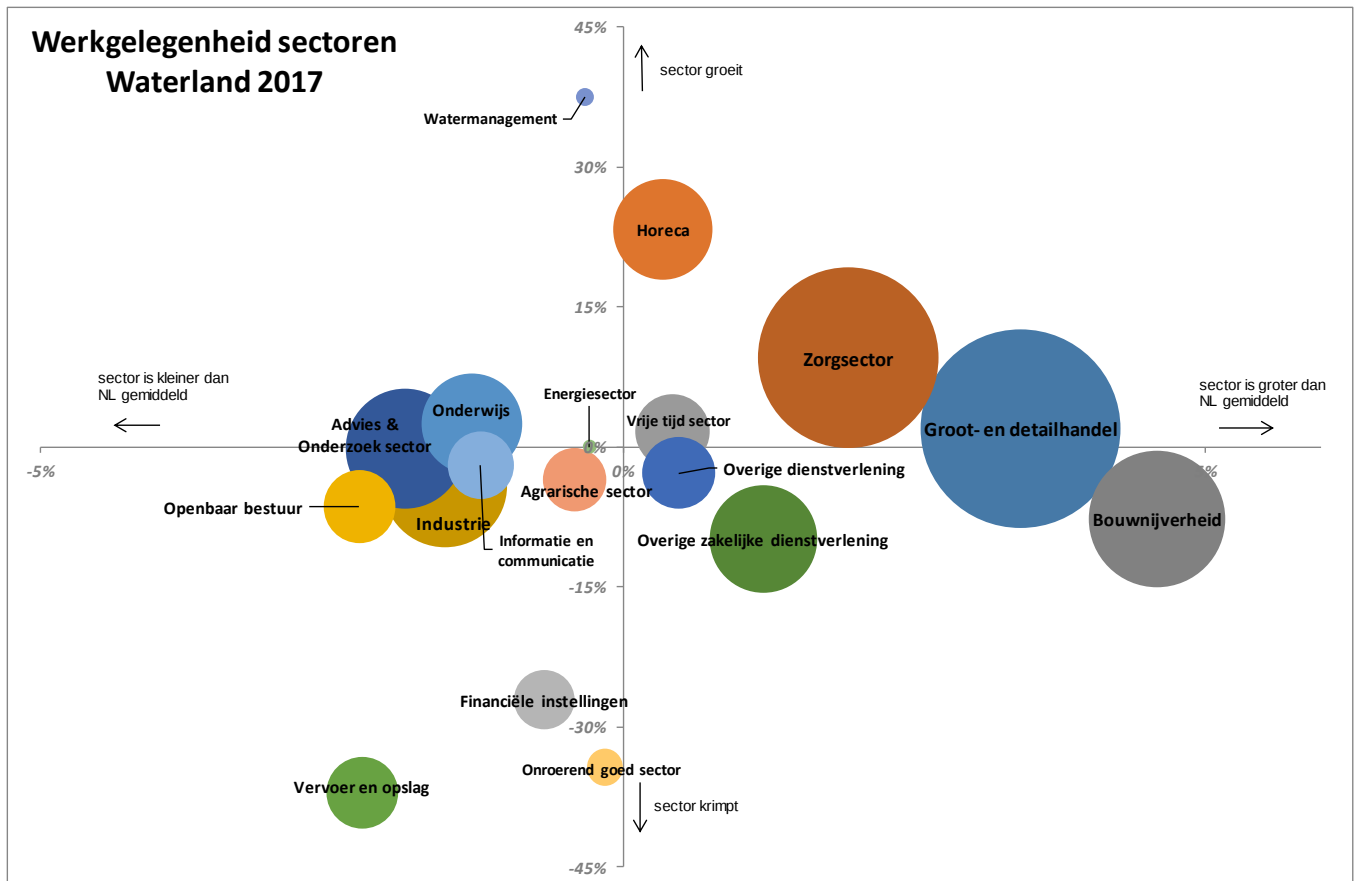
De regio **West-Friesland** heeft in totaal bijna 84.000 banen in 2017. In de figuur zien we aan de rechterkant de sectoren Groot- en Detailhandel, Agrarische sector en Bouwnijverheid, waar de regio duidelijk gespecialiseerd in is. In de Groot- en Detailhandel (grootste sector in West-Friesland, bijna 19.000 banen) zit ook een zekere specialisatie in handel in landbouwproducten (bv. groothandel Helsing te Zwaagdijk en het cluster zaadveredeling). De sector Industrie heeft in West-Friesland een sterkere positie dan gemiddeld in Noord-Holland (groei 2,9% en 0,5% oververtegenwoordigd). De Zorgsector is groot (2^e sector in West-Friesland) maar het aandeel is toch kleiner dan gemiddeld in Nederland. De Bouwnijverheid is gedaald, maar minder sterk dan in de grafiek van vorig jaar. Dat betekent dat deze sector zich aan het herstellen is. De Horeca is ook in West-Friesland een duidelijke groeier en dus een kansrijke sector voor de komende jaren. De zakelijke en financiële dienstverlenende beroepen zijn geen specialisatie van West-Friesland. De ICT was vorig jaar een groeier, maar is inmiddels iets gekrompen. Ook de Vervoer en Opslag sector is iets verslechterd t.o.v. het beeld van vorig jaar. Per saldo is er in West-Friesland sprake van een kleine krimp (-1,7%) van de werkgelegenheid in 2017 in vergelijking met 2012.

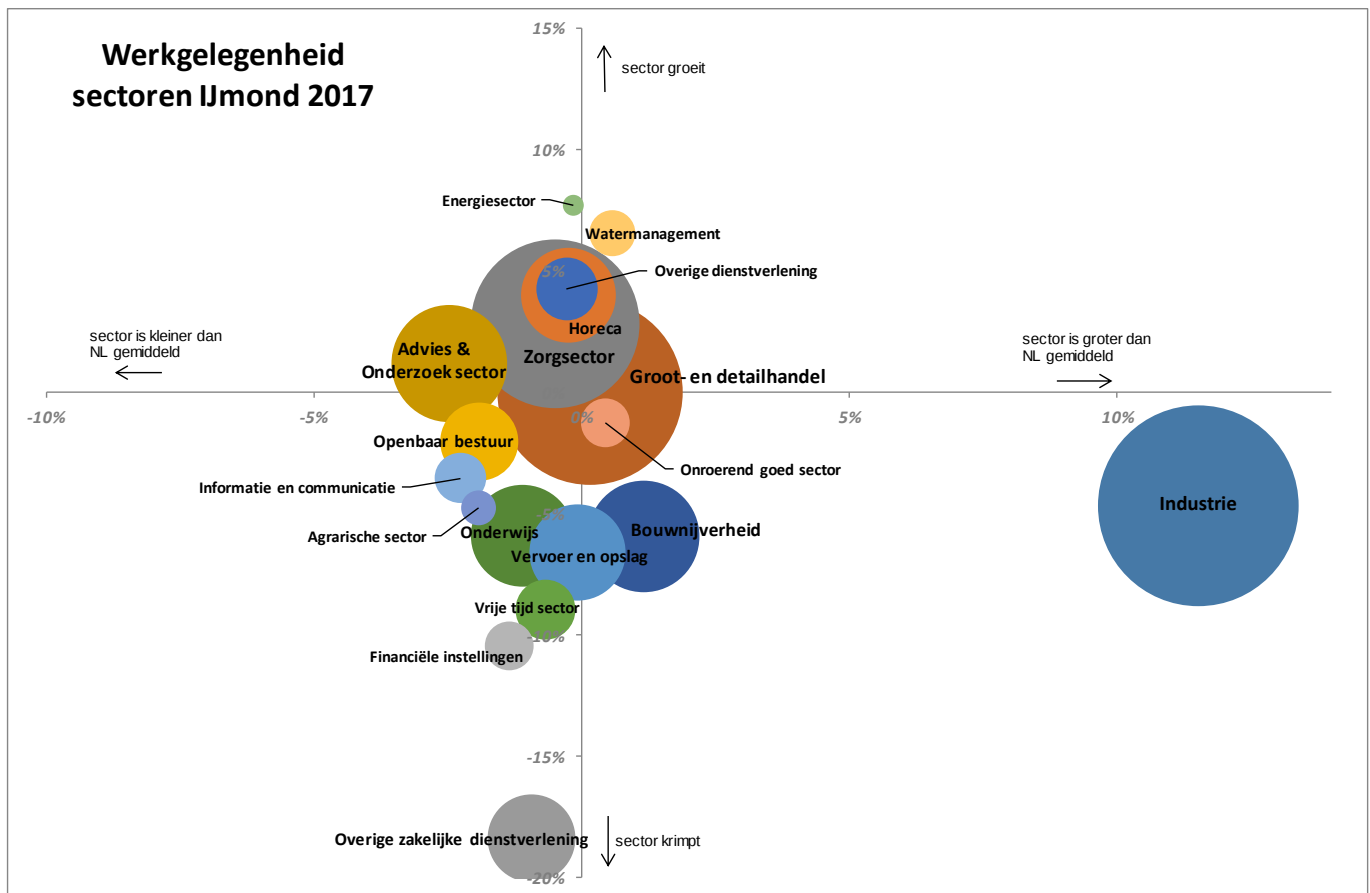
In **Regio Alkmaar** (totaal 117.620 banen) is de Groot- en Detailhandel de grootste sector (24.580 banen) en de meeste gespecialiseerde sector van Regio Alkmaar. Ook de Zorgsector (20.090 banen) is opvallend groot en oververtegenwoordigd. De sector Financiële Instellingen is weliswaar oververtegenwoordigd, maar deze sector vertoonde in de grafiek vorig jaar nog een groei van zo'n 7%, nu is er sprake van krimp van -11,9%. De Bouwnijverheid is in Alkmaar en omgeving een kleine specialisatie en herstelt zich fors in vergelijking met het negatieve beeld van vorig jaar. De niet-commerciële dienstverlening (Zorg, Onderwijs en Openbaar Bestuur) zijn in het algemeen sterker vertegenwoordigd in deze regio dan elders, met uitzondering van Zuid-Kennemerland. De sterkste groei is er in de Horeca. Ook de groei van Overige Zakelijke Dienstverlening is opvallend, omdat deze sector vorig jaar nog een krimp van zo'n -5% liet zien. De ICT laat ten opzichte van de grafiek van vorig jaar een duidelijke negatieve trend zien. De Industrie lijkt geen specialisatie te zijn van Regio Alkmaar. Per saldo is de werkgelegenheid in Regio Alkmaar in 2017 gekrompen met -2,3% t.o.v. 2012.

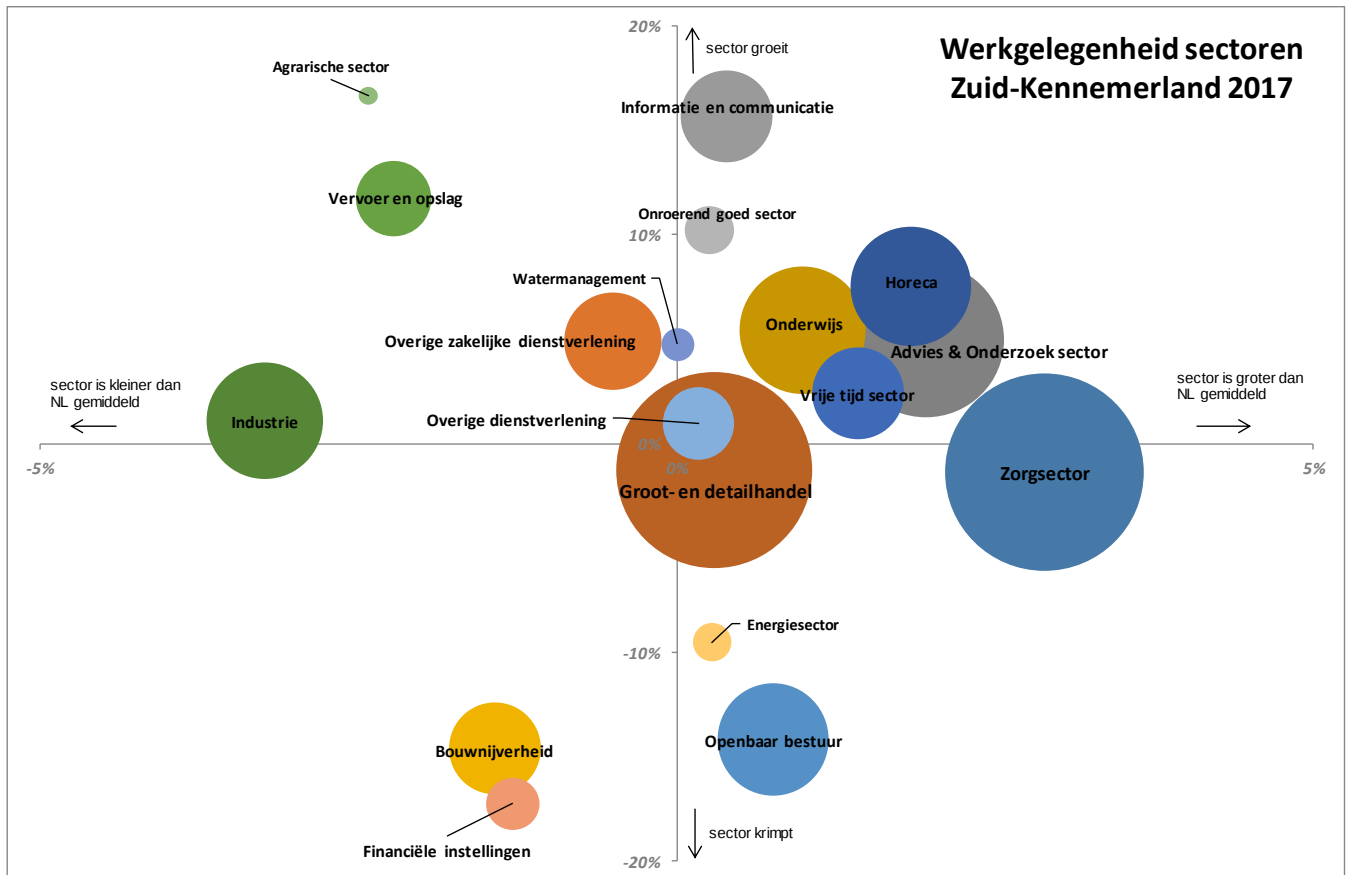
Zaanstad (in totaal 63.800 banen) is van oudsher een sterk geïndustrialiseerde regio. De Industrie is hier inderdaad duidelijk oververtegenwoordigd, maar toch is de Groot- en Detailhandel de grootste sector (bijna 13.000 banen), gevolgd door de Zorgsector (ruim 8.000 banen) en Industrie (ruim 7.600 banen). Ook de Bouwnijverheid en Vervoer en Opslag behoren tot de specialisaties van Zaanstad. De meest opvallende positie wordt ingenomen door Openbaar Bestuur, dat een groei van maar liefst 67% heeft doorgemaakt. De verklaring deels hiervoor is de vestiging van het Justitieel Complex Zaanstad (geopend in de tweede helft van 2016). De vestiging van dit complex heeft voor een groei van 600 banen in Zaanstad gezorgd in de sector Openbaar Bestuur. Daarnaast laat de sector ICT in Zaanstad een stevige groei zien. Commerciële dienstverlening doet het vrij goed, met uitzondering van Overige Zakelijke Dienstverlening en Financiële Instellingen. Mogelijk speelt hier als effect de nabijheid van Amsterdam mee. Verder valt in vergelijking met de figuur van vorig jaar het herstel van de sectoren Industrie en Bouwnijverheid op. Vorig jaar nog liet Zaanstad de grootste daling zien van alle Noord-Hollandse regio's. Nu is per saldo de werkgelegenheid in 2017 gestegen met 1,7% ten opzichte van 2012. Dit is de op twee na grootste stijging van de Noord-Hollandse regio's.

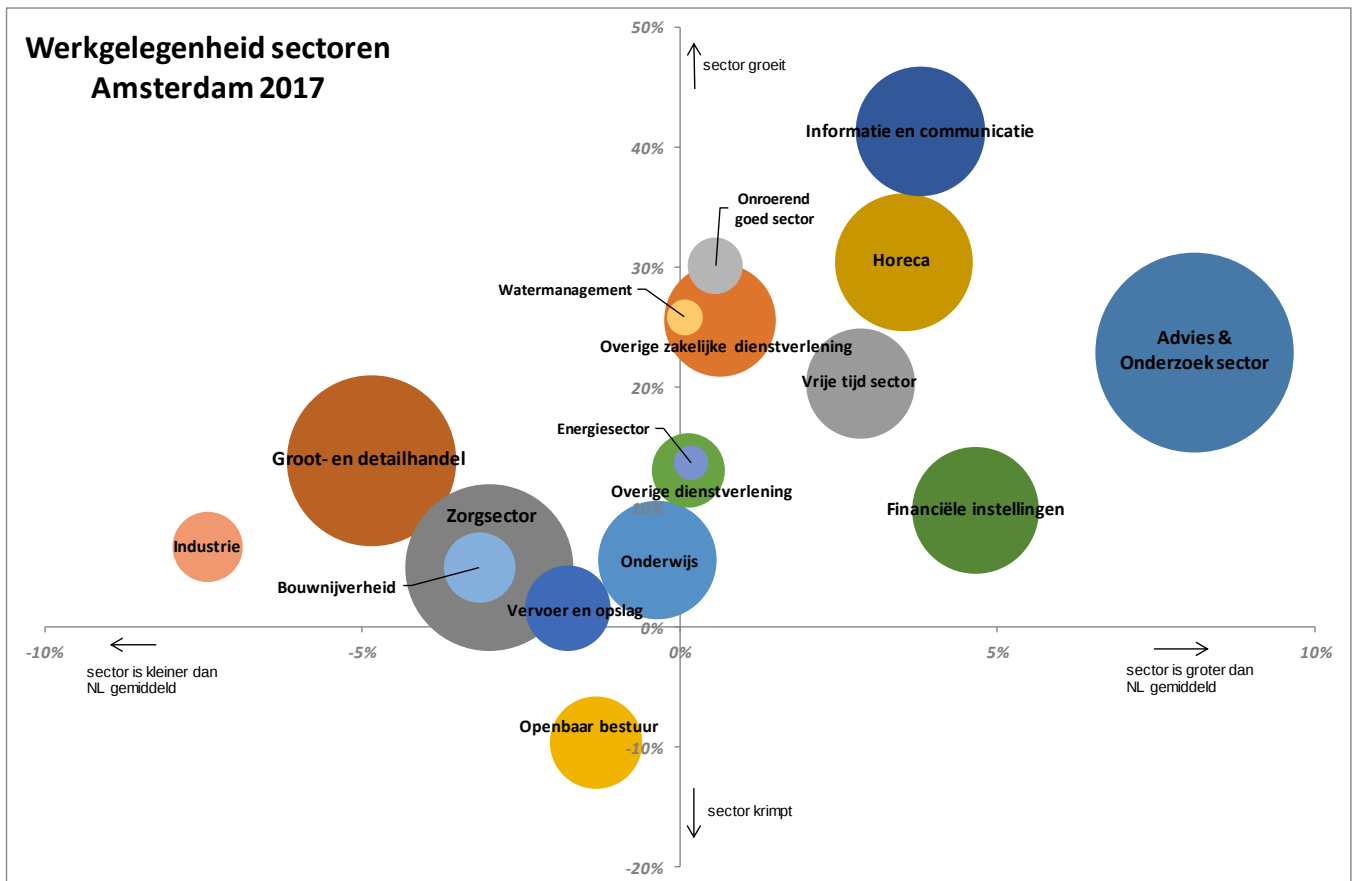
In regio **Waterland** (ruim 62.000 banen) zien we in de figuur dat de Bouwnijverheid (derde sector in omvang, 6.210 banen) de meest oververtegenwoordigde sector in de regio is. Net als in andere regio's zien we enige krimp, maar tegelijkertijd ook herstel in vergelijking met de figuur van vorig jaar. De krachtigste sector in Waterland is de Groot- en Detailhandel. Het is de grootste sector (ruim 13.000 banen) én is een duidelijke specialisatie van de regio. De Zorgsector (bijna 11.000 banen) is de tweede sector van Waterland, deze is oververtegenwoordigd en laat ook groei zien. De Horeca is duidelijk de grootste groeier (23,3% groei t.o.v. 2012) en ook de Vrijetijd Sector laat groei zien. Ook vorig jaar zagen we dat beeld. Velen zien potentie voor recreatie en toerisme in Waterland en deze grafiek lijkt dat te bevestigen. De Industrie (vierde sector in Waterland met ruim 5.000 banen) herstelt zich ten opzichte van het beeld van vorig jaar, toen Industrie nog forse krimp liet zien. De primaire agrarische sector is in Waterland relatief groot maar is wel iets gekrompen. De zwakste sector lijkt Vervoer en Opslag te zijn. In Waterland zijn 1.700 banen gemoeid met deze sector. Per saldo kromp de werkgelegenheid in Waterland met -1,8%.

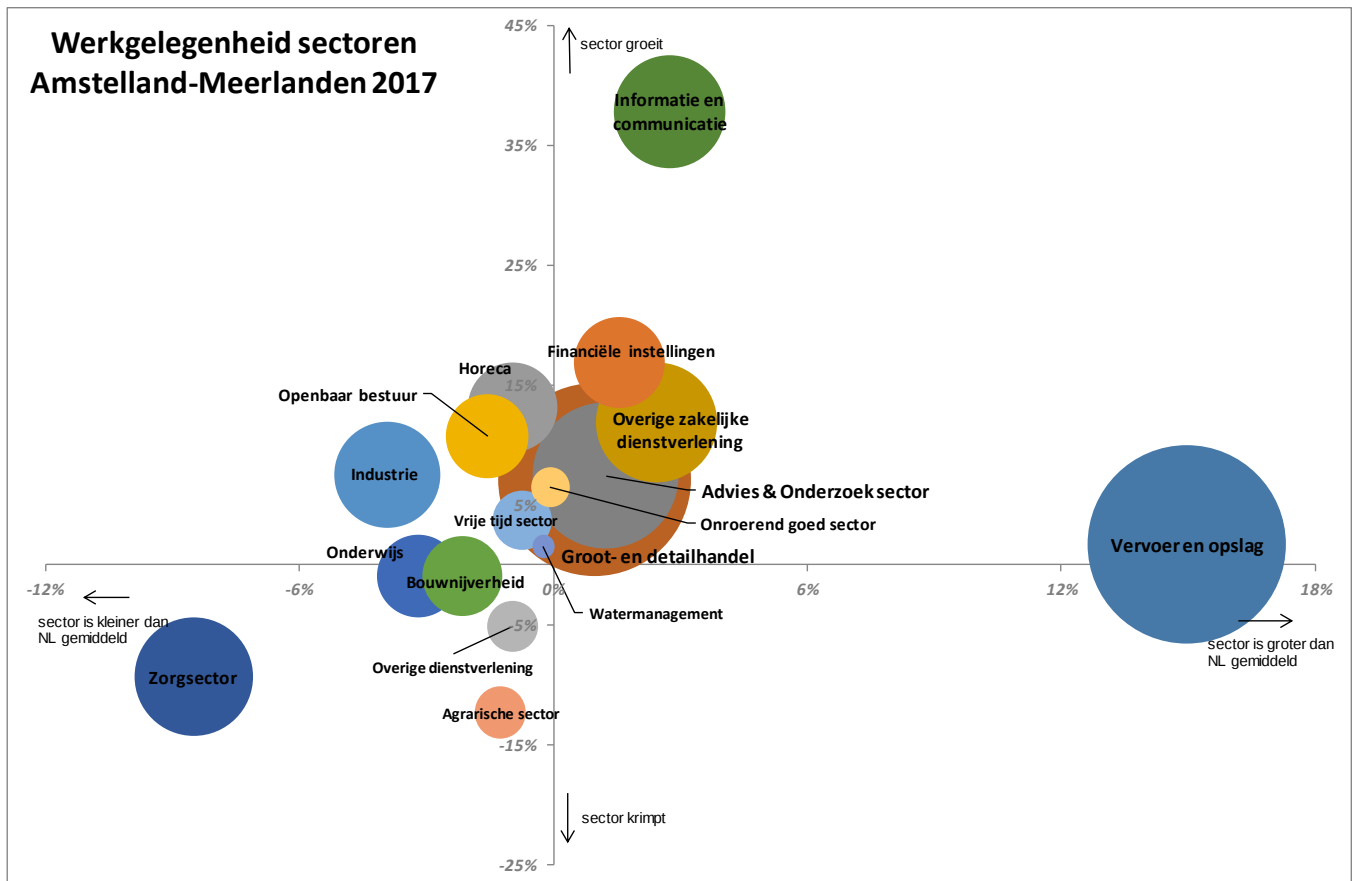
In de **IJmond** (totaal 60.520 banen) is de dominantie en grote oververtegenwoordiging van de Industrie (bijna 13.000 banen) goed te zien in de grafiek. Hier speelt natuurlijk vooral de aanwezigheid van Tata Steel (ongeveer 9.500 banen), die één van de grootste werkgevers in de provincie Noord-Holland is. De regionale economie leunt sterk op deze staalproducent. De werkgelegenheid in de Industrie is echter wel bijna 5% gekrompen in 2017 ten opzichte van 2012. Mogelijk is dat een nog een vertraagd effect van de recessie tussen 2010 en 2013. Ook in de IJmond zijn de sectoren Groot- en Detailhandel (bijna 11.000 banen) en Zorg (9.100 banen) dominante sectoren. De Zorg is daarbij ook duidelijk gegroeid. Enige krimp was te zien in de sectoren Advies & Onderzoek en Onroerend Goed. Sterke krimp was er bij Financiële Instellingen (-10,5%), vorig jaar groeide deze sector nog sterk. De meeste bollen van de sectoren staan onder de horizontale streep van groei/krimp. Per saldo is de werkgelegenheid in de IJmond in 2017 gekrompen met -2,8% ten opzichte van 2012. Dit is de sterkste krimp van alle Noord-Hollandse regio's.

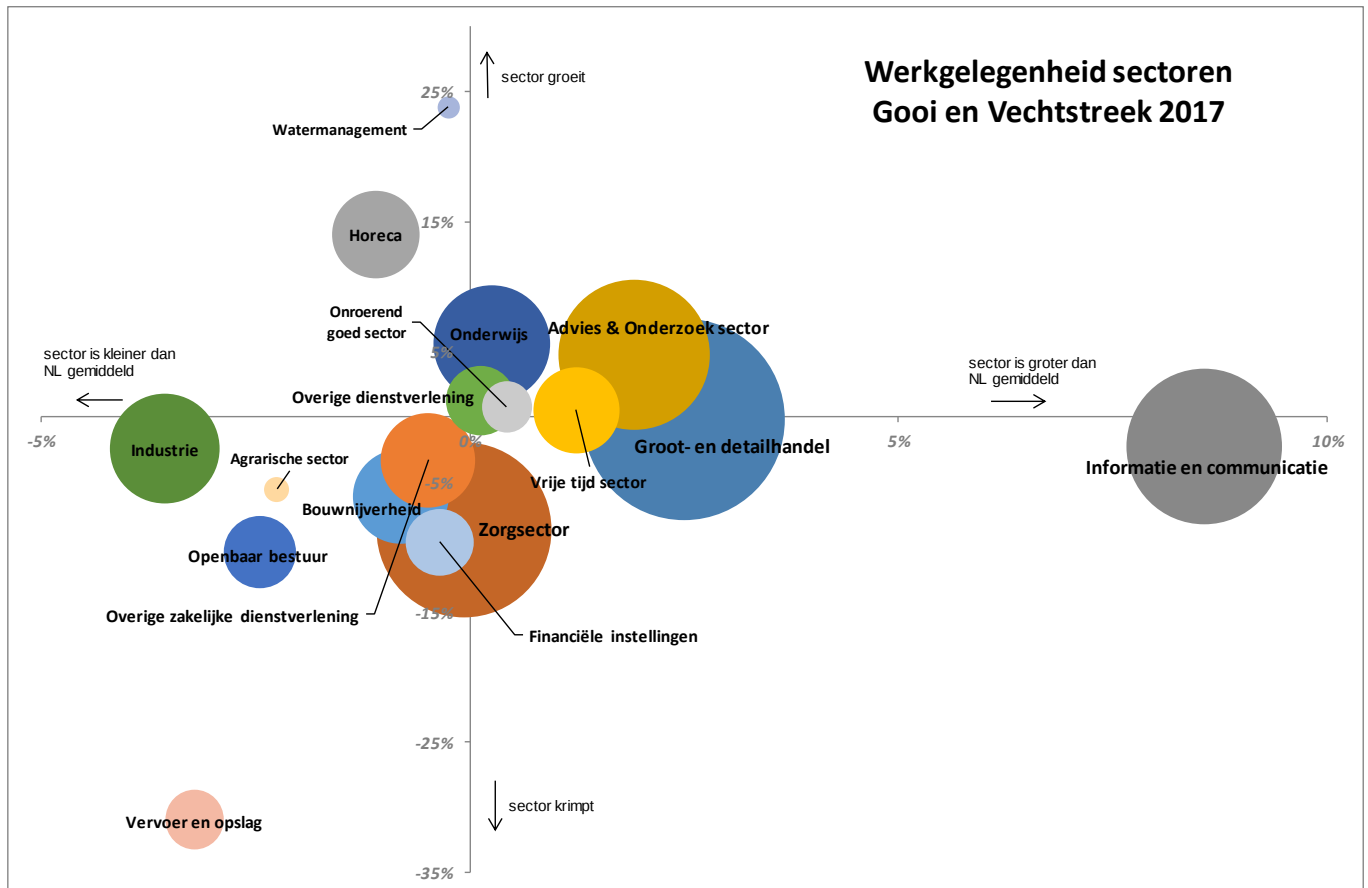
In regio **Zuid-Kennemerland** zijn er in totaal 86.520 banen. De Zorgsector is hier de niet alleen de grootste sector (15.930 banen), maar ook de meest oververtegenwoordigde sector vergeleken met het gemiddelde van Nederland. Daarnaast is de Groot- en Detailhandel omvangrijk (15.620 banen). In het algemeen zien we de dienstverlenende sectoren op prominente plekken terug in de grafiek. Daarbij leunt Zuid-Kennemerland sterker op de niet-commerciële sectoren (Zorg, Onderwijs en Openbaar Bestuur) dan het geval is in de andere regio's van Noord-Holland. Ook de commerciële dienstverlening, vooral ICT, Advies & Onderzoek en Overige Zakelijke Dienstverlening, doen het goed in Zuid-Kennemerland. De ICT is een sterke groeier (+15,7%), net als Onroerend Goed en Vervoer en Opslag. Deze laatste twee zijn ook sterk verbeterd ten opzichte van vorig jaar. De Bouwnijverheid blijft net als vorig jaar op een sterke krimppositie staan en ook Financiële Instellingen laat een negatieve trend zien. De Industrie blijft redelijk stabiel in Zuid-Kennemerland maar is wel duidelijk ondervertegenwoordigd in verhouding met het Nederlands gemiddelde. Het valt op dat Zuid-Kennemerland niet erg lijkt te profiteren van de nabijheid van Amsterdam, waar de werkgelegenheid zeer sterk gegroeid is, ondanks het feit dat het profiel van Zuid-Kennemerland (veel dienstverlening) goed lijkt aan te sluiten bij dat van Amsterdam. De verklaring is deels dat een groot deel van de beroepsbevolking van Zuid-Kennemerland werkzaam is in Amsterdam of Haarlemmermeer. Per saldo is de werkgelegenheid in Zuid-Kennemerland licht gegroeid (+0,3%) in 2017 ten opzichte van 2012.

De economie van **Amsterdam** levert verreweg de grootste bijdrage (ruim 41%) aan de Noord-Hollandse economie met een totale werkgelegenheid van ruim 637.000 banen. De Amsterdamse economie is een echte magneet voor de regio's eromheen en drukt een grote stempel op economisch profiel van de Noordvleugel van de Randstad. In de sectorenfiguur valt vooral op dat vrijwel alle bollen aan de bovenkant van de nullijn staan, hetgeen betekent dat de meest sectoren gegroeid zijn, m.u.v. Openbaar Bestuur. De grootste en ook meest oververtegenwoordigde sector in Amsterdam is de sector Advies & Onderzoek (ook genoemd zakelijke dienstverlening, ruim 112.000 banen). Deze sector is ook sterk gestegen (+22,9%). Het meest opvallend is echter de enorme stijging van de ICT sector (ruim 41% groei). Ook de Horeca (+30,4%) is zeer sterk gestegen, net als Onroerend Goed (+30,2%), Overige Zakelijke Dienstverlening (+25,6%) en Vrije Tijd (+20,3%). De conclusie is dat Amsterdam een duidelijk economisch profiel heeft met zakelijke en financiële dienstverlening, ICT en toerisme/vrije tijd als sterk onderscheidende, stuwende sectoren van de stad. De positie van de sectoren Groot- en Detailhandel, Zorg en Onderwijs komen meer overeen met het beeld van de andere regio's in Noord-Holland. Ondanks de aanwezigheid van het grootschalige havengebied is de Industrie een relatief kleine speler in Amsterdam. Vele bedrijven die daar zitten, vallen echter in een andere sectorindeling (bv. Vervoer en Opslag, Groot- en Detailhandel, Energie, Delfstoffen). Per saldo is de werkgelegenheid in Amsterdam sterk gegroeid (+15,4%) in de periode 2012-2017. Dit is ook de grootste groei van alle Nederlandse regio's.

Na Amsterdam levert regio **Amstelland-Meerlanden** (totaal bijna 250.000 banen) de grootste bijdrage aan de Noord-Hollandse economie. In de figuur zien we de dominante positie van de sector Vervoer en Opslag (de grootste sector met bijna 50.000 banen) als de meest oververtegenwoordigde sector in deze regio. Deze positie is vooral te danken aan het Schipholcomplex, dé specialisatie van de regio. De aanwezigheid van de nationale luchthaven, maar ook van Greenport Aalsmeer en de nabijheid van Amsterdam hebben grote invloed op het economisch profiel waar logistiek, handel en internationale dienstverlening de bepalende sectoren zijn. Hierdoor is de sector Groot- en Detailhandel (bijna 47.000 banen) ook een grote en krachtige sector in Amstelland-Meerlanden. Ook in deze regio valt de enorme groei van ICT op (+37,8%) op. Bepaalde onderdelen van de ICT, met name hoofdkantoren, ondersteunende diensten en datacenters, hebben al jaren een zekere voorkeur voor bepaalde kantoorgebieden en bedrijventerreinen rondom Hoofddorp, naast die in Amsterdam. Ook de groei van Financiële Instellingen (bijna 17% groei) is vrij uitzonderlijk voor Noord-Hollandse regio's met uitzondering van Amsterdam. De aanwezigheid van Greenport Aalsmeer zien we niet zo zeer terug in de primaire agrarische sector, maar vooral in keten rondom de bloemenhandel: de Groot- en Detailhandel, Overige Zakelijke Dienstverlening en Vervoer en Opslag. Per saldo groeide de werkgelegenheid in de regio met 6,2% in 2017 t.o.v. 2012.

De sectorengrafiek van **Gooi en Vechtstreek** (totaal 103.710 banen) wordt gedomineerd door de sector Informatie en Communicatie. Deze is met bijna 13.000 banen niet de grootste sector van de regio, maar wel de meest oververtegenwoordigde sector in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. De verklaring hiervoor is de aanwezigheid van het mediacluster in Hilversum. De sector vertoont enige krimp (-2,2%), daar waar de sector in Amsterdam en alle andere regio's rondom Amsterdam duidelijke groei laten zien. Hilversum is ook al enige jaren niet meer de exclusieve locatie voor radio en tv in Nederland. De grootste sector is Groot- en Detailhandel (ruim 21.000 banen), gevolgd door Zorg (ruim 16.000 banen). De Zorgsector is echter wel gekrompen (-8,7%). De sector Advies & Onderzoek heeft veel relevantie in de regio (oververtegenwoordigd én een groei van 4,8%), maar deze groei is wel afgevlakt ten opzichte van de vorige meting. De Industrie lijkt zich te herstellen van de krimp van de vorige meting, maar bevindt zich wel nog steeds onder de nullijn. De sector Vervoer en Opslag heeft een matige positie: sterke krimp én ondervertegenwoordigd t.o.v. het Nederlands gemiddelde. De Horeca ontwikkelt zich positief: veel groei, ook ten opzichte van vorig jaar. Per saldo is de werkgelegenheid in Gooi en Vechtstreek in 2017 t.o.v. 2012 gekrompen met -2,2%.

BIJLAGE 2 – Indicatoren Barometer Welvaart & Welzijn

Thema	Indicator	Omschrijving	Eenheid	Bron
Economie	BBP per capita (A1)	Bruto Binnenlands Product per hoofd van de bevolking. Het totaal van het BBP gedeeld door de omvang van de totale bevolking. Dit geeft een beeld van de omvang van de economie in verhouding tot de omvang van de bevolking.	Euro. Het BBP is gecorrigeerd voor koopkrachtverschillen tussen landen.	Eurostat
	Consumentenvertrouwen (A2)	Optelsom van opvattingen en verwachtingen van consumenten t.a.v. de algemene economische ontwikkelingen en de eigen financiële situatie. Kan variëren van optimistisch (max +100) tot pessimistisch (max -100).	Index	CBS
	Werkgelegenheid (A3)	Verandering van aantal banen t.o.v. voorgaande jaar.	Procentuele verandering banen	LISA
	Bedrijfsvestigingen (A4)	Verandering van aantal vestigingen van bedrijven t.o.v. voorgaande jaar, op basis van een 5-jaars voortschrijdend gemiddelde.	Procentuele verandering bedrijven	LISA
Demografie	Demografische druk (B1)	Jongeren onder 20 jaar én ouderen boven 64 jaar als percentage van de bevolkingsgroep 20-64 jaar.	Percentage	CBS en Eurostat
	Bevolkingsgroei (B2)	Verandering van bevolkingsomvang t.o.v. voorgaande jaar.	Procentuele verandering in inwoners	CBS
Wonen	Woningtekort (C1)	Het verschil tussen de op basis van huishoudens berekende woningvraag en de prognose van de omvang van de woningvoorraad in 2025.	Het woningtekort in 2025 als percentage van de prognose van de woningvoorraad in 2025.	Provincie Noord-Holland
	Groei woningvoorraad (C2)	Toename van de woningvoorraad ten opzichte van het voorgaand jaar.	Procentuele verandering	CBS
	Verkoopwaarde woning (C3)	Gemiddelde verkoopprijs van bestaande verkochte woningen.	Euro	Kadaster
Inkomen en vermogen	Gemiddeld besteedbaar inkomen (D1)	Gemiddeld besteedbaar inkomen per particulier huishouden, inclusief studentenhuishoudens. Het besteedbaar inkomen is het bruto-inkomen verminderd met afdrachten voor belastingen voor inkomen en vermogen, premies	Euro	CBS

Thema	Indicator	Omschrijving	Eenheid	Bron
		ziektkostenverzekeringen en inkomensverzekeringen en betaalde inkomensoverdrachten.		
	Inkomensongelijkheid (D2)	Inkomensongelijkheid op basis van ratio 80/20. Als alle huishoudens hetzelfde inkomen zouden hebben, is de ratio 80/20 gelijk aan 1. De ratio 80/20 wordt berekend als de verhouding van het totale inkomen van de 20 procent hoogste inkomens en het totale inkomen van de 20 procent laagste inkomens. Voorbeeld: als de uitslag 7 is, zijn de 20% hoogste inkomens 7x hoger dan 20% laagste inkomens.	ratio	CBS
	Langdurig laag inkomen (D3)	Percentage van huishoudens met tenminste 1 jaar een inkomen onder de vastgestelde lage inkomensgrens.	Percentage van huishoudens met laag inkomen.	CBS
	Gemiddeld vermogen (D4)	Gemiddeld totaal vermogen per huishouden. NB: Omdat een groot deel van het vermogen bestaat uit de waarde van eigen woning, verminderd met hypotheekschuld, wordt de ontwikkeling van deze indicator sterk beïnvloed door de prijsontwikkeling op de huizenmarkt.	Euro	CBS
Werk	Werkloosheid (E1)	Werkloze beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar als percentage van de (werkzame + werkloze) beroepsbevolking.	Percentage werkloze personen.	CBS & Eurostat
	Langdurige werkloosheid (E2)	Mensen die langer dan 12 aaneengesloten maanden werkloos zijn.	Als percentage van de werkzame beroepsbevolking tussen 15 en 75 jaar.	CBS & Eurostat
	Netto arbeidsparticipatie (E3)	Werkzame personen als percentage van de totale potentiële beroepsbevolking (= iedereen tussen 15 en 75 jaar).	Percentage	CBS
	Arbeidsongeschiktheid (E4)	Het aandeel arbeidsongeschikten (WAO, WAZ en WAJONG ontvangers) ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking.	Percentage	CBS & UWV
Opleiding	Opleidingsniveau – hoge opleiding (F1)	Ontwikkeling van groepen personen met een hoog opleidingsniveau (HBO of academisch), ongeacht of ze werkzaam of werkloos zijn.	Index t.o.v. 2013	CBS
	Voortijdige schoolverlaters (F2)	De voortijdig schoolverlaters (jaarlijkse aanwas) vanuit het voortgezet onderwijs (vo), het middelbaar	Percentage voortijdige schoolverlaters van	DUO

Thema	Indicator	Omschrijving	Eenheid	Bron
		beroepsonderwijs (mbo) en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo). Het betreft leerlingen van 17 jaar of jonger die in een bepaald schooljaar het (bekostigd) onderwijs verlaten zonder een startkwalificatie.	totaal aantal leerlingen	
Milieu en leefomgeving	CO₂ emissie (G1)	De CO ₂ uitstoot wordt berekend door energiedragers (bv. kWh elektriciteit, m ³ gas) te vermenigvuldigen met de emissiefactor van deze energiedragers. Deze emissiefactoren variëren per jaar, afhankelijk van de brandstofmix van elektriciteitsproductie, de hoeveelheid bijgemengde biobrandstof en de calorische waarde en koolstofinhoud van aardgas.	Ton CO ₂ uitstoot per inwoner	Klimaat monitor
	Fijnstof (G2)	Aanwezigheid van fijnstof PM _{2,5} in de atmosfeer.	Index ten opzichte van 2010	RIVM
	Leefbaarheid woonbuurt (G3)	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen over hun woonbuurt en percentage mensen dat vindt dat de woonbuurt erop vooruit is gegaan, achteruit is gegaan, of gelijk is gebleven.	Rapportcijfer	CBS
	Living Planet Index (G4)	Graadmeter voor biodiversiteit op basis van gegevens over soorten (broedvogels, vlinders, libellen, reptielen, amfibieën, vissen, zoogdieren) die voorkomen.	Gemiddelde	Compendium voor de leefomgeving - biodiversiteit
Levensgeluk	Geluk (H1)	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen als antwoord op de vraag 'kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven in welke mate u zichzelf een gelukkig mens vindt?'	Rapportcijfer	CBS
	Tevredenheid met het leven (H2)	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen als antwoord op de vraag 'kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt?'	Rapportcijfer	CBS
	Tevredenheid met lichamelijke gezondheid (H3)	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen als antwoord op de vraag 'kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met uw lichamelijke gezondheid?'	Rapportcijfer	CBS
	Tevredenheid met psychische gezondheid (H4)	Beoordeling (rapportcijfer) van mensen als antwoord op de vraag 'kunt u op een schaal van 1 tot 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met uw psychische gezondheid?'	Rapportcijfer	CBS

Provincie Noord-Holland

Directie Beleid/sector
Regionale Economie &
Erfgoed

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon +31235143584
vonkijw@noord-holland.nl

Houtplein 33
Haarlem, 2012 DE
www.noord-holland.nl